ZECE ANI DE LA MOARTEA ISTORICULUI VASILE NETEA:

«Nu există compatibilitate între a fi român şi a fi comunist.
A fi comunist înseamnă a fi fără Dumnezeu, a fi român înseamnă a fi creştin»

Paginile 4 şi 5

credinţă
iubire
speranţă

PUNCTE CARDINALE

ANUL IX
Nr. 3/99
Martie
1999

12 pag. - 5000 lei

PERIODIC INDEPENDENT DE ORIENTARE NATIONAL-CRESTINA

Circulaţie în afara României: AUSTRIA, GERMANIA, FRANŢA, ELVEŢIA, DANEMARCA, SUEDIA, SPANIA, CANADA, STATELE UNITE, AUSTRALIA

FUNDAMENTUL CREŞTIN AL DREPTEI

Multe mai îndrugă zvonerii şi răspândacii, cum că între creştinism şi comunism ar exista anumite tangenţe - cu trimitere la cei dintâi creştini, care îşi vindeau ogoarele şi averile, împărţind apoi banii *după nevoile fiecăruia*. Ceea ce uită, însă, să precizeze propagandiştii acestei «similitudini» este că acest «colectivism» era practicat din dragoste faţă de Hristos şi nu cu anasâna.

Dar, lăsând la o parte orice prejudecată de natură politică (în măsura în care poţi suspenda propriul apriorism), să vedem ce spune Biblia despre *dreapta* şi *stânga* (fără a lua în discuţie sensurile strict referenţiale, fără implicaţii conotative). În sintagma biblică referitoare la milostenie: «să nu ştie stânga ta ce face dreapta» (*Mt.* 6, 3), nici *stânga*, nici *dreapta* nu au o valoare semantică în sine, «colaborând» la emiterea semnificaţiei de *discreţie*, neexhibare a actului caritativ. Deci, în context, cea care *face* (milostenie) este *dreapta*, despre a cărei acţiune, însă, *stânga* nu trebuie să ştie.

Dar de ce oare trebuie să se ferească dreapta biblică de stânga?

În capitolul 25 al aceleiaşi Evanghelii, versetele 31 - 46, la *Judecata oilor şi a caprelor*, Fiul Omului, şezând «pe scaunul de domnie al slavei Sale», cu toate neamurile «adunate înaintea Lui», «îi va despărţi pe unii de alţii, cum desparte păstorul oile de capre», punând *la dreapta* - oile *binecuvântate, neprihănite, moştenitoare* ale Împărăţiei pregătite de Dumnezeu, care «vor merge în *viaţa veşnică*», iar la *stânga* Lui - caprele *blestemate* să ardă «în *focul cel veşnic* care a fost pregătit diavolului şi îngerilor lui».

În aceste condiţii, a ne întreba de ce *stânga* (venetică şi agresivă, blestemată să ardă în focul pregătit diavolului) nu are fundament creştin - ţine de domeniul retoricii: *Adevărul creştin* nu poate fi decât *de dreapta*.

Dreapta este una dintre cele mai sfinte taine ale lui Dumnezeu, de vreme ce «Domnul a jurat pe dreapta Lui şi pe braţul Lui cel puternic» (*Is.* 62, 8). Cât de frumoasă trebuie să fie existenţa de la dreapta Domnului, dacă citim în *Ps.* 16, 11: «În dreapta Ta [...] sunt *desfătări* veşnice!».

Siguranţa oferită de prezenţa mântuitoare a lui Dumnezeu este percepută de psalmist ca venind dinspre *dreapta*: «Când este El la dreapta mea, nu mă clatin» (*Ps.* 15, 8), Dumnezeu Însuşi acţionând cu *dreapta*: «dreapta Ta mă sprijină» (*Ps.* 63, 8), «Dreapta Ta mă va apuca» (*Ps.* 139, 10).

În războiul pe care îl poartă cei aserviţi diavolului (situaţi împreună cu acesta sub blestemul de la stânga Dumnezeirii) cu credincioşii de la dreapta lui Dumnezeu, *dreapta Domnului intervine biruitoare*: «Dreapta Domnului se înalţă; dreapta Domnului câştigă biruinţa» (*Ps.* 118, 15), «Eu te sprijin cu dreapta Mea biruitoare» (*Is.* 41, 10).

În Biblie nu se vorbeşte decât de un singur braţ (cel drept!) al lui Dumnezeu, perfecţiunea Creatorului fiind incompatibilă cu «stângăciile» oamenilor.

Biserica - trupul lui Hristos, în care creştinii (îşi) sunt mădulare (unii altora) - nu are, nici ea, decât *o singură mână valabilă: cea dreaptă*. De aceea, Domnul o avertizează: «Dacă *mâna ta cea dreaptă* te face să cazi în păcat, taie-o şi leapăd-o de la tine; căci este spre folosul tău să piară unul din mădularele tale şi să nu-ţi fie aruncat tot trupul în gheenă» (*Mt.* 5, 30). Se recomandă deci extirparea a ceea ce devine ne-drept (stâng şi strâmb) în trupul lui Hristos.

Creştinul (ca şi Biserica din care face parte) nu are decât *un singur ochi valabil: cel drept* care - privind numai la dreapta lui Dumnezeu - este «lumina trupului» (*Mt.* 6, 22). Dacă dreapta privire se strâmbă spre stânga («orişicine se uită la o femeie ca s-o poftească, a şi preacurvit cu ea în inima lui»), atunci Domnul iarăşi avertizează: «Dacă *ochiul tău cel drept* te face să cazi în păcat, scoate-l, leapădă-l de la tine», fiind «spre folosul tău să piară unul din mădularele tale şi să nu-ţi fie aruncat tot trupul în gheenă» (*Mt.* 5, 29), căci «dacă ochiul tău este rău [părăsindu-şi statutul de «ochi drept»], tot trupul tău va fi plin de întuneric» (*Mt.* 6, 23).

De asemenea, obrazul *ceresc* al creştinului - singurul capabil să suporte nedreptatea din partea semenilor - este *numai cel drept*: «oricui te loveşte peste *obrazul drept*, întoarce-i şi pe celălalt» (*Mt.* 5, 39).

Întreaga măreţie triumfătoare *a dreptei* se dezvăluie în faptul că Însuşi Iisus Hristos, după ce a înviat, «S-a înălţat *de-a dreapta* lui Dumnezeu» (*Fapt.* 2, 33), împlinind astfel profeţia lui David: «Domnul a zis Domnului Meu: Şezi *la dreapta Mea* până voi pune pe vrăjmaşii Tăi sub picioarele Tale» (*Ps.* 110, 1). Şi aşa, El «stă *la dreapta* lui Dumnezeu, şi mijloceşte pentru noi» (*Rom.* 8, 34).

Sfântului Ştefan i-a fost dat să vadă «pe Iisus stând în picioare *la dreapta* lui Dumnezeu» (*Fapt.* 7, 56), dar mărturisirea acestei viziuni *de dreapta* l-a costat viaţa, căci *caprele* (de stânga!), «tari de cerbice», din pricină că «totdeauna se împotrivesc Duhului Sfânt» (*Fapt.* 7, 51), «au început atunci să răcnească, şi-au astupat urechile şi s-au năpustit toţi într-un gând asupra lui, l-au târât afară din cetate şi l-au ucis cu pietre» (*Fapt.* 7, 57; 58)...

Memorialul franchist de la Valle de los Caidos

... Aceasta este *Dreapta*: o cale de jertfă şi sânge sfânt, pe care - după cum se spune în popor - «Dreptatea umblă cu capul spart» (de pietrele aruncate din stânga!).

Dat fiind că *dreapta* are două antonime: *stânga* şi *strâmba* («Nu mai încetezi tu *să strâmbi* căile *drepte* ale Domnului?» - *Fapt.* 13, 10), rolul ei este de *a îndrepta* ceea ce strâmbă stânga.

Fără pretenţia de a fi tratat exhaustiv această temă, îi invit pe creştinii cu convingeri de stânga să-mi arate *textual* în Biblie o singură faptă sau situaţie *după voia lui Dumnezeu*, care s-ar putea situa la stânga Lui...

Traian Călin UBA

RECREŞTINAREA MINERILOR PRM-IZAŢI

Timp de doi ani încheiaţi, Biserica Ortodoxă Română (BOR) şi guvernul creştin-democrat (PNŢCD) au «convieţuit» într-o societate pentru care DEMOCRAŢIA CREŞTINĂ continuă să rămână o necunoscută. A fost o convieţuire relativ paşnică, tulburată doar atunci când ÎPS Bartolomeu Anania a încercat să sugereze politicienilor fără Dumnezeu că există o «subtilă» legătură între Biserică şi Politică. Au mai fost şi momentele critice cauzate de problemele homosexualităţii şi avortului sau de diferendele patrimoniale dintre ortodocşi şi greco-catolici. În rest, două linii paralele: una a democraţiei creştine, fără rădăcini în Răsăritul ortodox; alta a BOR, considerată de politologii occidentalizaţi drept «fundamentalistă». Iată că în ianuarie a.c., viaţa socială a României a fost marcată de un eveniment aparte, supranumit «PACEA DE LA COZIA». Efectele acestui «armistiţiu», în plan religios şi politic, ar trebui să pună pe gânduri BOR şi guvernul creştin-democrat...

UN INFRACTOR LA MĂNĂSTIRE

Sfânta Mănăstire Cozia (judeţul Vâlcea) a fost aleasă de guvernanţii creştin-democraţi ca loc de negociere cu infractorul-terorist Miron Cozma, liderul minerilor satanizaţi de ideologia PRM-PDSR şi instigaţi de baptistul C. V. Tudor să dărâme statul de drept. La o privire mai atentă asupra «Păcii de la Cozia», se va observa că nici DEMOCRAŢIA CREŞTINĂ, nici BOR nu au avut de câştigat de pe urma încercării de a-l recreştina pe liderul rebel. Doar în plan politic, statul de drept a fost temporar salvat. În plan religios, BOR şi politicienii creştini s-au trezit în faţa unei probleme ignorate de o ţară întreagă: recreştinarea minerilor PRM-izaţi din Valea Jiului.

«SMERENIA» TERORISTULUI

BOR nu s-a opus iniţiativei de a se aduce un infractor-terorist sub tinda sfintei mănăstiri. A fost propus ca «moderator al *talk-show*-ului» tocmai fostul stareţ al mănăstirii Lainici (din Valea Jiului), actualul ierarh P.S. Ioan Sălăjean, considerat un bun cunoscător al minerilor lui Cozma. A urmat o scenă incredibilă pentru bunul simţ ortodox al românului. Infractorul-terorist Cozma, cel care a ordonat străpungerea, prin violenţe sângeroase, a barajelor forţelor de ordine, a intrat în Sfânta Biserică, şi-a făcut cruce alături de premierul Radu Vasile şi s-a aşezat să negocieze un şantaj de factură teroristă. Ori Guvernul ascultă de liderul-infractor, ori minerii continuă să însângereze trupele de ordine ale unui MI subminat prin trădarea unor generali PRM-işti - aceştia par să fi fost termenii «negocierii» de la Cozia.

Cu alte cuvinte, un infractor-terorist, care cu doar 10 ore înainte ordonase minerilor strivirea în bătaie a forţelor de ordine ale statului de drept, brusc a devenit «smerit», «credincios», «paşnic», «pocăindu-se» în faţa unui episcop ortodox şi a unui prim-ministru creştin-democrat!

MORALĂ CREŞTINĂ SAU LOVITURĂ DE STAT?

Judecând potrivit moralei creştin-ortodoxe, iniţiativele creştin-democrate şi ale BOR rămân fără ecou în Valea Jiului. Pentru că în morala creştin-ortodoxă există anumite prescripţii referitoare la DATORIILE CREŞTINULUI CĂTRE STAT. Nu vom reproduce acum citatele de rigoare. Dar vom sintetiza ceea ce «creştinul smerit» Miron Cozma trebuia să afle de la ierarhul BOR şi de la creştin-democraţi. Anume că doctrina BOR nu permite violentarea unui stat de drept de către o masă de oameni înarmaţi (chiar cu bâte, răngi, pietre etc.), pornită împotriva unor jandarmi şi poliţişti care *nu atacau* (precum poliţiile politice sau forţele paramilitare din regimurile dictatoriale), ci *apărau* statul, ţara, naţiunea, de pericolul iminent al unei anarhii generalizate. Şi BOR şi Guvernul creştin-democrat, în pragmatismul lor pompieristic, trebuiau totuşi să realizeze faptul că un infractor ca Miron Cozma nu poate fi (re)creştinat decât după un act de pocăinţă publică, în faţa unei naţiuni umilite şi terorizate prin cinci mineriade barbare. Or, infractorul-terorist Cozma a dovedit, din 13-15 iunie 1990 încoace, că este incapabil să-şi facă acest elementar proces de conştiinţă. Fiindcă, s-a văzut, a sa «conştiinţă creştină» ascultă de alte... comandamente - cele ale fostei Securităţi, deghizate «democratic» în partide precum PRM, PDSR, PSM. Altfel spus, pentru «creştinul smerit» Cozma, ordinele Securităţii au primat în faţa preceptelor Evangheliei lui Hristos. Să se reţină şi acest aspect juridic al acţiunii infractorului-terorist: hoardele lui păgâne nu se aflau nici măcar în legitimă apărare. Doctrina morală a Bisericii Ortodoxe are cunoştinţă de această problematică «noţiune juridică», căreia i-a prevăzut interpretări precise, dar care nu au nimic în comun cu o lovitură de stat de tip bolşevic. Bandele de teroriştii ale lui Cozma au atacat un stat de drept şi, prin acesta, Biserica Ortodoxă însăşi, ca parte constitutivă a organismului social şi naţional.

MAI MULTE BISERICI!

Morala creştină şi Predania (Sfânta Tradiţie a Bisericii Ortodoxe) impun, în cazul «Mineriadei V», săvârşirea de sfeştanii pe tot traseul şi în toate locurile prin care banda de teroriştii şi-a lăsat urmele sângeroase. Cât despre guvernul creştin-democrat, acesta ar face bine să finanţeze, grabnic, construirea de noi biserici şi mănăstiri în judeţele Gorj şi Hunedoara. În locul «celulelor de partide bolşevice (PRM-PDSR-PSM)», mai bine altare de rugăciune şi chilii pentru pocăinţă. Satanismul politic ce domneşte în Valea Jiului poate fi eradicat numai prin puterea Bisericii lui Hristos. Recreştinarea minerilor păgânizaţi este, cu adevărat, o problemă naţională pentru BOR şi guvernanţii creştin-democraţi. Dincolo de conjuncturi!

Silviu ALUPEI

DESPRE TUPEU ŞI ... DOSARE

Intervievat de curând de un post de radio, dl. Virgil Măgureanu declara laconic: "Arhivele fostei Securităţi sunt în perfectă regulă; doar legea să apară". Recunoştea, pe de altă parte, că "eu nu am fost arhivar" şi minimaliza semnificaţia episodului Berevoieşti. Ţinând seama de numărul şi frecvenţa publicării unor fragmente de dosare începând din 1990, afirmaţia de mai sus ni se pare, să-i zicem eufemistic, un act de temerară sfidare a evidenţei.

În percepţia publicului, foarte probabil corectă, în *toţi* aceşti ani post-comunişti, custodia imperfectă şi partizană a arhivelor a permis sustragerea din dosare a numeroase piese compromiţătoare pentru tot felul de v.i.p.-uri care astfel au devenit şi vor rămâne persoane şantajabile pe durata întregii lor biografii. Şantajul este foarte probabil exercitat de puternicele grupuri mafiote post-comuniste, dar şi de persoane fizice care au avut acces la arhive şi sunt dispuse să-şi servească propriile interese prin acest tip de şantaj.

În nici una dintre formele proiectului de lege nu am văzut încă paragraful sau articolul menit să ghilotineze capacităţile de şantaj prin dosarele sau piesele de dosar sustrase cândva din arhive. Am scris şi vorbit în repetate rânduri despre nevoia imperioasă de a pune capăt acestui aspect, acestei componente a moştenirii Securităţii, poate cea mai primejdioasă pentru viaţa publică din România. Am propus şi *propunem din nou includerea, în forma finală a legii, a unui articol care să stipuleze obligativitatea absolută ca orice piesă sustrasă din arhive să fie predată în termen scurt, fixat de lege, instituţiei care urmează să gestioneze aplicarea ei, după data fixată toate piesele nepredate fiind declarate nule de drept, iar publicarea lor sub orice formă, ca şi simpla deţinere în continuare, să fie drastic pedepsită de lege.*

Ignorarea sistematică a demersurilor noastre repetate, chiar refuzul publicării lor (de ex. ziarul *Ziua*), ne sugerează existenţa unei opoziţii la acest amendament. Ea poate veni atât din partea şantajiştilor, care s-ar putea vedea lipsiţi brusc de întregul lor arsenal de persuasiune în afara oricărei conjuncturi care să justifice cheltuirea "muniţiei", cât şi din partea celor şantajaţi, care au motive să se teamă de reapariţia în arhive şi în dosarele personale a unor piese compromiţătoare. Desigur, nu oricine este adeptul acelui dicton german din timpul războiului: "Mai bine un sfârşit de groază, decât o groază fără sfârşit". Dincolo de orice interese personale sau de grup, această incizie este absolut necesară societăţii româneşti, atât din punct de vedere moral, cât şi din punct de vedere strict pragmatic - *pentru eliberarea deciziei politice, juridice, administrative şi/sau economice de această insidioasă parazitare.*

Prof. Fred NĂDĂBAN, AFDPR - Cluj

ORTODOXIA LUI NAE IONESCU

Pr. Gh. CALCIU

A vorbi despre ortodoxia lui Nae Ionescu este ca şi cum ai căuta să demonstrezi, într-o noapte cu lună, că luna este pe cer. Pentru că Nae Ionescu este ortodox, tot atât de organic cum este Nae.

Dar pentru că este nevoie de o demonstraţie, vreau să precizez că aproape că nu există articol sau curs universitar în care el să nu fi făcut măcar o aluzie la credinţa lui creştină şi ortodoxă. Aşa că, într-un studiu ca acesta, este foarte greu să incursionezi în întreaga lui operă, pentru a-i depista toate formele prin care şi-a manifestat ataşamentul la Biserica Răsăritului. De aceea, ne vom limita la *Îndreptarul ortodox*.

Voi începe printr-o mărturisire. Desigur, ştiam destule lucruri despre Nae Ionescu, încă din liceu. Prin profesorii noştri care îi audiaseră cursurile (şi nu numai cei de Filozofie), prin studenţii care ne aduceau cursurile lui, aşa că, imediat după cel de-al doilea război mondial, Nae Ionescu începuse să fie citit şi se contura în înţelegerea noastră cu dimensiuni de legendă. Era atunci la modă existenţialismul şi noi îl socoteam ca pe un precursor al lui în ţara noastră. Cărţile care circulau în taină printre noi erau: *Logica, Roza vânturilor*, fragmente din cursul de *Metafizică* etc. Ca elevi, le citeam cu delicioul fructului interzis.

Când am intrat în închisoare, figura lui s-a conturat printre noi, cei tineri, cu mai multă precizie, dar legenda a crescut, căci toată generaţia de intelectuali pe care am întâlnit-o (şi era, cu adevărat, o generaţie de aur) se socoteau elevii lui, chiar dacă unii erau ingineri, alţii contabili, alţii militari etc. Toţi vorbeau de el cu pietate. O generaţie superbă de intelectuali puşi după gratii şi sortiţi fără greş exterminării, pentru a face să dispară elementele de cultură "burgheză" din memoria comună a unei naţiuni. Toţi îşi trăgeau seva intelectuală şi preocupările filozofice, ca şi ancorarea în idealul creştin şi românesc, de la Nae Ionescu.

Toţi aceşti oameni de elită aparţineau acelei categorii care nu cunoaşte cabotinismul intelectual; ei îşi trăiau cultura cu o autenticitate admirabilă şi, de câte ori vorbesc de ei, simt un imbold interior să mă scol în picioare. Mulţi dintre ei au murit în închisori. Foarte mulţi. Au murit cu demnitate şi cu suflet senin. Dumnezeu să le primească ofranda.

Din spusele lor, Nae Ionescu ni se contura însă ca un diamant cu mii de faţete strălucitoare, greu de delimitat.

După eliberarea din închisoare - şi mai târziu - nu am mai avut posibilitatea de a mă mai întâlni cu opera lui Nae Ionescu, nici în timpul frecventării cursurilor de Teologie din Bucureşti, nici în ucenicia mea clandestină şi semiclandestină, şi cu atât mai puţin în timpul frecventării Facultăţii de Limbi Străine.

Printre teologi, circulau, mai mult sau mai puţin în ascuns, lucrările lui Nichifor Crainic şi am fost sedus de mistica lui. Mai sunt şi astăzi. Paralel, am fost ucenic al Părintelui Stăniloae, pe care l-am urmat în toată poziţia lui dogmatică, deşi nu eram de acord cu unele atitudini extradogmatice ale lui. Cred că în predicile mele de atunci, şi de acum, în tot ce am scris şi am vorbit, se pot decela cu uşurinţă elementele de influenţă ale lui Crainic şi ale Părintelui Stăniloae. Vorbesc de atitudine în materie de dogme şi teologie. Nu citisem niciodată, într-un bloc masiv, aşa cum este acest *Îndreptar ortodox*, toate articolele despre Creştinism ale lui Nae Ionescu, pentru a mă lăsa influenţat de el. Ceea ce îmi căzuse în mână înainte de arestare erau numai lucruri întâmplătoare şi disparate, din care nu puteai reface decât cu greu atitudinea lui, precum să te simţi influenţat de el.

În 1987 mă aflam în Europa pentru un ciclu de conferinţe privind starea Bisericii în România. Trecuseră doi ani de la venirea mea în Vest şi un cercetător de acolo a dorit să stea de vorbă cu mine. Era evreu. M-a întrebat, cu francheţe, de ce în predicile şi studiile mele de teologie apar atât de frecvent influenţele lui Nae Ionescu, aşa-numitul "trăirism".

Am rămas mut, nu ştiam ce să răspund. Sunt sigur că omul şi-a închipuit că m-a prins cu ceva şi că îmi căutam o justificare. Nu cunoşteam decât în termeni vagi poziţia acestui filozof faţă de Ortodoxie, în special, şi faţă de Creştinism, în general (abia după aceea mi-a căzut în mână *Îndreptarul ortodox*). Eram consternat de faptul că eram influenţat de cineva pe care nu-l cunoşteam sub acest aspect!

După câteva clipe penibile de tăcere, am îngăimat ceva, probabil neconvingător. Mi-am mărturisit fără jenă ignoranţa în privinţa "trăirismului" naeionescian şi am afirmat că, dacă m-a influenţat cineva, aceia au fost Crainic şi Stăniloae. Şi nu cred că va exista cineva care să-l poată acuza pe Părintele Stăniloae că se abate măcar cu o iotă de la linia Ortodoxiei. Atunci însă mi-am dat seama că şi Nae Ionescu se găsea pe drumul adevăratei Ortodoxii, dacă lucrurile stăteau aşa cum mi s-a spus; şi am decis să-l citesc.[...]

Vreau să spun că mă simt atât de liber în spirit, încât nimeni nu mă mai poate pune după zăbrelele etichetelor: nici prietenii, nici răuvoitorii. Nu mă tem de nici un fel de calificativ şi nu mă poate nimeni împiedica să citesc ceea ce mă interesează şi să-mi spun, eventual, o părere pozitivă despre cineva, chiar dacă acela ar fi un ciumat pentru alţii. Nu râvnesc la nimic altceva, decât la o viaţă curată şi dedicată lui Hristos şi semenilor mei; este adevărat că, înainte de alţii, etichetările făcute de unii indivizi, de bună-credinţă sau înşelaţi, nu mă sperie. Merg pe drumul pe care Iisus mi-l îngăduie; merg şchiopătând şi cotit, dar cu ochii ţintă la modelul bărbatului desăvârşit care este Hristos şi prin al Cărui har viez.

Am constatat la Nae Ionescu o înţelegere profundă şi smerită a Creştinismului şi a poziţiei omului în lume, raportat neîncetat la Dumnezeu. Pentru el, fiinţa umană nu este doar o existenţă de moment, chiar dacă raţională, în această lume supusă stricăciunii şi morţii, nu este un stadiu în cursul evoluţiei materiei şi al vieţii pe acest pământ, ci este un dat metafizic permanent, în sensul durării spirituale. Fiinţa umană are valoare numai în raportul ei cu Dumnezeu, faţă de care, fiecare dintre noi se situează, conştient sau inconştient. Acesta este singurul element stabil şi de referinţă spirituală în existenţa generală.

Autorii au numit culegerea de articole *Îndreptar ortodox*. Din punct de vedere al magisteriului Bisericii, acest lucru este puţin cam pretenţios, căci Biserica nu şi-a dat girul în sensul unui îndreptar. Dar, pe de altă parte, nu am găsit vreo deviaţie de la credinţa creştină şi ortodoxă în cuprinsul volumului şi, din acest punct de vedere, aş putea spune că o carte de învăţătură scrisă de un laic are adesea un impact mai puternic decât una scrisă de un cleric. I s-ar putea reproşa clericului intenţia de persuasiune. Şi Nae Ionescu este persuasiv, dar fără agresivitate, uneori cu humor, alte ori cu gravitate, dar niciodată exagerat. El este un credincios practicant şi orice practicant, în oricare domeniu, este şi un propovăduitor.

Îmi aduc aminte că, în închisoare, Costache Oprişan spunea că Marx a înţeles din Hegel exact jumătate; pe de altă parte, tratatele marxiste spun că Marx a dezbrăcat sâmburele hegelian de coaja lui idealistă, redându-l integral gândirii materialiste. Am făcut această divagaţie pentru că ceva similar se găseşte în volumul de care ne ocupăm, chiar la începutul lui, în articolul "În loc de prefaţă". Nae Ionescu spune:

"Preopinenţii mei mă acuză de «organicism», neştiind probabil că eu am trecut pe acolo acum vreo treizeci de ani, fără măcar să-mi scot pălăria".

După cum se vede, "preopinenţii" au înţeles numai pe jumătate afirmaţiile filozofului, socotind exemplele pe care el le aduce din biologie drept absolute. Dar el gândea în modul Evului Mediu, cu mistica şi credinţa umilă, nu cu superbia renascentistă. "*Ei* [preopinenţii-n.n.] *trăiesc încă în formele de viaţă ale Renaşterii; mie mi-a ajutat Dumnezeu de le-am lichidat din mine, curând după momentul în care Dumnezeu a început să le lichideze din istorie*" (p. 10).

La acest punct, îmi găsesc o adevărată corespondenţă sufletească şi intelectuală cu Nae Ionescu. Totdeauna am fost de părere că Evul Mediu a fost, pentru istoria omenirii, una dintre epocile cele mai fecunde, în care simbolismul creştin s-a dezvoltat ascendent, în formele lui cele mai autentice, iar omenirea a avansat în planul gândirii simbolice până la treptele ei cele mai înalte. Abstracţie făcând de anumite aspecte pe care materialiştii, de bună-credinţă şi raţionaliştii le invocă azi pentru a nega cultura medievală, această perioadă a însemnat sensibilizarea spiritului uman la transcendent, aşa cum nici o epocă nu a mai făcut-o. Fără acea perioadă de fertilitate spirituală, Renaşterea şi Secolul Luminilor ar fi distrus total orice zbor al sufletului omenesc, orice scară spre înălţimi duhovniceşti râvnite, transformând mecanismul sufletesc în simple resorturi logice.

Este adevărat că, din când în când, sufletul oprimat se răzbună. În tehnicitatea vremii noastre, de pildă, tendinţa spre misticism începe să se manifeste tot mai pregnant, sectele proliferează forme mistice, pentru că dorinţa unora de a fi în contact cu metafizicul este atât de mare, încât Biserica tradiţională nu-i mai poate satisface, iar atunci recurg la sectele clasice, sau creează ei altele noi.

În urmă cu zece ani, în România comunistă, începuseră să se dezvolte grupurile de "meditaţie transcendentală" într-un ritm atât de rapid şi atingând categorii de oameni ai partidului comunist atât de sus-puse, încât Ceauşescu a fost obligat să ia măsuri speciale de arestare a unora dintre ei şi de combatere oficială a "deviaţiei". De ce membri ai comitetului central comunist, sau profesori de marxism şi studenţi intoxicaţi de filozofia materialistă au alergat, ca la o sursă de apă proaspătă, la aceste "meditaţii transcendentale"? Pentru că *sufletul lor se răzbuna*. Pentru că ei nu aveau curajul să vină la bisericile tradiţionale, oficiale, controlate direct de poliţie şi care renunţaseră la practicile mistice, din ordinul partidului comunist. Meditaţia Transcendentală era, fără îndoială, o erezie, dar acesta a fost fenomenul şi el trebuia înregistrat de un observator imparţial. Aceste asalturi ale spiritului apar de fiecare dată în istorie în perioadele de oprimare politică, sau sub presiunea exagerată a raţionalismului, a ateismului triumfător etc.

În articolul său, "Sufletul mistic", Nae Ionescu descoperă această renaştere a sufletului mistic între cele două războaie şi atacă analiza psiho-sociologică prin care Rădulescu-Motru căuta să-i explice recrudescenţa. Motru credea că este o modă socială, că negustorii de idei "comercializau" fenomenul spiritual, în sensul speculaţiei; aşa cum afirmă Nae Ionescu, el confunda efectele cu cauzele.

Sunt de acord cu acest lucru. Negustorii de idei, comercializatorii fenomenelor mistice apar după ce fenomenul spiritual s-a manifestat. Nu ei îl declanşează, ei doar îl speculează. Ori, în cazul acela, spiritul uman se zbătea să scape de sub oprimarea raţionalismului cartezian, care domina de secole şi care tăiase aripile sufletului.

Marii mistici ai Răsăritului şi ai Apusului au făcut totdeauna casă bună cu raţionalismul adevărat, pentru că gândirea creştină nu este una absurdă; raţiunea ne-a fost dată de Dumnezeu, la creaţie, pentru a ne fi treaptă iniţială de suire sau cârjă de început în drumul spre cunoaşterea Lui. Nae Ionescu, filozof şi logician, nu s-a desprins niciodată de învăţătura Bisericii în această privinţă şi a combătut absolutizarea raţionalismului, ceea ce îmi pare un eroism neobişnuit la un profesor de logică.

"*...noi nu facem decât să lichidăm raţionalismul, nu raţionalismul adevărat cu care misticismul a trăit totdeauna în cea mai bună pace, ci raţionalismul cartezian, care este orăsturnare şi, mai departe, o falsificare, prin unilateralitate, a celui adevărat. Îl lichidăm*" (p. 16).

Misticismul marelui profesor se exprimă şi prin ataşamentul lui la marii mistici ai Creştinismului, Sf. Ion Scărarul, Sfântul Ioan al Crucii şi alţi sfinţi părinţi ai Bisericii, precursori ai unei gândiri religioase bine închegate şi pe care epoca modernă caută s-o redescopere, fără a reuşi s-o înţeleagă total. *Schwarmerei* - bâzâială neliniştită - o numeşte Nae Ionescu, nu cu ironie, ci cu înţelegere şi compasiune. Instrumentele filozofice cu care operează el în afirmarea poziţiei sale faţă de credinţă sunt foarte seducătoare. Este, fără îndoială, şocant să auzi pe un mare filozof şi un logician de mâna întâi afirmând superioritatea teologiei faţă de ştiinţă...

(va urma)

În imagine: **Nae Ionescu** (bust de Nicăpetre)

«Nu voi şti niciodată precis dacă tata a fost căsătorit cu mama sau cu Transilvania» (Gelu Netea)

VALENTIN BORDA: *"Era dârz şi perseverent, cum e Mureşul în defileul săpat în stâncă; era şi blând ca apele râului după ce scapă din strânsoarea munţilor; a purtat în trup semeţia culmilor Scaunu, Bistricioru, Pietrosu când stau bântuite de vremuieli; avea în sânge lirismul bătrânilor din sat, care ar vrea să mai fie flăcăi, să joace învârtita şi să chiuie înalt; a fost ca un cerb hăituit de nelinişti ancestrale; s-a dăruit luptei cu fervoarea lui Iancu cel Mare; munca i-a fost sărbătoare trăită febril, pe care o visa şi când era obligat să stea în pat, în totală nemişcare".*

VASILE NETEA

- repere bio-bibliografice -

Valoare de înalt prestigiu în istoriografia românească, Vasile Netea s-a născut la 1 februarie 1912 în comuna Deda, judeţul Mureş. Studii secundare la Târgu-Mureş şi Blaj, superioare la Şcoala Normală Superioară din Cluj (1939), Academia Pedagogică (1940) şi Facultatea de Litere şi Filozofie din Bucureşti (1946). Doctor în Istorie al Universităţii din Bucureşti (1948). Profesor secundar (1940-1952). Reporter de război (din partea Marelui Stat Major al Armatei Române) pe frontul de răsărit, în timpul celui de-al doilea război mondial. Ani de închisoare politică: 1952-1955 şi 1959-1963. Cercetător ştiinţific principal la Institutul "Nicolae Iorga" din Bucureşti. Secretar de redacţie al publicaţiei *Revue Roumaine d'Histoire*. Membru al Societăţii de Ştiinţe Istorice şi al Uniunii Scriitorilor din România. A colaborat la principalele publicaţii istorice şi literare româneşti. Distins de Academia Română în două rânduri: Premiul "Gh. Asachi" (1947) şi Premiul "N. Bălcescu" (1967).

Reputat specialist în istoria modernă a României - îndeosebi în istoria Transilvaniei şi istoria literaturii române din aceeaşi epocă. Aria cercetărilor sale se circumscrie ideii de unitate a poporului român, stăruind cu perseverenţă asupra legăturilor dintre provinciile istorice locuite de români. Preocupări fructuoase pentru elucidarea unor aspecte ale relaţiilor politice şi culturale româno-maghiare. Portretist inspirat, a dat o serie de monografii apreciate atât de specialişti, cât şi de publicul larg. A încetat din viaţă la 6 martie 1989 în Bucureşti şi este înmormântat în comuna natală.

Dintre cărţile publicate menţionăm: *Horia, crăişorul ţăranilor* (1935); *Murăş, Murăş, apă lină* (1936); *Constantin Romanu-Vivu, prefectul Legiunii a XII-a în anul 1848-1849* (1937); *Î.P.S.S. Patriarhul Dr. Miron Cristea* (1938); *Noi contribuţii la cunoaşterea activităţii lui Visarion Roman. Corespondenţa sa cu George Barițiu şi Iosif Hodoş* (1942); *Figuri ardelene* (1943); *De la Petru Maior la Octavian Goga. Studii şi evocări istorice* (1944); *Pentru Transilvania*, vol. I - *Coordonatele istorice* şi vol. II - *Pământul şi oamenii* (1946); *Pe urmele lui Iosif Vulcan* (1947); *Istoria Memorandului românilor din Transilvania şi Banat* (1947); *George Barițiu, viaţa şi activitatea sa* (1966); Miron Pompiliu - *Literatură şi limbă populară* (1967); Ilarie Chendi - *Pagini de critică* (1969); *Nicolae Titulescu* (1969); *C. A. Rosetti, viaţa şi opera sa* (1970); *A. Treboniu Laurian, viaţa şi activitatea sa* (în colaborare cu Ilie Popescu Teiuşan, 1970); *O zi din istoria Transilvaniei. 1 decembrie 1918* (1970); *Take Ionescu* (1971); *Nicolae Iorga* (1971); *Interviuri literare* (1972); *Lupta românilor din Transilvania pentru libertate naţională* (1974); *Pe drumul unităţii naţionale* (1975); *Munţii Apuseni - muzeu istoric şi pantheon al poporului român* (1977); *Liga Culturală şi Unirea Transilvaniei cu România* (în colaborare cu C. Gh. Marinescu, 1978); *Spre unitatea statală a poporului român* (1979); *Carmen Saeculare Valachicum* (1979); Ion Pop Reteganul - *Poveşti ardeleneşti* (1986).

Toader Buculei
Dumitru Poptămaş

LAURA NETEA: *"Icoana cea mai dragă mie este icoana bunicului meu - un apostol al conştiinţei naţionale. El a suferit pentru credinţa în Dumnezeu, mi-a spus primele poveşti despre minunile pe care le-a făcut Mântuitorul şi m-a învăţat rugăciunile "Tatăl nostru" şi "Înger, îngerelul meu". Bunicule, îţi mulţumesc că ai existat şi sunt mândră că sunt nepoata ta! Eu cred în viaţa viitoare şi cred că tu, din cer, mă auzi. Dumnezeu să te ierte şi să te odihnească" (extras din articolul "Icoană lângă icoană", publicat în revista "Chemarea credinţei" şi premiat de Patriarhia Ortodoxă Română).*

DIN INTERVIUL ACORDAT DE D-L GELU NETEA D-LUI PROF. TOADER BUCULEI, PENTRU CARTEA *CLIO, ÎNCARCERATĂ* (ÎN CURS DE APARIŢIE)

* Un exemplu special de apreciere a vieţii şi operei tatălui meu îl constituie discursul lui Romulus Guga, ţinut la 1 februarie 1982, la Deda, cu ocazia sărbătoririi a 70 de ani: "Dacă în anul 1944 Vasile Netea a scris cartea *De la Petru Maior la Octavian Goga*, cuprinzând pagini din zbuciumata istorie a Transilvaniei, un alt istoric ar trebui să scrie continuarea acestei istorii, astăzi şi mai zbuciumată, cu titlul «De la Octavian Goga la Vasile Netea». Au trecut de atunci 17 ani. Nimeni încă nu s-a învrednicit să o scrie...

21 octombrie 1945, în faţa Sălii Dalles: Vasile Netea şi soţia sa; în stânga: Dinu Brătianu şi Iuliu Maniu; în spate: Corneliu Coposu

* Părinţii săi erau oameni foarte săraci, numai mama fiind ştiutoare de carte. Ea a fost însă aceea care i-a insuflat lui "Văsălică" ambiţia de a ajunge "domn". Tata îi va păstra toată viaţa un adevărat cult. Şi astăzi în biblioteca lui se află la loc de cinste volumul de corespondenţă "Mama". Sute de scrisori, mii de pagini, un sentiment uriaş şi reciproc de dragoste şi încurajare pe întinsul dramatic a câtorva zeci de ani. Aceasta contează cel mai mult pentru cunoaşterea vieţii unui om: sentimentul lui pentru propria-i mamă.

* Era un om mândru, deosebit de mândru. Nu suporta plânsul pe umăr. Nimeni, niciodată, nu l-a auzit plângându-se de ceva.

* Cel mai straniu elogiu cu putinţă i-a fost adus de către Coriolan Gheţie, în discursul ţinut de acesta la Casa Oamenilor de Ştiinţă, cu prilejul aniversării oferite tatălui meu de către Uniunea Scriitorilor, tot la împlinirea vârstei de 70 de ani. "Îl cunosc pe Netea de peste 40 de ani. Nu i-am putut spune niciodată ceea ce îi spun acum. Ani de zile i-am stat în preajmă. Mai bine zis, în umbră. Nu numai eu, ci toţi cei ce eram în jurul lui. În special în cei patru ani cât a durat lupta pentru realipirea Ardealului de nord şi împotriva Diktatului de la Viena. El a fost şeful generaţiei sale. Din cauza lui, nici unul dintre noi, cei de atunci, nu ne-am putut manifesta aşa precum şi cât am fi vrut. Netea scria şi conferenţia, tot timpul, peste tot. Din cauza lui nu mai puteai să publici şi să mai vorbeşti nicăieri. De aceea, noi toţi, l-am urât. Astăzi însă sper să ne fie iertat păcatul".

* Nu i s-a recunoscut niciodată, oficial, întâietatea prin acordarea titlului de membru al Academiei Române, ce i s-ar fi cuvenit. Această nedreptate nu s-a reparat nici până în ziua de astăzi. Cu toate eforturile noastre. Pentru că, după decembrie 1989, au fost gratulaţi cu titlul de "membru post-mortem" o mulţime de nume. O mulţime, mai puţin unul...

* După ocuparea ţării de către ruşi şi instaurarea dictaturii comuniste, a venit la el Mihai Beniuc: "Hai, măi Vasile, să mergem cu âştia. Ruşii vor rămâne aici de-a pururi". Firește că tata a refuzat. Rezultatul: Mihai Beniuc a ajuns "mare poet naţional", Preşedinte al Uniunii Scriitorilor din Republica Populară (şi apoi Republica Socialistă) România, în timp ce Vasile Netea a făcut opt ani de închisoare politică, într-o Românie pe care nu a considerat-o niciodată nici "populară" şi nici "socialistă" şi pe care a iubit-o cât o sută de beniuci la un loc. Beniuc, "âştia" şi ruşii s-au dus, Vasile Netea va rămâne de-a pururi.

* În anul 1977 cu prilejul lansării la librăria "Mihail Sadoveanu" a cărţii tatei *Munţii Apuseni, muzeu istoric şi pantheon al poporului român*, împotriva tuturor vicisitudinilor şi restricţiilor vremii şi în prezenţa a câteva sute de cititori, profesorul Constantin C. Giurescu, elogiindu-i cartea proaspăt apărută, a afirmat: "S-au găsit fel de fel de catedre. Dar nu s-a găsit încă o catedră universitară pentru Vasile Netea".

* "Nu există compatibilitate între a fi român şi a fi comunist. A fi comunist înseamnă a fi fără Dumnezeu, a fi român înseamnă a fi creştin". Tata mi-a lăsat această filă de testament, vorbindu-mi despre destinul tragic al lui Panait Istrati şi Lucreţiu Pătrăşcanu.

* Tata era un naţionalist pur-sânge, în sensul cel mai pozitiv al acestui cuvânt. Concepţia lui de viaţă nu accepta noţiunile de rasism, xenofobie, antisemitism, şovinism sau iredentism. Era numai filoroman. Din creştet până în tălpi. Prin tot ceea ce a scris, a gândit şi a săvârşit în faptă. Era un spirit pacifist, îngăduitor, iertător. În aşa fel construit încât nu putea urî. Ura numai ura. Cred că marea lui calitate a fost echilibrul.

* Tata a făcut închisoare în două rânduri. Mai întâi din vara anului 1952 până în toamna anului 1955, apoi din vara anului 1959 până în toamna anului 1963. Închisorile fiind, rând pe rând: Malmaison, Bragadiru, Jilava şi Botoşani.

* Cum să pot uita vreodată simulacrul de proces înscenat tatălui meu în anul 1961 la Tribunalul Militar Bucureşti? Sentinţa: 8 ani temniţă grea pentru "crimă de înaltă trădare" şi "crimă de propagandă şi agitaţie împotriva ţării". Care trădare, care ţară? Toţi securiştii, activiştii şi comuniştii luaţi grămadă nu şi-au iubit patria nici măcar cât un dram din dragostea fără margini purtată României de Vasile Netea!

* "Nimeni nu trebuie judecat pentru ceea ce a mărturisit sub caznă. Anchetatorii te supuneau unor probe de bătaie la care nu puteai rezista". Cum a fost posibil ca mii, zeci de mii de intelectuali să fie terfeliţi prin mâzga murdară a umilinţelor şi chinurilor la care i-au supus paznicii comunişti? Până unde trebuie să meargă iertarea?

* Ceea ce i-a dat mereu speranţa neclintită în ziua de mâine a fost rugăciunea. Era un om foarte credincios. Se ruga lui Dumnezeu în fiecare seară.

* Nu voi şti niciodată precis dacă tata a fost căsătorit cu mama sau cu Transilvania. Tata a aparţinut pe de-a întregul numai istoriei poporului român. Subliniez însă că mama i-a purtat de-a lungul celor peste 50 de ani de căsătorie un ataşament şi un sentiment de sacrificiu exemplare, până în ultima clipă.

* La înmormântare, care a avut loc în ziua de 10 martie 1989, peste cimitirul din Deda s-a pogorât - fără îndoială - mâna lui Dumnezeu. Pentru că numai o minune dumnezeiască a putut face ca soborul de 21 de preoţi de la Episcopia Alba Iulia, în fruntea cărora s-a aflat actualul Înalt Prea Sfinţit Andrei, să poată cânta, în plină dictatură ceauşistă: "Presăraţi pe-a lor morminte, flori cu-a Domnului cuvinte". Ceea ce, în Transilvania, atât de dragă lui Vasile Netea, nu s-a cântat decât pe mormintele eroilor Horia şi Avram Iancu.

* Astăzi, în comuna sa natală, Deda, liceul local poartă numele "Vasile Netea", revista liceului se numeşte *Vanet*, iar în casa modestă a unui ţăran, Iosif Ciontea, funcţionează "Casa memorială Vasile Netea".

* De scrijelit în memoria generaţiilor prezente şi viitoare cuvintele cutremurate ale lui Vasile Netea: "Dacă ar fi putut, comuniştii i-ar fi omorât şi pe morţi!"

"Dacă ar fi putut, comuniştii i-ar fi omorât şi pe morţi"... (Vasile Netea)

VASILE NETEA ÎN CONŞTIINŢA CONTEMPORANILOR

DUMITRU ALMAŞ: *"Un neastâmpărat, un neliniştit, un entuziast, un exploziv. Avea o mie de idei şi de planuri. L-am admirat şi invidiat pentru spontaneitatea şi îndrăznelile lui. O memorie prodigioasă, o expunere vibrantă, caldă, entuziastă, cuceritoare, incandescentă. Mi-a fost greu să-l întrec. Întotdeauna, însă, mi-a fost drag să-l am partener".*

ION DODU BĂLAN: *"UN OM, un scriitor şi un istoric de mare prestigiu, care a participat cu pana sa inspirată şi verbul său înflăcărat la stabilirea adevărului despre Transilvania şi despre momente de răscruce din istoria noastră naţională".*

DAN BERINDEI: *"Un dar inegalabil de a fi veşnic tânăr! Un luptător, un ardent, un erudit. Un neostenit, un harnic, un activ. Un optimist, un om de acţiune. Neîndoielnic, unul dintre vorbitorii cei mai eficienţi şi cei mai ascultaţi. Un mesager al culturii naţionale. Un tribun paşoptist întârziat, pentru care vârsta nu are bariere. Însuşirea sa dominantă este omenia".*

MIHAIL DIACONESCU: *"Contribuţiile sale de înalt prestigiu dedicate unităţii poporului român l-au impus drept unul dintre cei mai apreciaţi cunoscători ai acestei perioade. Ca jurnalist a avut o activitate excepţional de vastă. Cultul adevărului, demonstraţia fondată pe documente, dreapta măsură, ţinuta severă a atitudinii ştiinţifice, erudiţia istorică şi trăirea profundă a valorilor naţionale sunt evidente în tot ceea ce a realizat".*

ROMULUS GUGA: *"Prin opera sa, Vasile Netea a adus la ospăţul cel mare al popoarelor identitatea de neconfundat a poporului român. A ştiut mereu să scurteze noaptea şi să arate calea de unde speranţa se ridică în ochii înlăcrimaţi".*

C. GH. MARINESCU: *"Un om de aleasă Omenie. Un Mare Istoric şi Cărturar Patriot. Un Dascăl desăvârşit. O Forţă multivalentă. Un Nedreptăţit. A căzut şi s-a ridicat, timp de decenii, luminând ca un far prin orbecăirea vremurilor. Un Mare Prieten. A reuşit, datorită şi partenerei sale de viaţă şi colaboratoare, dna Lucreţia Netea, să depăşească în mod inegalabil amintirile şi consecinţele dureroase ale unei detenţii inumane, spre a-şi continua cu excepţională dăruire valoroasa sa operă de istoric şi scriitor".*

DUMITRU MICU: *"Un demiurg al României moderne. Principalele însuşiri ale întregii sale opere sunt probitatea ştiinţifică, meticulozitatea, expresivitatea, rigurozitatea, scrupulozitatea, pasiunea. Orice aserţiune, orice relatare este examinată cu minuţiozitate, întoarsă pe toate feţele. Aprecierile sunt întotdeauna pertinente. Un suflet delicat, în care pulsează sensibilitatea unui virtual poet. Stilul istoricului excelează prin claritate, fluenţă, precizie. Nimic superfluu, gratuit, greoi, arid, obositor. Expresia este încântătoare".*

MIRCEA ART. MIHAIL: *"Un tribun al ideii de unitate şi continuitate a poporului român, un luminător şi luptător pentru marile idealuri naţionale".*

GELU NETEA: *"Toată viaţa tatălui meu a fost un amestec confuz de fericire şi durere, speranţă şi amărăciune, pisc şi prăpastie. De-a valma, primăveri şi ierni, împotmolindu-se nedrept între zvon abia mijit de ghiocei şi şuierat prematur de crivăţ. L-au ţinut întotdeauna în picioare credinţa în Dumnezeu şi în sine însuşi, l-au doborât de fiecare dată realitatea potrivnică şi lipsa de noroc".*

OVIDIU PAPADIMA: *"Aş fi tentat să spun că Vasile Netea este un fenomen al naturii, dacă nu s-ar fi spus cam la fel şi despre Nicolae Iorga. El reprezintă însă, sigur, o concretizare a energiei fizice şi spirituale a transilvănenilor călîţi de secolele în care au trebuit nu numai să dăinuiască, ci să şi acţioneze până la încleştarea luptei pentru a-şi păstra fiinţa naţională".*

GHEORGHE PARJA: *"Viaţa lui a ars ca un rug aprins pentru sufletul limbii române, vecină cu jertfa străbătând cu consecvenţă şi luciditate lumina şi umbra din existenţa acestui popor. Vremurile nu l-au îndoit, ci mai mult l-au îndârjit, având harul luminător al adevărului în istorie. A fost un soldat al neodihnei pentru liniştea patriei sale".*

FRANCISC PĂCURARIU: *"Tratarea temelor de istorie nu se reduce în opera sa la o dezbatere erudită şi seacă. Cercetarea istoriei este pentru el dăruire şi suferinţă, participare deplină, solidaritate cu cauza poporului său, act de patriotism".*

ADRIAN PĂUNESCU: "Carmen Saeculare Valachicum, *datorată lui Vasile Netea, este, după opinia mea, o carte fundamentală pentru gândirea şi istoria noastră. Este realmente una dintre cărţile mele de căpătâi. O iau cu mine la întâlnirile cu oamenii, citesc din ea copiilor mei. Cartea aceasta excepţională este o piatră de hotar a felului nostru de a ne hrăni cu istoria noastră. Nici o laşitate nu îmi este permisă, nici chiar laşitatea de a tăcea despre această carte pe care eu aş vedea-o în toate bibliotecile acestei ţări".*

GRIGORE PLOEŞTEANU: *"Prin condeiul talentat, cuvântul pătrunzător şi spiritul energic al cărturarului, a servit lupta naţiunii române împotriva Diktatului de la Viena. Sub domnia cenzurii şi ameninţarea închisorii a recurs, neînduplecat, la evocarea trecutului cultural şi istoric, acesta fiind unicul mijloc posibil de referire la problema Transilvaniei. Afirmaţiile sale erau tranşante şi definitive. Iar idealul, unul singur: «Toţi românii la un loc pe întregul nostru teritoriu naţional»".*

ION POGANA: *"Şi-a îndeplinit cu pasiune arzătoare şi deosebit talent îndatoririle faţă de moştenirea înaintaşilor, ridicând la înălţimi impresionante drapelul şi amintirea tuturor luptătorilor pentru libertatea şi unitatea naţională a poporului român".*

M. POPA: *"Vasile Netea este o arhivă vie a istoriei. El şi-a transformat scrisul, fapta şi cuvântul într-o slujire patriotică a tuturor. Viaţa şi opera sa sunt un Muzeu viu, în care sufletele vizitatorilor renasc întinerite şi îmbărbătate".*

DUMITRU POPTĂMAŞ: *"Şi-a făcut din cuvânt, asemeni precursorilor săi din ţinutul Mureşului, o tribună de luptă pentru ridicarea culturală a vieţii satului. A avut o activitate fără egal în presa mureşană. O avalanşă de articole evocând personalităţi şi momente din istoria patriei. A cultivat, prin expunerile şi cărţile sale, tot ce a dat mai valoros Transilvania".*

ALEXANDRU PORŢEANU: *"Demn urmaş al tribunilor ardeleni. Figură reprezentativă a «generaţiei refugiului». Unul dintre cei mai valoroşi istorici ai unităţii noastre naţionale. Cărturar educator, apostol cultural, dascăl al neamului românesc. Cuvântul său se remarca prin elocinţă, rigoare, încărcătură de idei şi vibraţie patriotică, producând un adevărat entuziasm în rândurile auditoriului. Un învăţat de seamă, o operă vastă, un loc binemeritat în conştiinţa posterităţii".*

IOSIF PUŞCAŞ: *"Vasile Netea reprezintă una dintre cele mai strălucite vieţi de cărturar, care prin pana, verbul şi dimensiunile de mare istoric, a adus laudă văii superioare a Mureşului".*

IOSIF SAVA: *"Vasile Netea? Iorga al Transilvaniei!".*

GHEORGHE SUCIU: *"După Nicolae Iorga, cred că este cel mai productiv conferenţiar al nostru. Sate s-or găsi, dar oraşe şi oraşele încare să nu fi conferenţiat nu se află. Din conferinţele lui, sculptorii de astăzi pot tăia în granit chipurile marilor înaintaşi din care ne tragem.*

TEODOR TANCO: *"A coborât de pe plaiuri de legendă şi folclor, din acel Gledin grăniceresc de sub Poiana Tomii, de unde pornesc rădăcinile neamului său ţărănesc. A cunoscut nemijlocit comorile populare ale artei cuvântului, îndeletnicirea sa iniţială fiind aceea de folclorist. S-a ivit în lumea spiritului şi a cărţii împreună cu generaţia de după Marea Unire din 1918, cu avânturi şi vise urcate în stele, păşind, ca toţi dascălii şcolilor româneşti din ţinuturile eliberate, la luminarea poporului".*

GABRIEL ŢEPELEA: *"O tenacitate balzaciană în muncă. Pluridimensional: istoric, istoric literar, folclorist, memorialist, gazetar, orator de vocaţie, organizator de manifestări cultural-artistice. A excelat ca istoric".*

NEAGU UDROIU: *"Cărţile sale sunt născute din roua căzută peste pădurile Ardealului. Munţii Apuseni îi sunt dragi ca o livadă în care istoricul şi profesorul regăsesc sub talpă iarba atinsă de Avram Iancu. Un orator înaripat, un romantic. O dragoste fără limită, aşezată cu forţă de invidiat în altarul istoriei şi literaturii".*

STELIAN VASILESCU: *"Activitatea sa a fost considerată de o importanţă aparte în cadrul ştiinţei istoriei româneşti şi a publicisticii noastre. «A patriei cinstire» a fost, dintotdeauna, idealul său cel mai înalt".*

VASILE VETIŞANU: *"Ca să facă istoria vie, a zidit-o în fiinţa celor neabătuţi şi neîncovoiaţi, a oamenilor acestui pământ. Ca să se înţeleagă sensul jertfei pentru idee şi ideal. Ori de câte ori a fost nevoie, s-a auzit verbul său întremător şi neclintit în ale lui".*

ALEXANDRU ZUB: *"Aproape o jumătate de secol, Vasile Netea s-a impus ca o prezenţă specială. Opera sa este construită pe seama câtorva obsesii fundamentale, care sunt nu numai ale istoricului, ci şi ale istoriei. Modelul urmat a fost Nicolae Iorga. Un cărturar de formaţie riguroasă, o inimă fierbinte. Are asigurat, fără îndoială, un loc important în galeria de luptători pentru apărarea valorilor noastre de permanenţă".*

Medalie comemorativă realizată de Gh. Adoc (1982)

13 martie 1944: Vasile Netea, cu delegaţia refugiaţilor ardeleni, la Mareşalul Ion Antonescu

I. P. CULIANU
şi
"schimbarea de paradigmă" în istoria religiilor

(continuare din numărul trecut)

Dar dacă modul în care o doctrină acaparează orizontul mental al membrilor unei comunităţi nu are nici o legătură cu jocurile puterii, ci se datorează valorii ei intrinseci de idee-forţă, înseamnă că egalitatea muritorilor rămâne greu de susţinut. De ce o credinţă ar fi înlocuită de alta, dacă ele ar fi "egal de adevărate"? Pentru cel care a devenit permeabil noului mod de a vedea lucrurile, problema nu se pune în nici un caz aşa: el va îngloba în noua viziune toate valorile anterioare şi ansamblurile simbolice care se potrivesc noului context. Este adevărat că, atât pe Culianu cât şi pe Eliade, îi unea respectul pentru cele mai umile credinţe, doar că ultimul le aşeza în orizonturile contextual-stadiale proprii fiecăreia. Concepţia lui ţinea cont că cele mai multe dintre ele reprezintă doar fragmente dintr-un ansamblu mai vast, iar altele sunt resturi degradate, prelu(cr)ări sau versiuni aflate în diferite faze de descompunere şi secularizare, dacă nu de-a dreptul aberante prin unilateralitatea lor, cum era cazul ereziei inochentiste.[11] Înţelegând, în manieră blagiană, toate ideile religioase ca încercări de revelare a misterului, introducea totodată anumite criterii de ierarhizare rezultate din:

- existenţa deosebirilor de "vocaţie a transcendentului" sau, ca să folosim un termen mai puţin hazardat, a temeiurilor ontologice, deosebiri de receptare, de codificare, de transmitere;
- deosebirile privind "instrumentarul", mijloacele de percepţie a sacrului, de comunicare cu "lumea de dincolo". Acestea includ extazul, hierofaniile fulgurante, speculaţia metafizică sau diferite tehnici psiho-fiziologice.[12]

Unele credinţe se perpetuează prin "transmitere verticală" (directă, prin revelaţie, sau de ordin secund, prin lanţul maestru-discipol), altele prin convertiri "pe orizontală";

- faptul că nu toate beneficiază de aceeaşi moştenire culturală, tipologia lor depinzând de tradiţiile şi etno-psihologia comunitară.

Ceea ce rămâne de reţinut din afirmaţia lui Culianu, este că la fel de adevărate nu sunt miturile şi ideile religioase, ci străduinţile omului de a şi le apropia, atunci când sunt sincere. În realitate, s-a constatat că formele religioase (doctrină, mit, simbol) nu conviețuiesc "democratic", ci manifestă o neîncetată apetenţă către "imperialism", având tendinţa de a-şi anexa şi subordona celelalte credinţe, simboluri, hierofanii, imagini etc. Numeroase exemple inventariate de Eliade ne stau la îndemână.[13]

Prin urmare, este interesant să consemnăm poziţia diametral opusă pe care evoluează Culianu în raport cu maestrul său. Faţă de "imperialismul" spiritual diagnozat de acesta (care presupune în subsidiar o origine monocentrică), el introduce o "democraţie" a formelor sacrului[14], iar monismului implicit al teoriei eliadiene, îi contrapune policentrismul culturilor, necesitatea epistemologică a pluralităţii lumilor, după cum remarcă Lawrence E. Sullivan.[15] Totuşi, pentru autorul *Dicţionarului religiilor*, religia "este mai întâi un sistem infinit de complex şi apoi partea din sistem care a supravieţuit în cursul istoriei sale."[16] Descrierea se potriveşte structurii "imperialiste" indicate de Eliade, deoarece punctul de plecare este un sistem monolitic, ototcuprinzător ("infinit de complex") şi, în pofida scăderilor de parcurs, a sărăcirii istorice, părţile păstrează o propensiune către unificarea totalizantă a simbolurilor, imaginilor mitice, atributelor divine etc. Acest model ar putea foarte bine să coexiste paşnic cu acel *Urmonotheismus* cerut de Wilhelm Schmidt, cu care "Eliade era de acord, cu condiţia să i se retragă partea fideistă."[17] Pe de altă parte, metoda deductivă a lui Eliade este parţial criticată, tocmai pe motivul că unele documente ilustrative n-ar deţine o răspândire universală.

Dacă e să aplicăm strict riguros acest principiu, orice deducţie poate fi criticată şi invalidată sub rezerva că nu verifică fiecare caz în parte. Ştiinţa însă, nu de puţine ori, a formulat legi generale plecând de la câteva cazuri semnificative (sau chiar de la unul singur). Culianu ştie prea bine că nici o teorie ştiinţifică nu se bazează pe *toate* faptele, ci numai pe generalizarea *unora* dintre ele. Contează mai puţin numărul de fapte avute la dispoziţie ca să formulezi o lege, cât acelea reprezentative, "fenomenele originare", cum le-a denumit Goethe (cel ce spusese că "nu-i nevoie să faci înconjurul lumii pentru a înţelege că cerul este albastru"). E drept că ele nu pot fi controlate decât ulterior, când demersul deductiv verifică, prin numeroase alte cazuri particulare, legea enunţată pe baza lor. Şi, evident, legea nu are garanţia unei eterne valabilităţi, descoperirea unor noi categorii de fapte obligând la "rotunjirea" ei.

Problema este că tocmai esenţialismul presupus de "fenomenele originare" face obiectul refutaţiilor din partea unui întreg curent de gândire contemporană la care aderă şi Culianu. Aşa cum Etienne Gilson neagă existenţa vreunei "esenţe" a Evului Mediu sau a Renaşterii - şi prin urmare, posibilitatea definirii lor (*idem*, p. 387) - el desfide pe oricine că ar putea găsi o definiţie "esenţială" a gnosticismului (*Gnozele...*, p. 176). La aceeaşi concluzie îl duce analiza variabilităţii fenomenelor religioase (integrabile unui vast sistem morfodinamic), dezvoltând părerea mai veche a lui Ernst Cassirer: "Istoricul ideilor nu se întreabă mai întâi care e *substanţa* unor idei. El se întreabă care este *dinamica* lor" (*Eros...*, p. 387, nota 23).

E mai mult decât discutabil dacă este cu putinţă urmărirea dinamicii unui fenomen din moment ce el nu a fost în prealabil identificat conceptual, subsumat unei categorii de sine-stătătoare.[18] Cum va detecta subiectul cunoscător înfăţişările diferite pe care le ia un obiect în decursul devenirii şi transformărilor suferite, dacă nu şi-a formatmai întâi o idee, fie ea cât de greşită sau de vagă, asupra lui? Cu alte cuvinte, pentru a se afirma că epifaniile X şi X' sunt determinate de aceleaşi cauze, sunt momente ale aceluiaşi proces în care este antrenat obiectul, trebuie identificat X-ul, factorul lor comun, elementul de identitate.

Problemele dezbătute până aici au oferit suficiente date pentru a desluşi coordonatele gândirii ştiinţifice a autorului lor. Înmânunchind liniile de forţă ale acestei metode, putem înţelege ce a adus ea într-adevăr nou în istoria religiilor. Înainte de toate, *"metoda Culianu" înlocuieşte o paradigmă substanţialistă cu una relaţionistă ("transmiterea cognitivă")*. Istoria religiilor era ultima disciplină în care logica relaţionistă şi nominalistă nu pătrunsese. Ştiinţele exacte, cele naturale şi cele umaniste fuseseră demult "revoluţionate" în acest sens, unele chiar din Renaştere. "Arhetipul", "universalia" (invariantul), "lexicul" etc. sunt înlocuite prin "joc mental", "transformare", "set de reguli", "gramatică". Gramatica spiritului este cea care determină spectrul logic de variante ce se ramifică într-o logică binară, bazată pe teoria fractalilor dezvoltaţi în spaţiul Hilbert.[19] Aceasta e teoria solicitată să explice proliferările diferitelor sisteme religioase.

Se simte aici una dintre exagerările de care Culianu pare să fi fost conştient, dacă ne luăm după autoironia ce răzbate din unele pagini. Teoretizat de matematicianul german David Hilbert ca un produs de scalari, spaţiul ce-i poartă numele este unul metric. Mai e nevoie să arătăm că orice metrică, oricât de complexă ar fi ea, este improprie descrierii fenomenelor religioase? Ce spaţiu geometric, fie el şi virtual, ar fi compatibil cu realităţile spirituale, când majoritatea fenomenelor fizice nu pot fi descrise numai cu ajutorul dimensiunilor extensive şi reclamă introducerea unor mărimi intensive, cum sunt masa, densitatea, forţa etc.? Dacă tot a asimilat religia cu un joc al minţii, Culianu ar fi trebuit să aibă mereu în vedere aspaţialitatea conţinuturilor de conştiinţă. Abuzul de dimensiunea a patra (v. *Călătorii...*, ed. cit., cap. I), chiar când îi prilejuieşte intuiţii frumoase, cu interesante perspective (de care ne vom apropia cu alt prilej), este nelucrativ şi oarecum facil. De aceeaşi meteahnă suferă şi logica binară, care nu are cum da seama de toate opţiunile existenţiale (conştiente şi inconştiente) la un moment dat.

O altă proprietate a sistemului este caracterul de necesitate ce însoţeşte derularea lui. O idee religioasă, odată apărută, ar tinde să se dezvolte, să omită ramificaţii până la ocuparea completă a "hărţii mentale" - tabloul ei virtual, într-un fel prezent de la început. Ea *trebuie* deci, mai devreme sau mai târziu, să genereze sisteme înrudite. De aici, concluzia că apariţia unei erezii, a unei secte, a unei doctrine derivate, este riguros necesară şi chiar perfect predictibilă (*op. cit.*, p. 18).

☞

11) V. *Mitul reintegrării*, inclus în *Drumul spre centru*, ed. cit., p. 339.

12) Fără a-şi argumenta convingător opinia (schimbată faţă de anul 1978 - v. *Mircea Eliade*, Ed. Nemira, p. 67), Culianu identifică extazul cu enstaza yoghină, pe care o apropie hazardat, după părerea mea, de misticismul platonic (extazul plotinian al identificării cu Unul) şi creştin. Probabil că studiul îndelungat al experienţei extatice l-a determinat să adopte acest punct de vedere, căruia i se pot aduce obiecţii serioase. Extazul implică separarea sufletului de trup, care rămâne într-o stare cataleptică, în vreme ce yoghinii practică *unificarea* stărilor de conştiinţă, pătrunderea minţii în zone infraconştiente, cu tot ce cuprind ele, inclusiv lumea neînsufleţită (v. "plonja în universul fizic" de care se vorbeşte în *Yoga. Nemurire şi libertate*, Ed. Humanitas, Buc., 1993, pp. 79, 88). Chiar yoghinii de tradiţie vedantină, care se referă la "conştiinţa cataleptică" drept a patra şi cea mai profundă modalitate a lui *Atma*, descriu penetrarea ei de către minte cu o extremă luciditate (*id.*, p. 92).

În al doilea rând, extazul şamanic apelează adesea la "bombardament senzorial", enstaza, la deprivare senzorială (*pratyâhara*). Ca o dovadă palpabilă, corpul yoghinului se păstrează cald, emanând chiar o căldură magică (*tapas*), spre deosebire de cel al şamanului extatic.

13) V. *Imagini şi simboluri*, Ed. Humanitas, Buc., 1994, pentru figura lui Indra, a zeilor Maruţi, Tvaştr, Agni etc. (p. 124), tendinţa unei zeiţe locale sau a unui vrăjitor oarecare de a deveni Marea Zeiţă, respectiv Suveranul Universal (p. 151). De asemenea, tendinţa integrativă a simbolismului acvatic (cap. V).

Pentru problema "centrului" religiilor, v. *Nostalgia originilor*, Ed. Humanitas, Buc., 1994, pp. 26-27.

14) În schimb, cu o inconsecvenţă surprinzătoare, I.P. Culianu justifică, într-un mod ce s-ar putea numi cinic, imperialismul ideologic occidental, afirmând că scopul civilizaţiilor exotice este de a fi înghiţite (v. *Mircea Eliade*, ed. cit., p. 191). Este acelaşi care clama dreptul la existenţă al fiecărei culturi?

15) În prefaţa la *Călătorii în lumea de dincolo*, Ed. Nemira, Buc., 1994, p. 29; *cf.* şi pp. 35, 240. Respingând monocentrismul şi corolarul său, difuzionismul, admite totuşi că, pentru un caz cum este cel al figurii Trickşterului, cu semnificative asemănări la popoare foarte îndepărtate, "orice ipoteză istorico-culturală este mai convingătoare decât cea a universalei identităţi a gândirii umane" (*Gnozele...*, ed. cit., p. 38). Având în vedere particularitatea acestei figuri, ea devine un argument pro-difuzionist de luat în seamă. Este interesant că, în monografia dedicată mentorului său, analizând cele două volume apărute până la acea dată din *Istoria credinţelor şi ideilor religioase*, se întreabă, oarecum nedumerit, unde va plasa autorul capitolele despre "religiile primitivilor". Nu pare să înţeleagă raţiunile pentru care *Istoria...* lui Eliade se ţine pas cu pas de cele mai importante arii arheologice, în ordinea vechimii lor. După studierea originilor, credinţelor "paleantropilor" (care nu sunt nici pe departe naive, "naturale" sau neapărat politeiste), expunerea nu continuă - cum s-ar fi aşteptat Culianu - cu religiile băştinaşilor din Africa, Australia, Polinezia sau Cercul Polar, ci se focalizează asupra Orientului Mijlociu, acolo unde s-au păstrat cele mai vechi orizonturi neolitice. Singurul motiv rezonabil (în acord cu concluziile actuale avansate de etnologi şi istorici, la care adaugă propria experienţă) ar fi că acea regiune a reprezentat un centru din care s-au răspândit ulterior atât populaţiile, cât şi credinţele - cel puţin o bună parte din ele.

Pe de altă parte, prea sistematic ca să fie întâmplător, Culianu adoptă exact acele ipoteze care exclud modelul difuziunii şi monocentrismului (V. *Mircea Eliade*, pp. 112, 113; *Călătorii...*, p. 17 ş.a.).

16) Ed. Humanitas, Buc., 1993, p. 17.

17) *Eros şi magie...*, ed. cit., p 380.

18) Matematica furnizează un exemplu de realitate intrinsecă, dincolo de expresiile formale. Sistemele de numeraţie codifică prin simboluri cifrice diferite aceeaşi cantitate, un anumit *quantum* dintr-o mulţime dată.

19) V. *inter alia*, *Dicţionarul religiilor*, ed. cit., pp. 15, 16.

Marginalii la polemica epistolară dintre CONSTANTIN NOICA şi EMIL CIORAN

Când, în 1957, Cioran şi-a publicat apofantica sa scrisoare în *La Nouvelle Revue Française*, o parte din popoarele Europei, cele rămase în umbra Kremlinului, înţelesese bine că noii doctrinari comunişti, cu o ideologie ajustată la dimensiunea buzunarului de pufoaică, n-aveau deloc simţul umorului. Regimul poliţienesc de la noi, moşit după prototipul moscovit, căsca o gură pofticioasă şi lichidatorică pentru tot ce reprezenta continuitate, elită intelectuală şi spirit de fineţe. În ochii noilor ispravnici, şi trecutul şi vechea scară de valori trebuiau eradicate în regim de urgenţă, pângărite sau, după caz, împrejmuite cu sârmă ghimpată. Gulagul românesc se dilata panicard şi bezmetic, iar tehnicile represive căpătau o eficienţă diabolică. Mulţi fuseseră deja încarceraţi în pântecul lui nesăţios, multora "li se arătase numai pisica" şi-şi aşteptau rândul.

Noica făcea parte din această ultimă categorie. Încă din martie 1949, i se fixase domiciliul obligatoriu în oraşul Câmpulung Muscel, unde trăia din experienţe şi lecţii particulare. Regimul comunist de la Bucureşti, după încercarea de destalinizare făcută de Hrusciov la al XX-lea Congres moscovit, din februarie 1955, şi după eşecul revoluţiei din Ungaria, părea consolidat şi stăpân pe situaţie, ceea ce-i permitea să se manifeste necruţător şi autocratic. Lucreţiu Pătrăşcanu fusese executat, grupul Pauker-Vasile Luca, îndepărtat din secţiile puterii, iar indezirabilii Iosif Chişinovschi şi Miron Constantinescu - căzuţi în dizgraţie şi oprobriu. Istoria se târşâia greu în mizerii, silnicii şi teroare.

Scrisoarea lui Cioran către Noica a ajuns la conştiinţa intelectualilor români (a unora, se-nţelege) în acest context de intoleranţă şi de iluzorică înţelenire a noilor stăpâni. Deşi, printr-o corespondenţă particulară, Cioran îl avertizase de scrisoare şi de intenţia publicării ei, Noica află de conţinutul acesteia dintr-o replică semnată în *Gazeta literară* de Radu Popescu, acelaşi care îi face rost de o copie a textului. Prigonitul de la Câmpulung redactează imediat un răspuns şi îi trimite un exemplar lui Cioran, cu rugămintea de a fi încredinţat aceleiaşi reviste. Pentru mai multă siguranţă, expediază o variantă a scrisorii (în limba franceză) şi verişoarei sale, Mariana Parlier, căsătorită de mai mulţi ani în Franţa. Fireşte, restul exemplarelor, rămase la autor, vor fi confiscate la percheziţia făcută de Securitate.

Ce s-a întâmplat cu cele două exemplare ale scrisorii expediate în Franţa nu se ştie. Târziu, într-o notaţie din 16 februarie 1974, Noica scria: "Am regăsit în chip miraculos scrisoarea din '57 către Cioran, o scrisoare de care aproape că şi uitasem. Îmi amintesc că o trimisesem lui Cioran atunci, ca s-o publice în *NRF*, ca răspuns la a sa - sperând că o va traduce el, cu extraordinara sa franceză - dar mi-a scris că n-o publică, spre a nu-mi face rău. Încheia scrisoarea spunând: *«je te dis une chose: tu es quelqu'un»*. Îmi amintesc că mi-a făcut plăcere; dar în 1972, când l-am revăzut, am uitat să-l întreb dacă mai (are) scrisoarea. O recitesc acum, îmi amintesc de tot ce investisem sufleteşte în ea, de tot ce s-a întâmplat din cauzaei, de tot ce a urmat - şi-mi spun: du-te dracului de viaţă, că frumoasă mai eşti!" (*Jurnal de idei*, p. 227).

Ne imaginăm că exaltarea lui Noica nu fusese aceeaşi atunci, în decembrie 1957, când a fost arestat. Cert este că, pentru a nu-i dăuna şi mai mult, "prietenul de departe" a ezitat să-i publice scrisoarea, cum fusese rugat, curmând astfel o dezbatere de idei ce se anunţa polifonică şi putea angaja stenic şi epistemic intelectualitatea occidentală, marcată serios de iluzia soluţiilor de stânga. Înaintea construcţiei sale din ciment şi beton, zidul Berlinului se urzea teoretic, iar la zidirea lui, în idee, lucrau nu numai corifeii din lumea comunizată, dar şi eminenţe vestice, branşate dezolant la propaganda noilor experienţe.

Există, desigur, o explicaţie: la vremea dialogului epistolar dintre Noica şi Cioran comunismul nu era încă prea bine denunţat din interior, din partea celor ce se sufocau sub teroarea noilor Stravroghini. Demascările lui Panait Istrati, mai de mult, cele ale sârbului Milovan Djilas (aflat după zăbrelele titoiste), mai recent ale ruşilor Soljeniţîn şi Boris Pasternak, apoi revoluţia din Ungaria, cu toate apelpisirile ei, dăduseră, e drept, semnale destule asupra leprozeriilor răsăritene, puteau genera chiar un proces al comunismului, dar rechizitoriul, la acel ceas al istoriei, nu cuprindea toate detaliile. Declanşată la un an după ce şenilele tancurilor roşii au trecut peste revoluţia din Ungaria, "cearta" epistolară dintre Noica şi Cioran, de-ar fi fost continuată public şi în inima Europei, ar fi adăugat multe mărturii, dovezi şi accente metafizice - "critice", ar spune Virgil Ierunca - la dosarul istoriei postbelice. Conştiinţa europeană trebuia, după încheierea deliberărilor de la Nürnberg, să fie pregătită de un nou proces, mult mai scandalos şi mai zguduitor decât primul. Dictaturile comuniste încă mai puteau cauţiona un tropism electiv, încă mai puteau însemna o soluţie pentru mulţi care, din oportunism, naivitate sau miopie, îi ignorau monstruozităţile.

"Marea învinuire ce se poate aduce regimului vostru e că a ruinat utopia", spunea Cioran în scrisoarea sa din *N.R.F.*, dar nu numai utopia, ci şi tot ce însemna valoare, credinţă, tradiţie, libertate şi naţionalism. Compresorul comunist nu se inhiba în faţa denivelărilor, ci egaliza tot, aducea totul în treapta cea mai de jos a fiinţării. Cum Noica intrase deja în malaxorul unei maşinării politice, şi-i îndura calvarul direct, îi înţelegea mai bine esenţa. Înţelesese faptul că "socialismul - spunea în răspunsul său - îşi însuşeşte ceva din ethosul feminin şi este ca o revoluţie de amazoane, o afirmare a elementului slab, care, tocmai pentru că e slab, are nevoie să paralizeze tot ce este masculin, aşa cum amazoanele trebuiau să taie câte o mână şi un picior fiecărui exemplar mascul; că e o punere în minorat a tuturor, de către cei cu conştiinţa minoratului, dar şi cu idealismul celui slab, şi că, în acest sens, este încărcat de un sincer idealism". Deşi invocă tot timpul "contradicţia ca principiu de viaţă, [noii stăpâni] nu numai că nu suportă contradictoriul de afară şi se sperie de el, dar fac totul ca să-l înăbuşe înăuntru". Noica era în ipostaza contradictoriului din interior şi-i simţea efectul de sufocare. "Lucrul cel mai grav pe care l-am putea spune împotriva marxismului trăit este că dă o lume a nedemnităţii umane, una în care nimeni nu mai e în adecvaţie, nimeni, chiar cei mai de sus, nu sunt ei, nu răspund ca oameni şi nu trăiesc ca oameni" (*Istorie şi utopie*, p. 153-156).

Două luni după expedierea acestei scrisori, Noica va fi arestat şi anchetat cu toată recuzita tehnicii securiste. Depistată la percheziţie, scrisoarea sa a devenit corp delict şi proaspătul "duşman al poporului" era pus într-o amară dificultate: "consider de asemeni că [scrisoarea] nu are un conţinut ostil la adresa regimului democrat-popular şi totuşi poate - prin interpretarea ei - să aibă un conţinut duşmănos faţă de actualul regim, cetită fiind de alţii", spune în interogatoriul din 29 decembrie 1958. De fapt, ambiguitatea declaraţiei prelungea o idee, existentă în scrisoare, privind o posibilă colaborare cu noile autorităţi. "Tu ştii că suntem câtiva ce se refuză în principiu ideii de colaborare; dar chiar şi noi am ajuns la gândul că se poate perfect colabora cu marxismul, şi anume în chip marxist, de pe poziţii contradictorii. Am şi sugerat acest fel de colaborare, dar n-a fost încă acceptat". Îl va accepta mai târziu, după ieşirea din iad.

Spuneam că schimbul de scrisori dintre Cioran şi Noica, de-ar fi fost făcut public la timp şi într-un cadru de percepţie european, aşa cum a început, putea însemna obârşia unei largi dezbateri problematice despre esenţa ghetoului comunist şi despre destinul românesc aflat, din nou, într-o cumpănă a istoriei. Diaspora românească din Occident, dar şi dizidenţii altor ţări estice intrate în sfera smintelilor bolşevice, ar fi alimentat această dezbatere cu fapte şi argumente zguduitoare despre barbariile instaurate în spatele cortinei de fier. Lumea trebuia să afle şi să se înspăimânte cu un ceas mai devreme de ceea ce ascundea deşănţata propagandă comunistă. Nu mai spun că, prin această dezbatere publică, s-ar fi infirmat şi presupusa inapetenţă pentru erezie a românilor.

Din motivele arătate, scrisoarea lui Noica n-a fost publicată la timp. Ea a devenit cunoscută după 34 de ani, când comunismul era deja compromis. Când "obiectul" acuzelor ei se volatizase şi, prin aceasta, căpătase aceeaşi proprietate de "pamflet fără obiect" ca şi cea semnată de Cioran. Ea rămâne, oricum, un document istoric frapant, chiar dacă la vremea respectivă a rămas fără nici o percepţie publică. "Noica - a spus-o Al. Paleologu - era un spirit eminamente provocator. Provoca la controversă, la dispută sau măcar la reflecţie. Punea pe gânduri" (revista *22*, nr. 31/1991). Atunci, în 1957, poate-ar fi conferit meditaţiei o formă productivă şi antrenantă; acum, la aşa mare distanţă de timp, ne înfioară gândul unui fatidic "ce-ar fi fost dacă...".

Ionel NECULA

S-ar putea spune că teoria transformărilor morfodinamice implică o funcţionare în regim *extensiv* a spiritului: sistemul e complet numai în plan ideal, iar devenirea istorică nu face decât să-i actualizeze latenţele.

Dar există o multitudine de credinţe şi ansambluri care sunt înlocuite înainte de actualizarea tuturor posibilităţilor virtuale. Pentru că sacrul cunoaşte şi o funcţionare în regim *intensiv*, creând noi idei religioase prin adevărate mutaţii spirituale, studiate chiar de Culianu în *Eros şi magie* (v., în special, cap. VIII, 1). Vechile zeităţi sau vechile modalităţi de exploatare a credinţelor nu dispar, ci, în afară de elementele ataşate paradigmei ce le-a înlocuit, se fosilizează, putându-se reactiva oricând, asemeni unui vulcan stins, dar mocnind de incandescenţe subterane nebănuite, ce vor răbufni imprevizibil. Aşa s-au petrecut lucrurile cu tradiţia greco-latină în Renaştere, iar din acest unghi se poate evalua şi rolul elementului germanic în succesul Reformei. S-ar părea că, atunci când aceste reziduuri nu-şi împlinesc destinul, aşteaptă contextul cultural prielnic pentru a se reînsufleţi. Un simbol "hibernează" câteodată epoci întregi, revenind pe neaşteptate în circuitul valorilor, dar într-un alt regim funcţional.[20]

Multiplele deosebiri existente între tipurile de experienţă religioasă, reclamă o selecţie adecvată a logicilor cu care sunt abordate. Morfologia extrem de complexă a fenomenelor religioase nu se lasă explicată de o singură tipologie, precum cea a gnozelor dualiste. Metoda se cere elaborată sau ajustată în funcţie de materialul căruia i se aplică.

Una dintre cele mai grave probleme ale "schimbării de paradigmă" ia în discuţie înseşi ultimele temeiuri ale realului. Culianu tinde să pună originea mitului exclusiv pe seama travaliului minţii umane de a-şi lămuri tainele de care e înconjurată. [21]

Însă în spatele mitului nu se mai află nimic. Mitul în sine nu se sprijină pe nimic, ci e o manieră de "valorificare" a nimicului (*idem*, pp. 221; 250 şi urm.).

Acest tip de discurs e ilustrativ pentru caracterizarea făcută de Şt. Afloroaei situaţiei în care se află astăzi metoda interpretativă: nu o hermeneutică a sensului, ci o hermeneutică a "prealabilului" (la Gadamer), a supoziţiilor gândirii, a condiţiilor care fac posibile atât sensul, cât şi non-sensul (*op. cit.*, p. 208).

Cu această nouă evoluţie epistemologică, însuşi conceptul de hermeneutică este pus în criză. Moara de măcinat în gol, care este lăsată în loc, reprezintă ultima şi cea mai disperată încercare a pozitivismului post-modern de a evita ciocnirea frontală cu concluziile ce ar rezulta din interpretarea noianului de documente inventariate de morfologii religiilor, etnologi, sociologi ş.a.

E drept că, pe această bază factologică, istoria religiilor poate deveni o ştiinţă propriu-zisă, în sensul dorit de Culianu, doar dacă exclude pur şi simplu o serie de categorii de fapte ca "neverificabile empiric". Istoria religiilor ar avea de rezolvat această dilemă în care o plasează un Gadamer: atitudinea metodologiei ştiinţifice, obiective, are ca efect "pierderea densităţii ontologice", iar "atitudinea legată de adevăr" impune renunţarea la obiectivitate a ştiinţelor umane.[22]

Că alegerea primei căi implică tocmai eludarea specificităţii lui *homo religiosus* (credinţele personale) îi preocupă mai puţin pe savanţi. După cum rareori se conştientizează credinţele pe care se sprijină şi ştiinţele "obiective": axiomatica în matematică, impenetrabilitatea în fizică, evoluţia în biologie, valoarea de schimb în economie...

Dacă nici o ştiinţă nu a fost întemeiată până acum în afara oricăror credinţe, cu atât mai mult este cazul cu istoria religiilor.

Florea TIBERIAN

---

20) O teorie a permutărilor funcţionale a schiţat Blaga în eseul *Cultură şi cunoştinţă* (1922), inclus în culegerea *Zări şi etape*, Ed. Minerva, Buc., 1990, p. 276 *passim*. Ea anticipează, oarecum surprinzător, mecanismul culianian de opţiune binară care duce la noi variante.

21) *Mircea Eliade*, ed. cit., pp. 256-257.

22) În Paul Ricoeur, *Eseuri de hermeneutică*, Ed. Humanitas, Buc., 1995, pp. 93-94. Iată un mod dualist de a pune problema, ca dovadă că nu există soluţie de continuitate între spiritul gnostic şi cel ştiinţific.

COMENTARIU LA CARTEA IEȘIRII

15. VIȚELUL DE AUR

"Văzând însă poporul că Moise întârzie a se pogorî din munte, s-a adunat la Aaron și i-a zis: Scoală și ne fă dumnezei, care să meargă înaintea noastră, căci cu omul acesta, cu Moise, care ne-a scos din țara Egiptului, nu știm ce s-a întâmplat" (Ieș. 32, 1). Șederea îndelungată a lui Moise și aspectul înfricoșător al muntelui au făcut ca evreii să-și creadă conducătorul mort, pierzându-și astfel și încrederea în Dumnezeu. Ei îi cer lui Aaron să le confecționeze dumnezei, socotind că astfel vor fi protejați.

"Iar Aaron le-a zis: Scoateți cerceii de aur din urechile femeilor voastre, ale fieciorilor voștri și ale fetelor voastre, și-i aduceți la mine" (Ieș. 32, 2). "Moise împodobește auzul israeliților cu podoaba cercelului, adică cu legea, iar fratele cu nume mincinos scoate, prin neascultare, podoaba pusă în auz și face din ea idol. De fapt, la prima intrare a păcatului în lume, sfatul dat oamenilor de a nu asculta porunca a pricinuit un fel de îndepărtare a cercelului din ureche. Iar șarpele a fost socotit de primii oameni prieten și apropiat"[1].

"Atunci tot poporul a scos cerceii cei de aur din urechile lor și i-a adus la Aaron. Luându-i din mâinile lor, i-a turnat în tipar și a făcut din ei un viței turnat și l-a cioplit cu dalta. Iar ei au zis: Iată, Israele, dumnezeul tău, care te-a scos din țara Egiptului" (Ieș. 32, 3-4). "Vițelul de aur, denumire depreciativă a uneia dintre imaginile taurului, ipostază a divinității chtoniene în mitologia orientală. Cultul unei astfel de divinități a fertilității s-a răspândit apoi și în întreg spațiul mediteranean. Gândit de Aaron ca postament al nevăzutului Iahve, reprezintă încercarea de instaurare a unui nou cult dedicat Acestuia, în care nucleul îl constituie rituri specifice divinităților chtoniene. Vițelul de aur devine simbolul tentației mereu renăscute de a adora bunurile materiale, fie ele bogăție, plăcere sexuală sau putere. Vițelul de aur este și simbolul încercării de substituire a Dumnezeului spiritual prin una din imaginile lui Baal, împotriva căruia se vor revolta profeții pe tot parcursul istoriei lui Israel"[2].

"Vițelul de aur este amestecarea și confuzia puterilor naturale întreolaltă sau, mai bine zis, împreunarea lor pătimașă și nesocotită, care dă naștere lucrării nesocotite a patimilor contrare firii. Iar vițelul este unul, pentru că una este deprinderea răutății cea împrăștiată în multe chipuri ale păcatului. Și este *viței* pentru robustețea și rezistența la lucru, pentru caracterul grosolan și pentru ușurința de a digera și născoci, întrucât își rumegă afecțiunea păcătoasă față de patimi. Iar *turnat* este deoarece deprinderea patimilor și făptuirea lor se modelează după chipul nălucirii păcătoase rămase de mai înainte în cugetare. Pluralul *aceștia sunt dumnezeii tăi* (*cf.* SEP) e folosit din pricină că păcatul este prin fire împrăștiat și nestatornic, atotfelurit și împărțit"[3].

Conform Sfântului Maxim, evreii și-au donat cerceii, salbele și brățările lor care, adunate, au fost topite în cuptor, pentru a se turna vițelul de aur. După înțelesul acestora, obținem următoarea schemă:

- cerceii sunt rațiunile cu privire la Dumnezeu;
- salbele: opiniile cuvenite despre lucruri, născute din contemplația naturală;
- brățările: lucrarea virtuților;
- cuptorul: fierberea aprinsă a mâniei și a dispoziției pătimașe a poftei;
- vițelul: forma păcatului rămasă în cugetare[4].

"Văzând aceasta, Aaron a zidit înaintea lui un jertfelnic, și a strigat Aaron și a zis: Mâine este sărbătoarea Domnului! A doua zi s-au sculat ei de dimineață, și au adus arderi de tot și jertfe de pace; apoi a șezut poporul de a mâncat și a băut și pe urmă s-a sculat și a jucat" (Ieș. 32, 5-6). "Șade poporul iudeu să mănânce și să bea și cere să i se dea zei. De aici Domnul ne învață că acela care și-a dat sufletul său acestor feluri de nelegiuiri se dezbracă nu de hainele de lână, ci rămâne gol, adică fără virtute, care nu este îmbrăcăminte vremelnică, ci veșnică"[5]. BB 1914 are *s-au săturat* în loc de *au mâncat*. "Scriptura numește *săturare*, nu *mâncare*, umplerea nesocotită a stomacului cu mâncare"[6]. Dumnezeu l-a atenționat pe Moise despre căderea poporului și i-a cerut să coboare degrabă (32, 7-16).

"Atunci auzind Iosua glasul poporului răsunând, a zis către Moise: În tabără se aud strigăte de război! Iar Moise a zis: Acesta nu este glas de biruitori, nici glas de biruiți; ci eu aud glas de oameni beți. Iar după ce s-a apropiat de tabără, el a văzut vițelul și jocurile și, aprinzându-se de mânie, a aruncat din mâinile sale cele două table și le-a sfărâmat sub munte" (Ieș. 32, 17-19). "O singură îmbătare cu vin a zădărnicit cele 40 de zile de post și de rugăciune ale lui Moisi (...), că profetul n-a socotit cu cale ca un popor beat să primească legile lui Dumnezeu"[7]. Dar sfărâmarea tablelor anunță și trebuința venirii legii celei desăvârșite. "La început, firea omenească era nesfărâmată și nemuritoare, fiind făcută de mâinile dumnezeiești și împodobită cu semnele nescrise ale legii; și deci era săditâ în chip firesc în noi voința conformă legii, de a respinge păcatul și de a cinsti pe Dumnezeu. Dar după ce a răsturnat în auz sunetul păcatului, pe care Scriptura îl numește la început glasul șarpelui, iar istoria privitoare la table, glasul celor ce cântau îmbătați de vin, căzând la pământ, tablele acestea s-au sfărâmat"[8].

Moise a topit vițelul și l-a prefăcut în pulbere pe care, amestecată cu apă, a dat-o fiilor lui Israel să o bea (32, 20). Aaron a căutat să se dezvinovățească (32, 21-24), fără a fi prea convingător.

"Moise văzând că poporul acesta e neînfrânat, căci Aaron îngăduise să ajungă neînfrânat și de râs înaintea dușmanilor lui, a stat la intrarea taberei și a zis: Cine este pentru Domnul, să vină la mine! Și s-au adunat la el toți fiii lui Levi. Iar Moise le-a zis: Așa zice Domnul Dumnezeul lui Israel: să-și încingă fiecare din voi sabia sa la șold și, străbătând tabăra de la o intrare până la cealaltă, înainte și înapoi, să ucidă fiecare pe fratele său, pe prietenul său și pe aproapele său" (Ieș. 32, 25-27). Atitudinea promptă a leviților lasă de înțeles că turnarea vițelului nu s-a realizat fără a stârni și o anume opoziție. Cât despre uciderile poruncite, astăzi ele capătă un alt sens: "Tot cel ce caută pe Dumnezeu și la legea Lui se curățește prin uciderea de păcatele ce și le-a însușit. Căci nu tot fratele sau prietenul, sau aproapele, e văzut de scriptură în înțeles bun, ci câteodată cineva e și frate și străin, și prieten și dușman, și apropiat și dimpotrivă. Prin acestea înțelegem gândurile crescute în noi, a căror viață ne este moarte, sau a căror moarte pricinuiește viața noastră"[9]. Au pierit cu acel prilej ca la 3.000 de oameni. Moise anunță apoi că va sui din nou în munte, poate va obține iertare pentru popor (32, 28-30).

"Și s-a întors Moise la Domnul și a zis: O, Doamne, poporul acesta a săvârșit păcat mare, făcându-și dumnezeu de aur. Rogu-mă acum, de vrei să le ierți păcatul acesta, iartă-i; iar de nu, șterge-mă și pe mine din cartea Ta, în care m-ai scris!" (Ieș. 32, 31-32). Sfântul Clement Romanul exclamă: "Ce dragoste mare! Ce desăvârșire neîntrecută! Slujitorul vorbește cu îndrăznire către Domnul său, cere pentru mulțime iertare sau cere să piară și el împreună cu ei"[10]. Așa sunt cei ajunși la desăvârșire: "de vor fi predați de zece ori pe zi arderii pentru dragostea oamenilor, nu se vor sătura de ei"[11].

În afara celor uciși de leviți, Dumnezeu nu a mai adăugat altă pedeapsă. *"Astfel a lovit Domnul poporul, pentru vițelul ce își făcuse, pe care-l turnase Aaron"* (Ieș. 32, 35). "Până ce aceia cârteau pentru lipsa de pâine și de apă, Dumnezeu i-a răbdat pe ei, cum rabdă o mamă care alăptează copilul ei. Dar când au înnebunit mai mult și (...) au îndrăznit cele de neiertat, au fost bătuți (...) pentru făurirea vițelului pe care-l făcuse Aaron"[12]. Pedepsind, Dumnezeu urmărește o anume pedagogie: "Dacă tot poporul fusese vinovat, de ce n-a fost trimisă tuturor condamnarea? Fiindcă milostivul Dumnezeu de bună seamă că a pedepsit cu sabia judecății Sale o parte pentru ca să se corecteze cealaltă parte prin exemplu și să dovedească tuturor, prin pedeapsă, judecata, iar prin îngăduință, mila Sa"[13].

Dumnezeu reamintește că a promis evreilor Canaanul, în care nu-i va mai duce El, ci un înger. Le cere acum să-și lepede toate podoabele, căci, pe de o parte, se vădise firea lor senzuală și, pe de altă parte, s-a lipsit de podoabe cel ce s-a robit păcatului (33, 1-6).

"Iar Moise luându-și cortul, l-a întins afară din tabără, departe de ea, și-l numi cortul adunării; și tot cel ce căuta pe Domnul venea la cortul adunării, care se afla afară din tabără" (Ieș. 33, 7). "Nu este lucru cuminte să ne apropiem de contemplarea lui Dumnezeu, înainte de a ieși din cele multe. O arată aceasta Moise, care înfige întâi cortul cugetării în afară de tabără și abia după aceea intră în convorbire cu Dumnezeu. Căci este primejdios a încerca să exprimi pe Cel negrăit prin cuvântul rostit. Pentru că orice cuvânt rostit este o dualitate sau și mai mult. Iar a contempla pe Cel ce este, fără grai, numai cu sufletul, e tot ce e mai bun. Căci Acela e o unitate neîmpărțită și nu e o multiplicitate"[14].

Poporul vedea un stâlp de nor ce ședea la ușa cortului, dar Moise grăia cu Domnul față către față, pe cât e aceasta cu putință. Moise revenea uneori în tabără, iar Iosua nu părăsea cortul (Ieș. 33, 8-11), atenționându-ne să nu ieșim la cele dinafară până ce nu ne-am întărit în învățătura Bisericii.

"Atunci a zis Moise către Domnul, Tu îmi spui: Du pe poporul acesta, dar nu mi-ai descoperit pe cine ai să trimiți cu mine, deși mi-ai spus: Te cunosc pe nume și ai aflat bunăvoință înaintea ochilor Mei. Deci, de am aflat bunăvoință în ochii Tăi, arată-Te să Te văd, ca să cunosc și să aflu bunăvoință în ochii Tăi și că acest neam e poporul Tău" (Ieș. 33, 12-13). "Deoarece primise odinioară arătarea dumnezeiască și slava frumuseții, dar nu în ipostas, cere și aceasta, ca unul ce s-a făcut mai desăvârșit. Dar Dumnezeu nu a consimțit, deoarece aceasta nu e cu putință nici unui suflet înțelegător și nici unei vederi, nici chiar celei îngerești, ca una ce întrece hotarele a toată cunoștința"[15].

"Și a zis Domnul către el: Eu Însumi voi merge înaintea ta și te voi duce la odihnă! Zis-a Moise către Domnul: Dacă nu mergi Tu Însuți cu noi, atunci să nu ne scoți de aici" (Ieș. 33, 14-15). Dumnezeu spusese că va trimite un înger înaintea poporului, iar aici nu retractează, ci Se angajează doar față de Moise să-i fie însoțitor, nu și pentru întregul Israel. Răspunsul lui Moise nu exprimă îndărătnicie, ci o justificată temere: "Căci nu voia să meargă înaintea poporului o creatură, ca să nu se învețe (poporul) să se închine creaturii în locul Dumnezeului creator al tuturor. De aceea, refuzând pe înger, L-a rugat pe Dumnezeu Însuși să-i conducă pe ei"[16]. Dumnezeu e înduplecat de rugăciunea lui Moise și consimte să-i arate slava Sa (33, 16-18).

"Zis-a Domnul către Moise: Eu voi trece pe dinaintea ta toată slava Mea, voi rosti numele Domnului înaintea ta, și pe cel ce va fi de miluit îl voi milui, și cine va fi vrednic de îndurare, de acela Mă voi îndura" (Ieș. 33, 19). "Dacă este Domn, pe care Domn Îl cheamă? Prin aceste cuvinte vezi că ne-a învățat, în chip acoperit, dogma credinței despre Tatăl și Fiul"[17]. Teolipt al Filadelfiei sfătuiește

Eugenia GHIMICI și Ioan USCA

☞

1. Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viața lui Moise* (p. 87).
2. EX, p. 227.
3. Sf. Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, 16.
4. *Ibid.*
5. Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, LVIII, 16.
6. Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, I, 96, 3.
7. Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, I, 5.
8. Sf. Grigorie de Nyssa, *op. cit.* (p.88).
9. *Ibid.* (p. 86).
10. *Epistola către Corinteni*, LII, 5 (PSB 1).
11. Sf. Isaac Sirul, *Cuvinte despre nevoință*, 81 (F X).
12. Sf. Atanasie cel Mare, *Despre Sfântul Duh, către Serapion*, II, 16.
13. Salvianus, *Despre guvernarea lui Dumnezeu*, I, 11.
14. Sf. Maxim Mărturisitorul, *Capetele gnostice*, 83.
15. Calist Patriarhul, *Capete despre rugăciune*, 52 (F VIII).
16. Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola I către Serapion*, 12.
17. Sf. Chiril al Ierusalimului, *Catehezele*, X, 8.

SIMON PETRU ŞI SIMON MAGUL

Simon Petru este unul dintre *întâistătătorii apostolilor* (cum îl numeşte condacul 1 al *Acatistului Sf. Apostoli Petru şi Pavel*). Aşadar, el are un loc privilegiat, inconfundabil în conştiinţa creştină. Precum bine ştim, primatul papal se revendică de la starea de lider al apostolilor pe care o avea Petru, primul episcop al Romei. Valoarea lui Petru nu este contestată astăzi nici de cei care contestă primatul papal; aceştia din urmă o consideră însă un fenomen unic şi irepetabil, aşadar netransmisibil urmaşilor de pe scaunul episcopal.

Sf. Apostol Petru se numea, de fapt, Simeon, care în ebraică înseamnă *ascultare*. Mulţi îl strigau probabil Simon, un paronim de origine greacă, dacă nu cumva chiar acesta este numele său, căci şi fratele lui, Andrei, poartă tot nume grecesc. S-a născut în Betsaida Galileii, ca fiu al lui Iona, s-a căsătorit şi îşi practica meseria de pescar cu destul succes, căci reuşise să-şi ridice o casă în Capernaum. Acest pescar Simon sau Simeon învăţase să scrie şi să citească şi era un suflet pios, care frecventa cu regularitate sinagoga.

Mărturiile ne indică, totuşi, că Simon era considerat "om fără carte şi simplu" (*Fapte* 4;13), adică neinstruit în Legea mozaică. Vorbea aramaica, având un puternic accent local, şi a făcut parte dintre discipolii lui Ioan Botezătorul care au asistat la botezul Mântuitorului. Împreună cu el erau fratele său, Andrei, şi fiii lui Zebedeu, Ioan şi Iacob; ceea ce arată că o bună parte dintre apostolii chemaţi de Iisus ucenicisera la aspra şcoală a pocăinţei predicată de Ioan Botezătorul.

Adevărata viaţă a lui Simon începe în momentul întâlnirii sale cu Iisus Hristos. Conform cap.1 din Evanghelia după Ioan, Mântuitorul i-a dat numele *Chifa/Chefa* (adică Petru) încă de la prima vedere, în Galilea, înainte de a-l chema la apostolat.

După chemarea la apostolat, existenţa lui Petru cunoaşte trei mari etape: (a) ucenicia pe lângă Mântuitorul; (b) Cincizecimea şi predicarea către evrei; (c) predicarea către Neamuri (Petru e primul care predică Neamurilor), arhieria şi martiriul la Roma. În cursul celei de-a treia etape, el îşi va întâlni dublul negativ, pe Simon Magul. Această confruntare extrem de interesantă mi-a atras atenţia.

Simon Magul este un personaj care a făcut o mare şi nefastă carieră în literatura creştină, mai ales în apocrifele Noului Testament. Din foarte multe puncte de vedere, este obligatorie compararea lui cu Simon Petru: ambii se numesc Simon, ambii devin ucenici ai lui Ioan Botezătorul, ambii se creştinează, dar unul va ajunge papă la Roma, în timp ce celălalt va ajunge papă al ereziilor.

Simon Magul era samaritean de origine. El s-a născut la Gitton/Gitta, iar una din tradiţii îl crede discipolul şi succesorul lui Ioan Botezătorul. Lucrurile s-ar fi petrecut astfel: după decapitarea Botezătorului, cercul discipolilor săi, format din 29 de bărbaţi şi o femeie (Elena sau Luna), l-a ales drept lider pe un anume Dositeu, care-i va ceda conducerea lui Simon. Omiliile pseudoclementine pomenesc despre o călătorie a Magului în Alexandria, unde ar fi aprofundat cultura greacă şi arta magiei. Oricum, se pare că îl vom găsi la Roma pe vremea împăratului Claudiu. Iustin susţine că aici i s-ar fi ridicat o statuie cu inscripţia: *Simoni deo sancta* - deşi se pare că este vorba despre o confuzie, statuia fiind a lui Semo Sanco, veche divinitate sabină. Dar Simon Magul era îndeobşte adorat drept personaj divin; în Samaria i se zicea: "Puterea lui Dumnezeu care se cheamă cea mare" sau "prima divinitate". Conform *Faptelor lui Petru*, la Roma el se va înfrunta dramatic cu apostolul.

Totuşi, în timpul predicii diaconului Filip din Samaria, Simon Magul a crezut cu sinceritate, după cum mărturisesc limpede *Faptele Apostolilor*: "Iar Simon a crezut şi el şi, botezându-se, era mereu cu Filip. Şi văzând semnele şi minunile mari ce se făceau, era uimit" (*Fapte* 8;13). Dar precum foarte bine observă profesorul Walls, deşi a crezut, Simon nu s-a transformat. El interpreta miracolele drept acte de magie, iar în Petru şi Ioan, apostolii ce sosesc în Samaria, vede un soi de super-magicieni. De aceea, în mod logic, el încearcă să le cumpere puterea cu bani: "Şi Simon, văzând că prin punerea mâinilor apostolilor se dă Duhul Sfânt, le-a adus bani, zicând: Daţi-mi şi mie puterea aceasta, ca acela pe care voi pune mâinile să primească Duhul Sfânt" (*Fapte* 8;18-19). De atunci încoace omenirea numeşte încercarea de a cumpăra pe bani harul lui Dumnezeu: *păcatul simoniei*.

Reacţia violentă, aproape de anatemă, a venit din partea lui Petru: "Iar Petru a zis către el: Banii tăi să fie cu tine spre pierzanie! Căci ai socotit că darul lui Dumnezeu se agoniseşte cu bani. Tu n-ai parte, nici moştenire, la chemarea aceasta, pentru că inima ta nu este dreaptă înaintea lui Dumnezeu. Pocăieşte-te, deci, de această răutate a ta şi te roagă lui Dumnezeu, doară ţi se va ierta cugetul inimii tale, căci întru amărăciunea fierii şi întru legătura nedreptăţii te văd că eşti. Şi, răspunzând, Simon a zis: Rugaţi-vă voi la Domnul pentru mine, ca să nu vină asupra mea nimic din cele ce aţi zis" (*Fapte* 8;20-24). Ulterior, din relatările lui Iustin, apoi ale lui Irineu, Ipolit şi Epifan, aflăm până la ce abisuri ale ereziei a ajuns Simon Magul. El se considera întruparea lui Dumnezeu-Tatăl şi descoperise o prostituată într-un bordel din Tyr (numită Elena) pe care a proclamat-o *Ennoia* (Gândirea), întâiul eon emanat din el: "prima creaţie a minţii sale, mamă a tuturor lucrurilor, prin mijlocirea căreia, la început, el a conceput facerea îngerilor şi a arhanghelilor". Pentru ca să înţelegem că lumea nu era mai sănătoasă nici în acele vremuri de demult, voi menţiona faptul că Simon şi Elena au găsit numeroşi adepţi, întemeind o puternică sectă. La Roma, Magul a fost supranumit *Faustus* (cel favorizat) şi el este prototipul celebrului erou al lui Goethe. Cu dreptate, Irineu l-a numit primul mare eretic al lumii; iar cariera sa impresionantă în tradiţia şi în literatura apologetică tocmai de aici se trage.

Documentul care se cheamă *Acta Vercelli* - mai cunoscut sub denumirea *Faptele lui Petru* - deşi este apocrif, rămâne, din câte ştiu, singurul ce conservă tradiţii vechi şi valoroase în legătură cu ultima perioadă a apostolatului lui Simon Petru; perioada romană, cea de după anul '60. Acest document subliniază puternic dihotomia Simon Petru/*vs*/ Simon Magul - multe episoade se refeă la o confruntare între cei doi, un fel de bătălie a puterilor. E interesant că respectiva confruntare conţine elemente atestate de experienţa exorciştilor: de pildă, combaterea levitaţiei diabolice prin rugăciune. Astfel, luptându-se cu Magul, Petru exorciza - prin urmare, Magul se transformase într-un slujitor al lui Lucifer.

Ambii protagonişti mor violent. Moartea lor le subliniază încă o dată antagonismul. Simon Petru - precum bine se ştie - acceptă martiriul, dar se declară atât de nevrednic, încât cere să fie răstignit cu capul spre pământ (pentru că nu îndrăznea să sufere tortura cu capul spre cer, din umilinţă faţă de Hristos). Simon Magul, în schimb, hotărăşte să le arate tuturora că el ar fi Dumnezeu şi Hristos. Prin urmare, se lasă pradă flăcărilor, declarând că focul îl va regenera. Nu l-a regenerat.

Iată că, până şi în moarte, tradiţia şi documentele creştine îl indică pe Simon Magul drept dublul negativ al lui Simon Petru. Desigur, existenţa celor doi statuează paradigme: Petru este o *paradigmă a sfinţeniei*; Magul este o *paradigmă a luciferizării*. Dar strania relaţie dintre ei ascunde tâlcuri mult mai adânci; este o cale tainică a iconomiei lui Dumnezeu.

RADU COMĂNESCU

---

să-i urmăm lui Moise: "Fugi de simţuri şi ai oprit plăcerea pentru cele supuse simţurilor. Fugi şi de nălucirile cele plăcute din cugetare şi ai oprit gândurile împătimite de plăcere. Iar mintea, rămânând fără năluciri, ca una ce nu primeşte nici întipăririle diferitelor feluri de plăceri, nici gândurile poftei, se află în simplitate. Şi ajungând deasupra tuturor celor simţite şi a celor gândite, îşi urcă înţelegerea la Dumnezeu, nemaifăcând altceva decât să strige din adânc numele Domnului prin pomenire neîncetată, ca un prunc pe Tatăl său"[18].

"Apoi a adăugat: Faţa Mea însă nu vei putea s-o vezi, că nu poate omul vedea faţa Mea şi să trăiască" (*Ieş.* 33, 20). "Se arată aici lămurit că nimeni nu poate, în timpul vieţii, înţelege clar pe Dumnezeu. Cei curaţi cu inima vor vedea pe Dumnezeu (*Mt.* 5, 8) când vor ajunge la sfârşitul 'desăvârşirii'"[19]. E un paradox al trăirii în Dumnezeu: "Pe de o parte, viaţa veşnică stă în a vedea pe Dumnezeu. Pe de alta, însă, aceasta nu e cu putinţă, cum spun Ioan, Pavel şi Moise, stâlpii credinţei"[20]. "Aceasta nu pentru că cuvântul L-ar arăta pe Dumnezeu cauza morţii celor ce-L văd, ci fiindcă Dumnezeu, fiind prin fire de-viaţă-făcător, iar semnul firii dumnezeieşti fiind acela că întrece orice cunoaştere, cel ce socoteşte că Dumnezeu este ceva din cele ce se cunosc, întrucât s-a abătut de la Cel ce este spre ceea ce i se pare închipuire cunoscătoare că este, nu mai are viaţă"[21]. Numai la cele ce au chip se poate vorbi de faţă sau de spate. Dar orice chip mărgineşte un trup. Deci cel ce cugetă un chip la Dumnezeu nu va socoti că El e liber de natură trupească"[22]. Oamenii au putut vedea chipul lui Dumnezeu, însă ascuns sub vălul Întrupării: "Ai venit, aşadar, Frumosule, dar făcându-Te aşa cum Te putem primi. Ai venit umbrind razele dumnezeirii cu învelişul trupului"[23].

"Şi iarăşi a zis Domnul: Iată aici la Mine un loc: şezi pe stânca aceasta; când va trece slava Mea, te voi ascunde în scobitura stâncii şi voi pune mâna Mea peste tine până voi trece; iar când voi ridica mâna Mea, tu vei vedea spatele Meu, iar faţa Mea nu o vei vedea" (*Ieş.* 33, 21-23). Lui Moise "i s-a poruncit să suie pe stâncă şi să privească, dacă vrea, printr-o deschizătură foarte strâmtă. În felul acesta Dumnezeu indică, socotesc, printr-o ghicitură, că Legea răspândeşte celor educaţi de ea o cunoştinţă redusă despre Dumnezeu şi de-abia lăsa să vină o lumină prin deschizătura ei. Ea voia să aducă, pe cei ce se aflau în rătăcire cu privire la dumnezeire, la credinţa că unul este Dumnezeu. Dar cum este în ea însăşi firea dumnezeiască şi negrăită nu arată clar, cum va face propovăduirea mântuitoare, adică cea prin Hristos"[24]. Hristos este "stânca întreagă. Iar crăpătura stâncii este venirea Lui în lume, prin care crăpătură putem contempla cele după Dumnezeu"[25]. Dar ce înseamnă spatele lui Dumnezeu? "Cel ce urmează vede *spatele* celui dinaintea lui. Aşadar, Moise, care se străduieşte să vadă pe Dumnezeu, e învăţat acum cum poate fi văzut Dumnezeu: a vedea pe Dumnezeu înseamnă a urma pe Dumnezeu, oriunde te-ar conduce. (Dar) nu trece dinaintea Celui ce te călăuzeşte! Fiindcă în acest caz îţi va fi drumul împotriva Lui. Căci binele nu merge împotriva binelui, ci îl urmează"[26]. E un progres infinit în cunoaşterea lui Dumnezeu: "glasul dumnezeiesc îi dă ceea ce cere prin cele ce nu-i dă, arătându-i prin puţine cuvinte un adânc nemăsurat de înţelesuri. Căci marea dărnicie a lui Dumnezeu a binevoit să împlinească dorinţa lui, dar nu i-a făgăduit vreo încetare şi săturare a dorinţei"[27].

(va urma)

18. *Despre lucrarea cea ascunsă întru Hristos*, 2 (P VII).
19. Clement Alexandrinul, *Stromate*, V, 7, 7.
20. Sf. Grigorie de Nyssa, *op. cit.* (p. 90).
21. *Ibid.* (p. 92).
22. *Ibid.* (p. 89).
23. *Ibid.* (p. 93).
24. Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime*, III.
25. Origen, *Omilii la Cartea Ieşirii*, XII, 3.
26. Sf. Grigorie de Nyssa, *op. cit.* (p. 97).
27. *Ibid.* (p. 89).

DESPRE DECADENŢĂ

"Au prezentul nu ni-i mare?"

Omul modern se află în faţa unor opţiuni fundamentale între care e obligat să discearnă, dacă acceptă să-şi ia în serios existenţa; are în spate "povara" unei experienţe uriaşe pe care, teoretic, o poate asuma sau respinge. Blazarea, ca "opţiune" intermediară, maschează lipsa curajului de manifestare. Tentaţia vremurilor moderne este de a rupe cursivitatea de manifestare în comportamentul istoric al popoarelor şi indivizilor, în numele datoriei de a progresa. Omul modern înclină să creadă că între timpul său şi timpul trecut există un hiatus peste care orice punte de legătură apare ca inutilă, bună cel mult să satisfacă prejudecaţi şi nostalgii deşarte; în orice caz, artificială. Sentimentul de singularitate trufaşă în peisajul istoriei e caracteristic pentru omul modern, care nu se îndoieşte câtuşi de puţin că ar fi o încununare necesară a istoriei şi că prin el omenirea îşi atinge deplina maturitate. Aceasta postură îngăduie manifestarea a cel puţin două tipuri de atitudini (doar aparent contrare, deoarece converg în acelaşi punct mort). Fie că resimte o incomoditate ontologică, fie că arborează o morgă de suficienţă, omul modern percepe şi trăieşte clipa ca pe un deznodământ. Aparent, repet, sunt două atitudini contrare. Pe de o parte - contemplarea admirativă a trecutului, cu un neplăcut sentiment de inconsistenţă personală; participarea sa la istorie pare compromisă de gustul amar al *deja-vu*-ului. Omul modern, copleşit şi complexat de istorie, crede că e politicos din partea lui să-şi recunoască apartenenţa la un fel de "post- istorie", apreciind că vremea marilor gesturi a trecut; omul post-istoric e un paseist pe care o experienţă uriaşă, dar nedigerată, îl tarează cu un soi de "prezbitism", împiedicându-l să distingă realitatea din imediata apropiere. Deşi este îndrăgostit de istorie, istoria acţionează asupra lui într- o manieră inhibitivă.

Pe de altă parte, omul modern crede că trecutul e important doar pentru că, după ani de încercări, a reuşit să-l producă pe el - omul modern. De aici încolo, trecutul poate fi, în opinia lui, clasat, iar entuziasmul noului început trebuie orientat spre un viitor autonom, anistoric. În concepţia anistorică, prezentul nu mai arată legătura dintre trecut şi viitor, ceea ce îl face pe om impersonal şi nesemnificativ. Timpul e fragmentat de o nesecată ambiţie a emancipării. Omul anistoric se mişcă mecanic, antipatic, într-un timp mort, fără memorie şi fără finalitate aparentă; nu vine de nicăieri şi nu vrea nimic în perspectivă fiinţială. Acest om se naşte din hazard, ca să strănute, să mănânce, să se plictisească şi să moară. Crede că îşi este suficient, dar, cantonat în limitele sale de fiinţă finită, le străbate isteric şi neputincios, făcând din cercul vicios un spaţiu sacru. Omul nou este un individ "exemplar". Funcţionează respectându-şi propriile reguli, în mod arbitrar alese, oricând schimbabile. Este totuşi mulţumit că înaintează într-o existenţă orizontală, care are marele merit de a-l feri de întrebarea - URC sau CAD?

Libertatea de a cădea nu i-a fost refuzată nimănui de la Adam încoace. Moartea lui Hristos pe cruce a fost o răscumpărare a freneziei cu care omul îi urmase perseverent strămoşului său biblic şi a însemnat mai ales posibilitatea recuperarii şi asumării libertăţii de a nu cădea. Omul de după Hristos e liber să aleagă Calea, Adevărul şi Viaţa, sau să meargă pe "căi" nebătute, spre a găsi "adevăruri" nebănuite şi a duce o viaţă netrăită. Obsesia irepetabilităţii îl împinge să experimenteze cu orice preţ, spre a-şi justifica naşterea.

Omul este întâlnirea tainică dintre suflet şi trup; destul ca să nu se mai poată îndoi de irepetabilitatea sa şi ca să se poată manifesta creator, în afara oricăror constrângeri, cu singura condiţie să-şi accepte dimensiunea infinit verticală. Încercând consecvent să şi "simplifice" existenţa, reducând la absurd ceea ce este absolut în el, nu rămâne decât materie comună, banală, finită. Rămâne jumătate de om - eşec desăvârşit al ambiţioasei orbecăieli după identitate. Finalitatea întrupării Mântuitorului este, aşa cum spun Sfinţii Părinţi, "ca omul să se facă Dumnezeu "; nu după fire, ci după har. O lume care refuză să privească în sus, revendicându-şi şi postulându-şi omenescul, slăbiciunile, neajunsurile, din care face legi (uşor de respectat), este o lume blazată, săracă, ilogică. Aşa este, de pildă, lumea umanistă care respinge "obscurantismul" dogmatic, teocentric, şi se concentrează pe nesemnificativ, regretând secolele în care ar fi putut să-l slăvească pe om şi l-a slăvit pe Dumnezeu, după ce descoperise fulgerător că omul este "încununarea creaţiei". Sfântul Vasile cel Mare spunea că Dumnezeu a făcut lumea pentru om, ca să-i slujească acestuia, dar pe om l-a făcut pentru a-i binevoi lui Dumnezeu. Aşadar, lumea pentru om şi omul pentru Dumnezeu, iar nu omul pentru om şi omul pentru lume. Omul nu-şi poate fi sieşi punct de reper. Încăpăţânarea de a-şi dovedi contrariul face ca trecerea sa prin lume să se afle sub semnul căderii. În esenţă, omul URCĂ sau CADE, independent de acrobaţiile sale pe orizontală. Nu poate refuza ambele variante; poate doar *opta* între ele.

Morfologia unui spaţiu decadent are ca trăsătură caracteristică ultra-aglomerarea. Peste *creat*, omul adaugă frenetic *construitul*. Îşi împopoţonează ambientul, ţesând ca un păianjen o firavă, dar alambicată pânză, în care cad răpuse propriile sale idealuri. S-a spus, în mod radical, despre lumea civilizată că ar fi, prin excelenţă, o lume decadentă. Spengler postula o echivalenţă între moartea unei culturi şi începutul civilizaţiei.

Oricât ar fi de discutabilă stigmatizarea civilizaţiei (considerată, în logica spengleriană, un fel de "cioclu" al culturii), existenţa unui proces de contaminare în sânul culturilor este neîndoielnică. În absolut, contaminarea nu poate fi socotită evolutivă sau involutivă, dinamismul fiind suficient pentru a o caracteriza. Între cultură şi civilizaţie nu există incompatibilitate, ci o relaţie de *complementaritate*, de "cuminecare" între orizontalitate şi verticalitate la nivelul unei comunităţi socio-umane. *Cultura se sprijină perpendicular pe civilizaţie, latura contingentă a echilibrului.* Se sprijină pe o realitate mereu crescătoare, mereu perfectibilă, pe un spaţiu finit, pe care progresul, devenirea, s-au colat, exhibând voinţa nesfârşită de făptuire a omului. Cultura are vocaţia transfigurării, a neperisabilului; întâlnirea dintre cultură şi civilizaţie sau împăcarea metafizicii cu progresul este o stare de echilibru, iar nu o încrucişare de săbii, cum vedea filosoful german acest raport; sau, pentru a nu schimba perspectiva, nu o încrucişare, ci o *cruce* care face posibilă participare a omenescului la Absolut. Starea de ceartă, paralelismul - cultură/civilizaţie - nu sunt de închipuit, pentru că ar presupune ori recunoaşterea vocaţiei spre Absolut a civilizaţiei, ori o împătimire de cele lumeşti a culturii, schimbare referenţială de neconceput, pentru care este suficient fie şi un singur argument: cultura este o realitate invizibilă, o stare de spirit. Posibilităţile ei variate de concretizare sunt meritul civilizaţiei stivuitoare şi ordonatoare, dar neîncăpătoare. Nici o antologie nu poate comprima o stare de spirit şi mai mult spirit se ascunde într-o tăcere adâncă decât într-o crestomaţie. "Bătălia", în viziune spengleriană, se dă, de fapt, între uni-formitatea eclectică şi diferenţa înţeleasă ca o *coincidentia oppositorum*. Conştiinţa individualităţii nu se formează şi nu se păstrează decât prin raportare la contrarii. Pacea şi războiul - contrariile care au dominat lumea - determinau indirect o auto-definire, regrupau polar energia vitală.

Războaiele obligau la trezirea din letargie; instinctul de conservare se alarmează în faţa primejdiei imediate. Vremurile de pace cer dublă vigilenţă şi subtilitate când coboară steagul disperarii care mobiliza conştiinţe şi energii şi se instaurează o stare de vacanţă a spiritului. Pe vremuri, barbarii seduceau o cultură prin vitalitatea lor. Acea cultură învăţa să-şi contemple ridurile şi se sortea pieirii, se fosiliza. Elanul vital al barbarilor îi epuiza rolul în istorie; în altă situaţie, contaminându-se de vitalitatea barbară, comunitatea se crampona de o misiune civilizatoare - tubul de oxigen care o ţinea în viaţă, cu riscul că în acest elan "caritabil" să îşi piardă conştiinţa individualităţii şi motivaţia spirituală. Exteriorizarea permanenată nu mai îngăduia dispoziţia meditativă, în afara căreia nu există act cultural. Treptat, civilizaţia în sine se poate barbariza. La început, împinsă de o ultimă zvâcnire creatoare, ajunge să înainteze bazându-se doar pe forţă, brută odinioară, disimulată în vremurile pacifiste contemporane. Dacă elanul civilizator se bazează exclusiv pe forţă, "mercenarii" civilizaţiei seamănă în esenţă cu vechii barbari, cu diferenţa că "barbaria" poartă astăzi frac şi mănuieşte furculiţa. Barbaria "civilizaţiei", oricât ar părea de ciudată această alăturare de termeni, traduce o pornire iraţională de uniformizare şi expansionism, motivată de o iluzie a atingerii punctului culminant; este mai devastatoare decât sălbăticia energiei neşlefuite a hoardelor însetate de sânge şi înfometate de cenuşă. Vechii barbari erau cel puţin previzibili; agresivităţii "civilizate" nu i se mai poate rezista rudimentar, belicos. Actul cultural nu se mai naşte, ca altădată, între două spaime, între două ciocniri. Astăzi, el trebuie să curme la mijloc un nou lanţ al slăbiciunilor, în care fiecare verigă este o descătuşare a iubirii de sine.

Unele culturi şi popoare, din contactul nevoit cu civilizaţii străine, s-au întărit şi-au căpătat o mai clară conştientizare a individualităţii proprii, altele au sucombat. Civilizaţiile ofensive par să joace rolul puternicelor păsări răpitoare care asigură selecţia naturală, îndepărtând exemplarele neputincioase. Legile zoologice nu suportă însă aplicaţie. Argumentul progresului e prozaic şi obraznic dacă îndrăzneşte să pretindă descotorosirea de orice ideal pe care lumea nu îl poate încape şi manipula.

Ideologia, atela civilizaţiei moderne, încearcă să amăgească aspiraţii nemărturisite, de care omul nu se poate dezbăra fără a ajunge să se dispreţuiască. Războiul, exclus în principiu ca modalitate de a soluţiona conflictele, s-a nuanţat şi face ravagii, sub formă de propagandă. În acest război, rar mai cad oamenii împuşcaţi sau înjunghiaţi; cele permanent răstignite sunt convingerile. Războiul propagandistic are un "merit" - demască violenţa brută - şi o mare scădere: capitulând, omul modern şi-a amenajat confortul orizontal, dar şi-a sacrificat verticalitatea. Convingerile tind să nu mai aibă nobila însuşire care le separa de simpla opinie - altoirea lor riguroasă pe o latură principială. Prin mijloace propagandistice, astăzi, o simplă opinie se poate transforma în convingere, dacă se caracterizează prin consecventă repetabilitate. Convingerea era fructul unei raportări responsabile la trecut şi al conştientizării dimensiunii verticale a omului. Astfel, orice opinie stătea în audienţă în forul interior şi nu înainta decât dacă era conformă convingerilor ancorate solid în istorie şi tradiţie. Omul anistoric, care se mişcă sub semnul aleatoriului, repudiază reperele, convingerile, şi flirtează cu opiniile. Aceasta, paradoxal, o face din convingere! Propagarea ideologicului a dinamitat în acest fel fundaţia culturii tradiţionale, exacerbând artificial o civilizaţie deja depersonalizată.

Azi şi întotdeauna popoarele trebuie să-şi ducă crucea, care constă în întâlnirea culturii fiecăruia - "scara" care le apropie de Dumnezeu - cu civilizaţia care azi, mai mult ca altădată, nu practică doar expansionismul pe orizontală, ce îi este propriu de altminteri, ci încearcă prin dimensiunea sa "spirituală" - ideologia - să detroneze şi să desfiinţeze modalitatea proprie fiecărui popor de a privi în sus, considerându-se că asumarea unei existenţe orizontale e nu doar necesară, ci şi suficientă. Spunea Mircea Vulcănescu că popoarele aşteaptă tot timpul generaţia care să le apropie şi mai mult de Dumnezeu; acele generaţii care să ia în serios dimensiunea verticală, vocaţia spre Absolut a popoarelor din care au apărut, nelăsându-se amăgite de comoditatea unei existenţe vegetale în numele progresului. Reperele axiologice fundamentale se caracterizează prin stabilitate. Fără îndoială că există şi o axiologie a decadenţei, al cărei iniţiator luciferic jubilează privindu-i ascensiunea. Îngerul decăzut a vrut să se înalţe destul cât să-L poată uzurpa pe Dumnezeu (lui nu i se poate reproşa că neglija dimensiunea verticală!), dar din cauza nefericitei sale situări faţă de punctul de referinţă suprem, crezând că URCĂ, de fapt CĂDEA vertiginos. Decadenţa nu poate fi percepută decât în prezenţa unui sistem de referinţă, faţă de care să fie apreciată situarea. Altminteri, libertatea e vecină cu haosul.

Morala, pentru omul post-istoric şi pentru omul anistoric, este că sfârşitul istoriei nu poate fi nici grăbit, nici amânat; în consecinţă, istoria se scrie încă. Istoria, privită dintr-o perspectiva pesimistă şi pasivistă nu e decât înlănţuirea şanselor eşuate din cauză că oamenii nu au fost vrednici să se ridice la înălţimea idealurilor pe care vremurile le permiteau. Încet, idealurile s-au asortat posibilităţilor. Ele rămân, în toată măreţia lor, pentru că nu sunt perisabile şi nici conjuncturale, dar devin tot mai greu de atins. Din perspectivă istorică, decadenţa e percepută ca stagnare - nu stagnarea căreia i se opune antonimic progresul, ci stagnarea ca reiterare obsedantă a aceleiaşi crize.

Spunea Nicolae Iorga: "Un popor care-şi uită istoria e condamnat să o repete". Din fundătura istoriei, trecutul neasumat răsare mereu ca o fantomă, multiplicându-se la nesfârşit. Istoria devine nărăvaşă cu cei care au refuzat să creadă că o pot domestici; poate deveni un chin, tot aşa cum poate fi o poveste frumoasă a unui neam. Cearta cu istoria e o ceartă cu Dumnezeu; înălţimea-sa, omul modern (anistoric, postistoric sau doar sceptic), e aşteptat să se întoarcă în istorie, resituându-se faţă de Dumnezeu, recuperând necesitatea de a privi în SUS şi sfidând astfel cea mai mare prejudecată a modernităţii.

IRINA - ELENA DONCIU

"TURNIRUL KHAZAR" SAU TURNIRUL CARE NU A AVUT LOC

Am dat, relativ întâmplător, intrând într-o librărie din Bucureşti, peste cartea Dlui. Andrei Cornea *Turnirul khazar. Împotriva relativismului contemporan*. Dl. Cornea anunţa că scrie această carte împotriva concepţiilor fundamental relativiste care proliferează în zilele noastre, concepţii care duc la parohialism, la tribalism, la absolutizarea unor realităţi parţiale, la izolare.

Dl. Cornea porneşte la atac împotriva "parohialismului triumfător". Mai precis, împotriva celor care au îndrăzneala să apeleze la "adevărurile istoriei", cu scopul afirmării unor "drepturi naţionale" sau al susţinerii unor "juste revendicări" ale "tribalismului". Dl. Cornea nu poate sublinia îndeajuns "mizeria justificărilor" celor care apelează la "adevărurile istoriei". Trebuie eliminate istoria, concretul, verificarea, şi să trăim, în schimb, în "benefic somnambulism". Nu mai trebuie să facem comparaţii între diverse culturi şi sisteme de valori pe baza unor astfel de adevăruri.

Aşadar, Dl. Cornea ne propune o altă metodă de comparaţie culturală, una care să nu aibă nevoie de vreun criteriu de judecare "propus din afară", cu alte cuvinte fără nici un criteriu de judecare. Bazat exclusiv pe criterii care răsar din interiorul sistemului, între care un arbitru neutru stabileşte criterii de "precedenţă". Trebuie să renunţăm la *prima opţiune*, adică la credinţă, pentru a o înlocui cu a *doua opţiune*, încrederea. Nu trebuie să mai avem certitudini, chiar şi false, ci doar *să ne prefacem* că credem în ce ne asigură alţii că e adevărat. Mai simplu vorbind, în cazul de faţă, în opţiunea Dlui. Cornea.

Dl. Cornea ne propune un model cultural al acestui fel de comparaţie şi se vede silit să recurgă tocmai la istorie. Acest model ar fi "Turnirul khazar al credinţelor", o întrecere bazată pe *fairness* şi dialog, opus "turnirului credinţelor" organizat de creştini, bazat pe forţă, pe "judecarea unui sistem de valori cu etalonul oferit de alt sistem de valori".

Întrucât în secolele 8-9 s-au petrecut în spaţiul stepelor nord-pontice mari mutaţii religioase, cu efecte durabile peste veacuri, Dl. Cornea vrea să ne demonstreze că adoptarea creştinismului de către ruşi a fost un accident determinat de înclinaţiile personale ale cneazului Vladimir. Cneazul Vladimir al Kievului, un vareg, s-a gândit că trebuie să-şi schimbe religia păgână a vikingilor (care îl izola în lumea în care se învârtea) pe una universală. Şi nu avea atunci de ales decât între religiile urmate de "grecii" din Bizanţ, de "latinii" din Germania, de bulgarii convertiţi la religia lui Mahomed şi de cea urmată de alţi vecini ai săi (cu care se afla într-un conflict de putere), khazarii, convertiţi cu două secole mai înainte la iudaism. Cneazul Vladimir a cumpănit argumentele misionarilor veniţi de la toate aceste popoare şi, neconvins de puterea nici unui argument, şi-a trimis soli la toate, ca să vadă la faţa locului care e mai bun. În final, cneazul a ascultat vocea trimişilor săi la Constantinopol, care i-au spus că acolo au fost atât de fermecaţi de frumuseţea slujbelor, încât nu au ştiut dacă se află pe pământ sau în Rai. Şi cneazul Vladimir a acceptat atunci să se boteze, devenind, din desfrânatul care nu putea să se abţină de la nici o femeie, un ascet şi sfânt al Bisericii Ruse. Iar întregul popor al ruşilor a îmbrăţişat creştinismul "grecesc", pe care apoi nu l-a mai lăsat niciodată din braţe, preferând să moară decât să se lepede de el.

Bine, bine, dar ce e frumos în asta? - întreabă Dl. Cornea. "Acest prinţ *barbar* adopta religia care se asociază aparent cel mai bine cu înţelegerea şi sensibilitatea sa *fruste*. Şi aici, prin urmare, decizia decurge din preferinţele, din opţiunile anterioare şi din *prejudecăţile* arbitrului" (subl. n.). Dl. Cornea sugerează, prin urmare, că Sf. Vladimir era deja creştin, ceea ce contrazice toate cunoştinţele noastre despre convertirea ruşilor. Deduce totodată că "criteriul de ierarhizare [al cneazului] este exterior, *arbitrar*... judecătorul nu e doar arbitru, ci şi, în mod necesar, jucător". Dl. Cornea nu se opreşte la această constatare: "Aceasta nu înseamnă că judecătorul va acorda neapărat şi întotdeauna victoria partidei căreia el îi aparţine explicit, formal, prin credinţă sau sistem de valori. E cu putinţă, firesc, ca, printr-o inversiune dictată de cine ştie ce sentimente şi resentimente, el să inverseze judecata. *S-ar putea, de exemplu, ca un episcop iudaizant în secret, un marrano, să-l declare victorios în turnirul credinţelor pe evreu şi nu pe creştin. Dar decizia paradoxală luată de astă dată nu este cu nimic mai puţin izvorâtă din opţiunea fundamentală, prealabilă, primară a judecătorului, chiar dacă aceasta nu este vizibilă* [subl. n.]. Orice s-ar întâmpla, aşadar, rezultatul comparaţiei depinde nemijlocit de opţiunile filozofice şi etice primare, cele mai puternice ale arbitrului, la care el aderă în cea mai mare măsură şi cu cea mai mare forţă" (p. 49). Asta este ceea ce numeşte Dl. Cornea "comparaţie extrinsecă", în care nu pot exista judecată şi ierarhizări imparţiale, independente de arbitru, acest fel de comparaţie fiind apanajul relativiştilor, desconstrucţioniştilor, partizanilor "comunităţilor interpretative", sau ai naţionalismelor drapate, post-modern, în "multiculturalism". Cu alte cuvinte, orice intruziune a "adevărului" (mai ales colorat naţional) înseamnă "arbitrareitate", o intruziune a unui criteriu "exterior". Dl. Cornea devine extrem de volubil asupra acestui punct. De vreme ce un "etalon sau criteriu de judecare, propus din afară" este arbitrar, "revizioniştii" istoriei, care pretind că istoria "oficială", fiind redactată la comanda învingătorilor, poate fi oricând "răsturnată şi rescrisă", *nu pot principial* avea dreptate, chiar dacă documentele le dau dreptate.

Dl. Cornea opune acestui model adoptarea iudaismului de către tribul turcic al khazarilor. Acest popor de origine turcă, dar probabil foarte amestecat cu rămăşiţele sciţilor, sarmaţilor, goţilor, hunilor şi altor popoare (poate chiar şi geţii! - numele lor fiind similar cu cazac şi husar, însemnând, după unele teorii, *latrones et sicarii* = tâlhari de drumul mare), refăcuse pe cont propriu "Imperiul stepelor", dominând toate popoarele din spaţiul nord-pontic. El s-a convertit la iudaism în cursul secolului al 8-lea. Şi s-a convertit în urma unui joc de *uite popa, nu e popa*, înnobilat de Dl. Cornea în "turnir" al religiilor. Adoptarea iudaismului s-ar fi tradus într-o politică de "libertate de conştiinţă nelimitată" pentru toţi, un guvernământ bine constituit şi tolerant, prosperitate, o administraţie justă şi deschisă, într-o vreme în care "fanatismul, ignoranţa şi anarhia domneau în vestul Europei" (cum ne spune de ex. *Jewish Encyclopedia*). În viziunea Dlui Cornea, acest eveniment se opune radical adoptării creştinismului de către cneazul Vladimir. Evenimentul este relatat în surse arabe şi ebraice din Spania (aşa-numita *Corespondenţă khazară*). Ce ne spun sursele?

Scrisoarea kaganului Bulan al khazarilor către Hasdai ibn Sharput, medic şi ministru al emirului Cordobei. Abd-el Rahman, descrie convertirea khazarilor. Kaganul, ca şi cneazul Vladimir, se află în căutarea unei religii universale pentru poporul său, care să ia locul şamanismului tradiţional. El cheamă în faţa lui un creştin, un musulman şi un evreu, cerându-le să-şi expună credinţele. După ce aceştia discută între ei, kaganul îl cheamă pe fiecare separat, punându-le o întrebare. Anume îi întreba pe creştin şi pe musulman care dintre celelalte două religii monoteiste i se pare mai aproape de adevăr, după a sa proprie. Fiecare desemnează iudaismul. Atunci Bulan desemnează drept învingător iudaismul, deoarece acesta ar beneficia nu numai de propria sa mărturie, ci şi de mărturia celorlalte două credinţe.

Sursele arabe redau aceeaşi schemă cu mai multe detalii. Aici, iudeul este cel care întreabă pe creştin ce părere are despre Moise şi Thora. Creştinul recunoaşte că Moise este un mare profet, iar Thora spune adevărul, dar susţine că Iisus, fiul Mariei, este Cuvântul întrupat. Iudeul strigă deodată: "Eu nu cunosc doctrina sa, în timp ce el o acceptă pe a mea". În versiunea arabă, musulmanul nu mai poate fi consultat, deoarece fusese otrăvit. Firesc, el ar fi răspuns la fel, zice Dl. Cornea.

Dl. Cornea trage imediat concluzia că este lipsit de importanţă, "pentru cercetarea în care ne-am lansat", să ştim dacă convertirea khazarilor la iudaism s-a petrecut într-adevăr în modul relatat. "Nu *istoricitatea* evenimentului este cea care ne interesează aici, ci doar capacitatea povestirii de a înfăptui un tip *ideal şi totodată exemplar de comparaţie culturală, diferit de cea extrinsecă*", spune D-sa. *"Decizia nu mai este, prin urmare, arbitrară, în sensul că ea nu depinde de persoana şi opiniile unui arbitru.* Dar dacă nu este arbitrară, înseamnă că ea nu-şi află criteriul în opţiunea judecătorului. Nu aceasta impune victoria, ci jucătorii înşişi!". Concluzia, statuează D-sa, exista deja, în implicitul relaţiilor dintre cele trei religii sau cele trei cărţi sacre, iar dialogul nu a făcut decât să o expliciteze". Aşa să fi fost oare?

Consultarea tuturor surselor, inclusiv a celor arheologice, *adică a întregului context*, ne demonstrează că kaganul Bulan al khazarilor a comis "ca şi în cazul cneazului rus", acelaşi păcat al "comparaţiei culturale extrinsece", care, ca să folosim cuvintele Dlui. Cornea, "atunci când este cornisă... rămâne... *un act de autoritate*: un anumit sistem dominant politic, militar, economic îşi impune de cele mai multe ori valorile proprii, insistând, poate fărăteme, că acestea ar avea o justificare universală. Binecunoscutul principiu: *învingătorii au totdeauna dreptate* este *motto*-ul acestei comparaţii. *Parohialismul cultural devine, atunci, urmarea firească a aplicării modelului comparaţiei extrinseci*".

Ce ne mai spun toate sursele istorice? Nu le putem analiza pe toate. Ne vom referi la o altă sursă ebraică, tratatul *Khazari* a lui Jehuda Halevi, scris în anul 1140, unde se relatează aceeaşi istorie. Acesta ne spune că regele khazarilor avea visuri repetate în care un înger îi aparea mustrându-l că "faptele sale nu sunt la înălţimea intenţiilor sale". Tulburat, regele s-a adresat "unui oarecare filozof al timpului", întrebându-l despre credinţă. După această discuţie, regele trimite după creştini şi musulmi şi în final după un evreu. Nici la Juda Halevi nu este o discuţie publică, ci preopinenţii sunt întrebaţi în particular. Tratatul oferă însă alte amănunte. El ne spune că "khazarul" (regele) a dezvăluit secretul acestor vise generalului oştilor sale. Îngerul îi recomandă să caute dezlegarea secretului în munţii Warsan. Amândoi pornesc către acei munţi aflaţi în mijlocul unui deşert, în apropierea mării, unde descoperă într-o peşteră nişte iudei, care îi admit în religia lor şi îi circumcid. După care se întorc în ţara lor, *"ascunzându-şi înclinaţia pentru religia evreiască, până când vor găsi mijloacele să o descopere, puţin câte puţin, câtorva intimi.* Aceştia au devenit numeroşi şi au mărturisit ceea ce până atunci ascunseseră. Astfel, *învingându-i* pe khazari, ei i-au convins să devină iudei" (detaliile se află la Dunlop, *The History of the Jewish Khazars*, pusă şi ea acolea, ca referinţă, de către Dl Cornea).

Natural că Dl. Cornea omite un alt amănunt asupra căruia Koestler trece şi el cu oarecare uşurinţă. Din sursele arabe rezultă că "regele" khazarilor se convertise la *creştinism*. Recunoscând falsitatea creştinismului, "foarte tulburat", a discutat chestiunea cu "un înalt dregător al său". Acesta i-a spus: "O rege, cei care se află în posesia Sfintelor Scripturi se împart în trei grupuri. Cheamă-i şi cere-le să-şi expună cazul, şi apoi urmează pe cei care se află în posesia... adevărului (!)". Regele a trimis după un episcop creştin. Dar cu regele se afla "un evreu, priceput în argumentări", care îi pune întrebările: ce zici de Moise şi Thora... etc.? "Dar episcopul nu era priceput la argumentări"! Tot sursa arabă menţionează că musulmanul a fost otrăvit pe drum, deci nici nu a participat la discuţii. "Şi astfel, evreul a reuşit să-l câştige pe rege la credinţa sa".

Ce rămâne aşadar din afirmaţia că, în cazul convertirilor khazarilor, "decizia nu-şi mai află criteriul în opţiunea judecătorului"? Că "jucătorii înşişi ajung la concluzie *dialogând*? Rămâne că este o *cacialma*, la fel ca şi aşa-zisul "turnir al credinţelor". O scamatorie, ale cărei prime victime au fost înşişi khazarii. Ei ştiu că nu sunt din sămânţa lui Abraham după trup (şi deci făgăduinţa nu li adresează lor) şi mai ştiu că în realitate nu sunt recunoscuţi ca atare de evreii adevăraţi. Ei nu sunt nici măcar din seminţia lui Sem. La reconstrucţia Templului, un nou Ezra i-ar putea supune la teste genetice (se face deja!). Pe de altă parte, au respins făgăduinţa prin credinţa făcută lui Abraham şi *urmaşului* său ("cei ce sunt din credinţă, aceştia sunt fiii lui Abraham" - *Gal.* 3, 7; "urmaşul său, care este Iisus Hristos"; *Gal.* 3, 16), prăbuşindu-se, ca şi "galatenii fără minte", de la Hristos, căci "voind să se îndrepteze din lege, au căzut din dar" (*Gal.* 5, 15). De unde şi tragedia lor omenească. E ceea ce îi face să fie cei mai agresivi în afirmarea iudaismului lor, în încercarea de a-i atrage şi pe alţii în căderea lor, "ca să se laude în carnea lor" (*Gal.* 6, 13), sperând poate că aceasta va transforma ficţiunea în realitate esenţială. Sau să nege existenţa realităţilor esenţiale, crezând că totul este doar o chestiune de "alegere". Dar "pe Dumnezeu nimeni nu-L păcăleşte" (*Gal.* 6, 7). Şi se poate să păcălești pe toată lumea pentru un timp, sau pe unii tot timpul, dar nu se poate să păcălești pe *toată* lumea *tot* timpul. "Khazarii" se păcălesc doar pe ei înşişi.

Vlad PROTOPOPESCU

(continuare în pag. 13)

TALMUDUL

"Eu nu sunt cetățean american de religie mozaică. Eu sunt evreu. Sunt american de 63 de ani, dar sunt evreu de 4000 de ani."
Rabinul Stephen S. Weise

22. DUPĂ MAIMONIDE

Prin întreaga sa operă, Maimonide s-a străduit să imprime spiritualității iudaice un caracter unitar, unitate discret subminată de existența a două surse de inspirație religioasă, Tora și Talmudul. Intitulându-și lucrarea prin care oferă coreligionarilor săi o codificare sistematizată și relativ ușor accesibilă a conținutului Talmudului - *Mișne Tora*, filozoful evreu le amintea cititorilor săi că la baza Talmudului se află cele Cinci Cărți ale lui Moise. O intenție realizată ca operă teologică, dar primită cu suspiciune de rabinii tradiționaliști, suspiciune accentuată până la adversitate deîndată ce codificării Talmudului i se asocia opera sa cu precădere filozofico-teologică, *Călăuza rătăciților*.

În zona în care Maimonide și-a desfășurat activitatea - Egiptul dinastiei Ayyubizilor - atât ideile sale, cât și autoritatea de medic și conducător al comunității iudaice s-au transmis urmașilor săi. Fiul său, Abraham Ben Moses, i-a urmat ca *nagid* al comunității iudaice și medic al curții. Nepotul său, David Ben Abraham, și strănepotul său, Salomon Ben Abraham, au devenit, de asemenea, conducători ai comunității iudaice din Egipt, continuând răspândirea ideilor sale filozofice. O bună perioadă de timp s-a păstrat ideea aristotelizării Bibliei, în sensul interpretării alegorice a textului și a contestării adevărului istoric al faptelor relatate. Așa de pildă, Avram și soția sa Sarai nu erau considerate ca ființe reale, istorice, ci ca simboluri pentru conceptele aristotelice de formă și materie, după cum și legilor rituale li se recunoaște doar o semnificație simbolică. Un mod de a gândi care conducea inevitabil spre prăbușirea întregului edificiu al teologiei iudaice. Un edificiu la construirea căruia, timp de trei milenii, generație după generație de rabini au participat cu credința că fiecare cuvânt al Scripturilor este adevărul lui Dumnezeu revelat oamenilor. Ca urmare, reacțiunea rabinilor împotriva lui Maimonide și a operei sale a fost pe deplin justificată. Samuel Ben Ali Halevi din Damasc, Abraham Ben David din Posquières, Maier Ben Todros Halevi Abulafia din Toledo, Don Astruc din Lunel, Salomo Ben Abraham din Montpellier, Jonah Ben Gerundi din Spania - iată numai câțiva dintre talmudiștii consacrați care s-au ridicat împotriva tendinței de grecizare a Bibliei. În scrierile și în predicile lor, ei au tunat și fulgerat împotriva încercării înlocuirii Talmudului cu un *compendium* filozofic, au condamnat scepticismul lui Maimonide cu privire la nemurire și au respins concepția acestuia despre un Dumnezeu înțeles ca o abstracție metafizică, incapabil să atragă sufletele credincioșilor spre rugăciune. Dar nu numai atât. Adepții talmudismului integral au făcut gestul neobișnuit de a anatemiza opera filozofică a lui Maimonide și de a amenința cu excomunicarea pe evreii ispitiți de a studia științele, filozofia și literatura profană, sau care erau tentați să interpreteze Biblia alegoric. Un adevărat război ideologic în desfășurarea căruia H. Graetz, adept și admirator al lui Maimonide, este înclinat să considere apariția Cabalei, la începutul secolului XIII, drept una dintre formele de combatere a imixtiunii filozofiei în viața religioasă.

Campania împotriva lui Maimonide nu a rămas însă fără răspuns din partea adepților acestuia. Sub conducerea lui David Ben Josef Kimchi și a lui Jakob Ben Machir Tibbon, adepții lui Maimonide au determinat comunitățile din Lunel, Béziers și Narbonne (din Provence) și pe cele din Zaragoza și Lérida (din Spania) să-i anatemizeze pe Rabbi Salomo Ben Abraham și pe partizanii săi. În fața acestei acțiuni Salomo a luat o măsură de-a dreptul incredibilă. El a denunțat Inchiziției dominicane din Montpellier cărțile lui Maimonide, afirmând că ar conține

Evreu în rugăciune

erezii la fel de primejdioase pentru creștini ca și pentru evrei. Inchizitorii dominicani au dat curs denunțului și toate operele lui Maimonide care au putut fi găsite au fost arse cu solemnitate la Montpellier, în 1234, și la Paris, în 1242.

Aceste măsuri provocate de adversarii lui Maimonide i-au revoltat pe adepții acestuia. Ei i-au arestat pe oamenii din slujba lui Salomo Ben Abraham, pe care i-au declarat vinovați de trădarea iudaismului și i-au condamnat la smulgerea limbii. Cât despre Salomo Ben Abraham, acesta a fost condamnat la moarte și executat. Rabbi Jonah Ben Gerundi a regretat participarea la arderea cărților lui Maimonide. El a făcut penitență publică în sinagogă și a întreprins un pelerinaj la mormântul lui Maimonide. Don Astruc din Lunel a reluat însă lupta împotriva raționalismului de inspirație aristotelică. El a cerut tuturor rabinilor să anatemizeze toate studiile și preocupările în legătură cu științele profane.

În acțiunea sa, Don Astruc a fost susținut de Rabbi Asher Jechiel din Toledo și de vestitul medic, talmudist și cabalist Mose Ben Nachman din Aragon. Dar personalitatea cu cel mai greu cuvânt în lumea iudaică, în perioada ce a urmat epocii lui Maimonide, a fost venerabilul și puternicul conducător al comunității evreiești din Barcelona, Rabbi Salomo Ben Abraham Ben Adret. Respectat pentru profundele sale cunoștințe talmudice nu numai în Spania, ci și în Franța, Germania și Nordul Africii, Ben Adret și-a închinat viața cultivării Talmudului, condamnând în aceeași măsură atât imixtiunile filozofiei și științelor în filozofie, cât și exagerările misticismului propagat de Cabală. El i-a anatemizat pe toți evreii care îndrăznesc, înainte de a împlini vârsta de douăzeci și cinci de ani, să studieze vreo știință profană (cu excepția medicinei).

Liberalii din Montpellier au ripostat cu aceeași armă. Ei i-au declarat decăzuți din comunitatea iudaică pe toți evreii care-și împiedică odraslele să facă studii științifice.

Inițial, nici una din cele două excomunicări nu a fost luată în serios. Dar marea influență exercitată de Asher și de Adret în Spania a avut în cele din urmă efectele scontate. Teama de persecuții din partea populațiilor în mijlocul cărora trăiau, populații dominate de spiritul Inchiziției, i-a determinat pe evrei să se izoleze, atât din punct de vedere fizic (se prefigura deja apariția ghettourilor), cât și sub aspect spiritual, învățământul limitându-se la studiile talmudice, singurele care se mai predau în școlile ebraice, dar și acestea la un nivel lipsit de pretenții de când fuseseră desființate *ieșivoturile*, universitățile în care avusese loc elaborarea Talmudului.

Surprinzător este însă faptul că, în timp ce împotriva scrierilor filozofice ale lui Maimonide se organiza o adevărată conspirație a tăcerii dirijată de rabinii ortodocși, atât în lumea islamică, cât și în cercurile creștine aceste opere erau studiate cu interes. Traducerile în limba latină ale lucrărilor filozofice ale gânditorului evreu erau cunoscute în universitățile din Montpellier și Padua. La Paris, numele său era adeseori citat de Guillaume d'Auvergne. Albertus Magnus folosește în mai multe locuri argumentația lui Maimonide, iar Toma d'Aquino face adeseori referiri la Rabbi Moyses, chiar dacă numai pentru a-l combate.

Anatemizarea operei lui Maimonide de către talmudiștii conservatori nu a avut însă darul să scoată din actualitate necesitatea unei ediții populare a Talmudului, o ediție de buzunar care să cuprindă soluții pentru toate problemele cu care erau confruntate comunitățile iudaice. Problema unei noi codificări a Talmudului era cu atât mai actuală cu cât intelectualul rafinat care era Maimonide a scris în mod deliberat pentru eruditi, convins fiind că problemele teologico-filozofice nu sunt accesibile omului de rând. Și meritul de a fi umplut acest gol din teologia populară iudaică îi revine învățatului evreu Josef Efraim Caro, născut la Toledo, în anul 1488.

În anul 1492, familia viitorului teolog este inclusă în contingentul de evrei expulzați din Spania de regii catolici și se stabilește la Constantinopol. Profitând de libertatea pe care turcii o acordau evreilor de a emigra în Palestina, Caro se stabilește în localitatea Safed, la nord de Ierusalim, unde în 1525 întemeiază o *ieșiva* în care sunt predate învățăceilor atât Talmudul, cât și Cabala. Aici redactează lucrarea intitulată *Șulhan Aruh*, adică "Tabla de legi la dispoziție", a doua operă ca importanță în ierarhia textelor teologice iudaice după Talmud, pe care Max I. Dimont o caracterizează în următorii termeni (în *Evreii, Dumnezeu și Istoria*): "Era gândul omului obișnuit, în care orice evreu putea să afle informații în legătură cu legea care-l interesa. Misterele Talmudului erau codificate, clarifcate, digerate și indexate pentru oricine avea nevoie de ele... Cu *Șulhan Aruh* în buzunar, orice ghettou evreiesc putea să se autoguverneze, orice comunitate evreiască putea să fie autonomă". Iar dacă la caracterizarea de mai sus adăugăm faptul că până în ziua de astăzi *Șulhan Aruh* este considerată în cercurile iudaice ortodoxe drept cea mai înaltă autoritate, după Talmud, avem măsura valorii operei lui Caro.

Afirmațiile de mai sus nu trebuie să conducă însă la impresia unei deprecieri a valorii operei lui Maimonide. În cercurile intelectuale, atât evreiești, cât și neevreiești, scrierile sale se bucură de unanimă apreciere. Spinoza, filozoful evreu stabilit la Amsterdam, deși îl critică pe marele său înaintaș pentru interpretarea alegorică a Bibliei, îl elogiază pe marele rabin, "primul care a afirmat deschis că Biblia trebuie pusă de acord cu rațiunea", și preia de la Maimonide unele idei referitoare la profeție, minuni și atributele divine. O atitudine similară va adopta și celălalt important filozof evreu, Moses Mendelsohn, care, prin interpretarea religiei iudaice cu ajutorul categoriilor filozofice, dar mai ales prin provocarea coreligionarilor săi de a abandona ghettoul spiritual în care încă mai trăiau în Secolul Luminilor, a deschis lumii iudaice calea participării la cultura europeană.

Un îndemn de care evreimea cultă a ținut seama, astăzi nemaiexistând, sub aspect cultural, o separație vizibilă între evrei și neevrei. Dincolo însă de aparențele înșelătoare, prăpastia care desparte spiritul Talmudului de spiritualitatea creștină sau islamică este la fel de adâncă și de netrecut ca și în urmă cu 2.000 de ani...

Gabriel CONSTANTINESCU

WERNER SOMBART ŞI EVREII

Rolul evreilor în constituirea ordinii capitaliste

În 1913, nouă ani înainte de a apărea *Etica protestantă şi spiritul capitalismului*, Sombart răsturna, în *Borghese*, poziţiile reducţioniste ale materialismului istoric, care vedeau în experienţa religioasă un fenomen de *suprastructură*. Ex-*rote Professor*-ul punea în lumină influenţa factorului religios asupra genezei *ethos*-ului burghez şi asupra dezvoltării economiei capitaliste. Dacă în cutare referinţă răzleaţă Marx identificase în creştinism "şi în speţă în dezvoltarea lui burgheză, protestantismul" forma religioasă corespunzătoare unei societăţi producătoare de mărfuri, acum Sombart identifica în corpul catolicismului, al protestantismului şi al iudaismului câteva din acele cauze de natură ideală care au contribuit la edificarea universului burghez. Dar mai mult decât celor două variante ale creştinismului occidental, Sombart atribuia *iudaismului* o funcţie decisivă în geneza lui *homo oeconomicus*. şi tocmai raportului dintre iudaism şi capitalism îi dedicase învăţatul german, în 1911, eseul *Evreii şi viaţa economică*, mărturisindu-şi, de altfel, propria sa datorie faţă de consideraţiile lui Weber: "O analiză aprofundată a argumentaţiei weberiene m-a convins că acele elemente ale dogmei puritane care au exercitat o influenţă efectivă asupra formării spiritului capitalist erau tocmai cele împrumutate din ideile de bază ale religiei iudaice". Prin urmare, avem un fel de bilanţ sintetic al unei astfel de cercetări în cea de-a doua ediţie a *Capitalismului modern* (vol. 1, p. 62), apărut cinci ani mai târziu. "Cred că am demonstrat - conchidea Sombart - că importanţa particulară a evreilor pentru istoria modernă trebuie căutată în impulsul dat de ei acelei forme a dezvoltării capitaliste pe care am numit-o *comercializarea vieţii economice*, a cărei generalizare marchează şi trecerea spre epoca unui capitalism matur. Deosebita şi decisiva importanţă a evreilor trebuie căutată, deci, în faptul *că suntem nevoiţi să atribuim activităţii lor accelerarea trecerii de la formele economice ale capitalismului incipient la formele capitalismului matur*".

Fără ostentaţie, bilanţul pune în evidenţă şi alte rezultate esenţiale la care Sombart a reuşit să ajungă. El a mai demonstrat şi că aportul evreiesc la instaurarea capitalismului nu se rezumă la a fi accelerat tranziţia menţionată, dar se manifestă şi mai înainte, căci chiar şi faza proto-capitalistă prezintă forme de activitate economică inspirate de cultura iudaică. Astfel, chiar înainte de masiva participare evreiască la creşterea afacerilor europene, în urma mutării centrului de greutate al economiei dinspre Europa mediteraneeană spre cea nord-vestică; chiar înainte de orientarea însăşi a comerţului evreiesc, care avea în vedere produse de lux şi de larg consum ce au contribuit la subminarea vieţii tradiţionale; chiar înaintea promptei intervenţii a evreilor în colonizarea celor două Americi şi în cornerul cu sclavi; chiar înainte de rolul jucat de negustorii de arme evrei în secolele în care s-au format Statele moderne - înainte de toate acestea stă funcţia pe care evreii şi-au asumat-o în sectorul creditelor. "Într-adevăr - zice Sombart - împrumutul de bani este factorul care a generat capitalismul. Împrumutul de bani conţine deja, în germene, ideea fundamentală a capitalismului; capitalismul îşi trage din împrumutul de bani caracteristicile sale cele mai pregnante".

De acum e notoriu faptul că înseşi Scripturile evreieşti - spre deosebire de orice alţi codici tradiţionali - au prescris ca poruncă divină că în afacerile cu *celălalt* trebuie practicat împrumutul de tip cămătăresc. "Să nu dai cu cămătă fratelui tău nici argint, nici pâine, nici nimic din câte se pot da cu cămătă. Celui de alt neam să-i dai însă cu cămătă." (*Deut.* 23, 19-20). şi încă: ". vei da împrumut altor popoare, iar tu nu vei lua împrumut; şi vei domni peste multe popoare, iar acelea nu vor domni peste tine" (*Deut.* 15, 6). Pe lângă prescripţia împrumutului cu cămătă dat "celui de alt neam", Scripturile evreieşti conţin şi alte elemente care arată că practica economică evreiască a premers celei capitaliste; aşa, de exemplu, în *Cartea lui Tobit* (5, 3) se află cea mai veche atestare a existenţei unui "titlu la purtător".

O investigare atentă a iudaismului îl determină pe Sombart să afirme: "La baza religiei evreieşti eu găsesc aceleaşi idei călăuzitoare care caracterizează doctrina capitalistă; şi pe una, şi pe cealaltă eu le văd ca pe nişte culmi ale aceluiaşi spirit". Asemenea idei călăuzitoare sunt, pentru Sombart, disciplina de tip contractual, ideea profitului, raţionalizarea vieţii. Mulţi factori au contribuit la cultivarea acestei "predispoziţii obiective a evreilor pentru capitalism". În primul rând, împrăştierea lor (*diaspora*), care a făcut să se nască o reţea informativă internaţională. În al doilea rând, condiţia lor de "străini" în sens psiho-social, ceea ce a însemnat nu doar necesitatea de a se concentra asupra unor metode economice mai eficace, dar şi aceea de a-şi consolida o practică economică bazată pe totala lipsă de scrupule şi justificată prin izolarea "de castă" pe care "Dumnezeul lui Israel" a prescris-o "poporului ales". În al treilea rând, *status*-ul imperfect de cetăţeni, care, generând indiferenţa faţă de Stat şi mai ales faţă de guverne, pe de o parte le-a înlesnit evreilor să tragă profit din conflictele între naţiuni, iar pe de altă parte le-a oferit posibilitatea de a sluji mai multe dinastii şi guverne în ţările cu dese schimbări instituţionale (a se vedea, bunăoară, istoria lui Rothschild). În sfârşit, bogăţia acumulată de evrei (de 6-7 ori superioară celei deţinute de *goim*, în multe zone germane indicate de Sombart), care, înlesnindu-le evreilor să devină bancheri ai regilor, a stat la baza întemeierii de bănci şi de centre comerciale, ca să nu mai vorbim de speculaţiile de Bursă.

Recunoscând civilizaţiei moderne occidentale o matrice evreiască, Sombart concordă deci cu Marx, din care citează, în *Socialismul german*, aceste faimoase afirmaţii: "spiritul iudaic a devenit spiritul practic al popoarelor creştine", "evreii s-au emancipat în măsura în care creştinii au devenit evrei", "adevărata esenţă a evreilor şi-a găsit realizarea în societatea burgheză".

Dar în timp ce *Manifestul* lui Marx şi Engels exaltă cu tonuri de epopee acţiunea devastatoare a burgheziei, întreaga operă a lui Sombart capătă valoarea unui Manifest inspirat din poziţiile celor ce, în Germania interbelică, au văzut în socialism o alternativă a clasicismului burghez şi proletar, ideea în care se exprimă, împotriva tipului "englez", acea *Gestalt* "prusiană" a culturii (*Kultur*) europene.

CLAUDIO MUTTI

(Traducere de Răzvan Codrescu)

(urmare din pag. 11)

"TURNIRUL KHAZAR" SAU TURNIRUL CARE NU A AVUT LOC

La o analiză cât de cât atentă a izvoarelor, rezultă câteva lucruri deosebit de importante. În primul rând că "turnirul" nu a avut loc. Ne trebuie un minimum de imaginaţie ca să vedem că regele îi supune pe "jucători" la un adevărat interogatoriu *în secret*. Că întrebările nu căutau să lămurească ceva, ci să forţeze răspunsul pe care regele, care până atunci îşi ascunsese înclinaţia pentru religia iudaică, îl aştepta. Cu puţină imaginaţie, dacă amănuntele istorice tot nu contează, putem specula că nu li s-a cerut doar să semneze nişte declaraţii scrise dinainte! După care li se dădea drumul acasă!

În alt rând, putem citi altfel însăşi întrebarea. Căci un punct esenţial este faptul că evreul declara că "nu cunoaşte doctrina creştinului" conform căreia Iisus, fiul Mariei, este Mesia şi Cuvântul, care a descoperit tainele în Numele Domnului. Mai precis ar trebui spus că nu o *recunoaşte*, că o *respinge*. Musulmanul ar fi răspuns la fel, că şi el *respinge* doctrina creştinului. Ecuaţia devine astfel diferită. În faţa regelui sau poporului creştinat (sau puternic înclinat pentru creştinism) se aduce argumentul: Iată, creştinii admit adevărul religiei noastre, la fel ca şi musulmanii. Dar noi nu admitem adevărul religiei lor şi nici musulmanii nu îl admit. Nu-i aşa că noi avem dreptate? Lăsaţi-vă deci de creştinism, o religie care nu e bună. Alungaţi-i pe *idolatri*! Savanţii cred că sub numele de idolatrie se ascunde şamanismul tradiţional al khazarilor. În realitate, sursele spun că Bulan a alungat pe "vrăjitori *şi* pe idolatri". Studierea contextului istoric ne arată că evenimentul convertirii khazarilor coincide cu apogeul iconoclasmului la Bizanţ, denunţat de "tradiţionalişti" ca o tendinţă iudaizantă. "Idolatrii" era denumirea curentă a iconofililor. Se înscrie în aceeaşi perioadă cu construirea în Ierusalim a Domului Stâncii, moscheea califului Abd al-Malik, construită pe locul fostului Templu, ale cărui inscripţii sunt pasajele din Coran condamnând "periculoasele" afirmaţii despre dumnezeirea "fiului Mariei" şi despre Treime ale "celor ce urmează Evangheliile". Coincide, destul de interesant, cu alianţa dintre Papa de la Roma şi regele Pipin al francilor, uns "urmaş al lui Moise şi David", iar poporul francilor "noul Israel". Coincide cu preliminariile instaurării imperiului lui Carol cel Mare, cu Sinodul de la Frankfurt (794) care, condamnând Sinodul al VII-lea Ecumenic de la Niceea pentru restaurarea cultului icoanelor, şi introducând totodată şi clauza *Filioque* în Crez, a reprezentat începutul schismei Occidentului. Sub aceste auspicii s-a născut "Europa", denunţând agresiv pe "greci" pentru "pretenţia" de a deţine adevărul. Europa de azi nu gândeşte altfel!

S-a întâmplat deci exact ceea ce Dl. Cornea admite ca o posibilitate neverosimilă: nişte *marranos*, iudei mascaţi în creştini, au declarat învingători pe iudei, pentru că aveau forţa de partea lor. Convertirea khazarilor nu a fost un act întâmplător. Legende tenace vedeau în khazari pe Gog şi Magog şi urmaşii celor zece triburi "pierdute" ale lui Israil, a căror misiune era de a restaura regatul lui Israil. Revenirea lor în Ţara Sfântă urma să fie semnul începutului erei mesianice, în care Israil va domni peste întreg pământul. Crearea unui regat în regiunile din nordul Mării Negre, care să fumizeze mijloacele financiare şi logistice ale acestei antreprize era un moment de maximă importanţă (*Corespondenţa khazară* ne povesteşte cum, pentru a construi tabernacolul, regele Bulan a fost îndemnat de "înger" să jefuiască Armenia, unde "îl aştepta un mare tezaur de aur şi argint"). O astfel de încercare a avut de altfel loc în secolul XII, când apare în Khazaria o mişcare mesianic-sionistă, sub conducerea lui David al-Roy, care se proclamă Mesia şi porneşte în fruntea unei armate către Ierusalim. Koestler aminteşte că steaua lui David începe să devină un simbol naţional în timpul expediţiei lui al-Roy. Convertirea cneazului Vladimir a reprezentat un serios *setback* pentru aceste visuri, ducând la slăbirea regatului khazarilor şi, până la urmă, la dispariţia lui şi migraţia masivă către vest, sub presiunea tătarilor. Ura "khazarilor" iudaizaţi (adevăraţii strămoşi, după părerea tuturor învăţaţilor, ai evreimii orientale) împotriva ruşilor ortodocşi (şi a Ortodoxiei în general) are începuturi mult mai vechi decât "pogromurile" din secolul 19 sau ale lui Bogdan Hmelniţki, aflându-şi originea într-un real conflict de putere între ruşi şi khazari, prelungit peste veacuri. Se ştie că pe unul dintre cei mai feroci organizatori ai genocidului ruşilor şi ucrainienilor îl chema Kaganovici. Masacrele din Ucraina, din timpul bolşevismului, au o suspectă legătură cu încercările repetate de a crea o republică autonomă sovietică tocmai în Ucraina, Crimeea şi Basarabia.

"Turnirul khazar" seamănă ca două picături de apă cu "societatea deschisă" a lui Soros (întâmplător un "khazar" şi el). "Încredere" în unele premise, nedemonstrate, dar care pe care "trebuie" să "alegem să credem că sunt mai bune"? Dar dacă nu facem această alegere? Ei bine, atunci trebuie create instituţii (organe?) care să le impună! Iar "organele" au dovedit din plin că ştiu şi cum să provoace "beneficul somnambulism". Finanţate cu banii rezultaţi din ruinarea prin speculaţii financiare a populaţiilor care urmează să se "deschidă". Sau, cum e cartea însăşi a Dlui Cornea, în care denunţa la tot pasul "naţionalismul triumfător" românesc, finanţată de Ministerul Culturii din România! Asta ar însemna că "jucătorii [la Bursă] înşişi impun victoria"! Al doilea sosit, secundul, pierzătorul, este câştigătorul! Aceasta este logica turnirului care nu a avut loc. Esenţial este să ne prefacem că credem că ar fi avut loc! Dacă ne îndoim, o să aibă grijă "organele" să ne convingă! Ele au arătat până acum că ştiu cum să te facă să "ai încredere sincer" că "2+2=2", sau... "22"! În nici un caz să nu permitem însă ca un adevărat turnir să aibă loc! S-ar putea atunci să câştige Adevărul! S-ar putea chiar ca "somnambulii" păcăliţi să se trezească şi să-şi ceară banii înapoi...

Apariţia volumului al doilea din monumentalul *Dicţionar al scriitorilor români (DSR)* a fost întunecată de dispariţia prematură a romanistului, criticului şi istoricului literar **Marian Papahagi** (al cărui necrolog l-am publicat luna trecută), unul dintre cei trei coordonatori ai lucrării (ceilalţi doi fiind **Mircea Zaciu** şi **Aurel Sasu**).

Am arătat detaliat, atunci când am recenzat aici volumul întâi (iunie 1995), care a fost istoria sinuoasă a acestei întreprinderi (începută cu mult înainte de 1989). Rod al muncii a peste 60 de colaboratori, *DSR* va avea în final cinci volume. Din păcate, dificultatea cu care a apărut până în prezent (la care se adaugă şi moartea celui mai activ dintre coordonatori) nu ne îndreptăţeşte să sperăm că-l vom vedea prea curând publicat în întregime...

Volumul al doilea (Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 1998) acoperă literele **D-L** şi numără 860 de pagini. Sunt prezentaţi peste 400 de autori (fiecare articol cuprinde o sinteză biografică, o sinteză critică şi o bibliografie), cărora li se adaugă prezentarea bio-bibliografică, pe paginile finale, a celor trei coordonatori. Informaţia – pentru corpul propriu-zis al dicţionarului – se opreşte la nivelul anului 1990 (nu sunt înregistrate decât eventualele decese ulterioare), cu făgăduinţa unor întregiri în volumul al cincilea (*Addenda*), ce va cuprinde şi indicele general.

Alături de *Dicţionarul literaturii române până la 1900* (realizat tot înainte de 1989), *DSR* este cea mai amplă şi mai serioasă lucrare de acest gen din cultura românească (ce suferă în continuare de lipsa «instrumentelor» la zi: istorii, monografii bibliografice, enciclopedii, dicţionare specializate).

Amintind în multe privinţe – dar cu nota sa personală – de cazul N. Steinhardt, evreul creştinat **MARCEL AVRAMESCU** (1909-1984), devenit harismaticul Părinte Mihail (o vreme paroh la Schitul Maicilor din Bucureşti, apoi la Jimbolia, după câţiva ani de «criză existenţială»), a venit spre Ortodoxie nu atât dinspre iudaism, cât dinspre guénonism (corespondase, în tinereţe, cu René Guénon, dar cochetase şi cu cercurile masonice, fiind «frate» în Loja «Delta» din Bucureşti), după ce trecuse prin cele mai variate experienţe culturale şi se ilustrase pe plan literar (în presa interbelică semnase adesea cu pseudonimul «Jonathan X Uranus»), lăsând impresia unui «avangardist» (deşi mai degrabă ne apare ca un «hermetist» în linie barbiană, cum o dovedesc şi versurile lui mai târzii). A avut multe tangenţe cu gruparea spirituală a Rugului Aprins de la Mănăstirea Antim din Bucureşti, iar din droia de copii (făcuţi cu două neveste), un fiu a urmat, la rându-i, cariera preoţească.

Calendarul incendiat al lui Ierusalim Unicornus (alt pseudonim al autorului, pe marginea căruia s-ar putea glosa îndelung), apărut nu demult la Editura «Anastasia» (în colaborare cu d-na **Mariana Macri**, distinsa fiică a Părintelui Mihail), este un soi de jurnal de idei, datând din 1965, adresat receptorului «subţire», capabil să guste speculaţia «iniţiatică», elaborarea savantă a discursului, rafinamentul poetic, calităţi ce trădează un «aristocrat» şi un «aventurier» superior al spiritului, a cărui «ortodoxie» poate părea derutantă pentru «bunul primitivism» al mentalităţii curente...

Cu acest volum – apărut cu binecuvântarea şi cuvântul înainte al **Î. P. S. Nicolae al Banatului**, cu un «cuvânt însoţitor» al d-lui **Alexandru Paleologu** şi cu o postfaţă a d-lui **Mihail Constantineanu** – editura bucureşteană inaugurează o nouă colecţie: «Intelectualii Bisericii» (titlu ce sună ca o provocare la adresa prejudecăţii curente că «fundamentalismul ortodox» ar fi incompatibil cu spiritul şi exigenţele culturii superioare).

Tot la «Anastasia» (col. «Dreapta europeană») a văzut pentru prima oară lumina tiparului în limba română (trad. **Elena Pîrvu**) eseul ***Bizantinismul şi lumea slavă*** al lui **KONSTANTIN LEONTIEV**, contemporan şi adversar ideologic al lui F. M. Dostoievski, dar şi precursor al lui O. Spengler, ca filosof şi «morfolog» al culturii.

K. N. Leontiev este nu mai puţin creştin şi ortodox, dar el înţelege să opună «panslavismului» epocii (în care predomina ideea «comunităţii etnice») modelul religios şi statal al «bizantinismului» (în care predominantă rămâne ideea «comunităţii spirituale»). Radiografia lumii slave este una necruţătoare, ca şi radiografia spirituală şi politică a Occidentului modern. Occidentalismul şi panslavismul sunt văzute (cu argumente solide) ca două fundături simetrice, între care agonizează destinul post-medieval al Europei creştine.

marginalii

Interesul istoric al Răsăritului (ce trebuie să-şi apere puritatea credinţei şi maiestatea propriei tradiţii, inseparabile de Bizanţul imperial) se învecinează mai fericit cu lumea islamică decât cu cea a creştinătăţii apusene (atinsă iremediabil de morbul dizolvant al modernităţii). «Jugul turcesc» este mai degrabă benefic pentru răsăriteni, căci îi obligă să-şi apere identitatea, fără ispita perversiunii spirituale. «Turcul» (islamicul) e un duşman cinstit, ancorat el însuşi într-o mare tradiţie (N. Berdiaev, exagerând, era de părere că Leontiev – despre care a scris o carte întreagă – nu numai că nu era un slavofil, dar era de-a dreptul un filoturc!).

În orice caz, gândirea lui Leontiev (nu lipsită de adevărate intuiţii profetice) este una foarte complexă, «scandalizând» fertil atât prejudecăţile «stângii», cât şi pe cele ale «dreptei», de pe poziţiile unui «realism organicist», în care-şi dau mâna, într-o fascinantă unitate, istoricul, analistul politic, filosoful şi omul religios. Prefaţa d-lui **Claudio Mutti** (preluată din ediţia italiană a cărţii lui Leontiev) avansează câteva repere şi sugestii utile cititorului contemporan (propunând, fără ostentaţie, o «cheie» de receptare în perspectiva integratoare a tradiţionalismului de tip guénonist). Un amplu eseu despre gândirea lui K. N. Leontiev se află inclus în viitorul volum pe care «Anastasia» îl pregăteşte în cadrul colecţiei «Dreapta europeană»: Aldo Ferrari, *A Treia Romă. Renaşterea naţionalismului rus* (a cărui recenzie va figura, probabil, în numărul nostru viitor).

Editura «Crater» din Bucureşti a tipărit la începutul acestui an, sub egida Societăţii «Jacques Maritain» din România (constituită între 1993 şi 1996, cu o duzină de membri, având-l ca preşedinte pe d-l Liviu Petrina, iar ca preşedinţi de onoare pe poetul Ioan Alexandru şi pe Părintele Galeriu), o scriere periferică şi circumstanţială din opera marelui gânditor neotomist francez **JACQUES MARITAIN** (1882-1973), ***Creştinism şi democraţie*** (datând din 1942 şi apărută iniţial în 1943, la Éditions de la Maison Française din New York, în colecţia «Civilisation», întemeiată şi dirijată de Maritain însuşi). Proaspăta ediţie românească se bucură de un generos cuvânt înainte semnat de **Părintele Galeriu** («Un umanism eroic inspirat din Evanghelie» – pp. 5-10), urmat de un «Avertisment» (pp. 11-17) al d-lui **René Mougel** (directorul Centrului de Studii «Jacques et Raissa Maritain» din Kolbsheim), conceput, de fapt, pentru ediţia franceză din 1989 (Desclée de Brouwer); este inclusă (pp. 18-21) şi prezentarea făcută de Maritain colecţiei «Civilisation» («colecţie de studii politice şi sociale», concepută pe fondul marelui război, ca formă de luptă «contra barbariei totalitare»; reamintim că filosoful francez, căsătorit cu evreică născută pe Don şi botezată catolic în 1906, împreună cu proaspătul ei soţ, «a îndurat» războiul în Statele Unite, aşa-zisa lui «perioadă americană» întinzându-se între 1940 şi 1960).

Textul lui Maritain se întinde între paginile 25 şi 82, într-o versiune românească chinuită (realizată de d-l Liviu Petrina, ce s-a dedat şi la o postfaţă – «Maritain şi românii», pp. 83-108 – psihanalizabilă în ordinea «complexelor» culturale); conceput pentru un public cât mai larg, este, până la urmă, doar un soi de manifest conjunctural, în discordanţă cu scrierile mai vechi ale autorului, mai degrabă circumspecte la adresa democraţiei. Ideea este aceea a unei reconcilieri rezonabile (care nu s-a produs niciodată) între «spiritul democratic» şi «spiritul evanghelic» (ceva mai târziu, într-un text intitulat «Pe traseul victoriei», Maritain scria: «... în ciuda ideologiilor parazitare şi a neînţelegerilor tragice, acest nume de democraţie nu e altceva decât numele laic al idealului creştin»!). Autorul credea că războiul va duce la lichidarea «lumii moderne» (linia sinuoasă Machiavelli-Luther-Descartes-enciclopedişti-J.J.Rousseau-Hegel-revoluţionarism şi capitalism: v. pp. 32-33) şi la rezolvarea «tragediei democraţiilor» (v. p. 35 şi urm.), incapabile «să realizeze democraţia»; democraţia nu trebuie înlocuită cu altceva, ci adusă la a-şi descoperi şi realiza «adevărata sa esenţă» («... a trece de la democraţia burgheză, vlăguită, prin ipocriziile sale şi prin lipsa de sevă evanghelică, la o democraţie integral umană; de la democraţia pierdută [?] la democraţia reală» – p. 38).

Este evident că prin editarea scrierii lui Maritain, neconvingătoare dincolo de contextul respectiv, s-a urmărit un anumit interes ideologic (legitimarea unei tot mai fantomatice «democraţii creştine», prin care ţărănismul falimentar se iluzionează că şi-ar putea da o nouă identitate). Realitatea a dovedit mai degrabă că democraţia, cel puţin în înţelesul ei modern, este esenţial divergentă faţă de ordinea creştină, fiind o creaţie deliberată a gândirii anticreştine şi o armă de distrugere a oricăror temeiuri tradiţionale. Până la urmă, al doilea război mondial n-a abolit «lumea modernă», ci a consolidat-o în liniile ei directoare, râzându-şi de nobilele idealisme de tip Maritain. Ex-securistul Liviu Petrina, astăzi poate ţărănist sincer, pare să joace pe o carte dinainte pierdută...

Editura «Ars Longa» din Iaşi a scos (la un preţ deconcertant: 95000 lei!) o frumoasă ediţie românească a uneia dintre cele mai apreciate lucrări relativ recente în materia respectivă: **LUDWIG HERTLING**, ***Istoria Bisericii*** (ed. îngrijită şi trad. de pr. prof. dr. **Emil Dumea**). Titlul ediţiei nemţeşti este mult mai lămuritor: *Geschichte der Katholischen Kirche* (Morus-Verlag, Berlin, 1967, cu specificarea că ediţia a fost revăzută de autor şi adusă la zi în 1980). Ce-or fi intenţionat editorii prin adaptarea generalizatoare a titlului românesc? Să păcălească publicul cumpărător sau să insinueze (slujiţi indirect de autorul însuşi) că Biserica Catolică este singura adevărată şi legitimă? Mâna pare să le fi tremurat, căci pe pagina doi, unde se indică totuşi titlul ediţiei originale, cuvântul *Katholischen* este scris greşit (*Katolischen*)...

Autorul (m. 1980) a fost profesor de Istorie ecleziastică la Universitatea Gregoriană din Roma, iar lucrarea sa a fost tradusă în numeroase limbi. Publicarea ei şi-n limba română este un act cultural lăudabil, dincolo de îngustimile confesionale. Foarte utilă (deşi calificată de autor drept «esenţială şi sumară») este şi bibliografia tematică de la pp. 619-632. Oricum, lucrarea depăşeşte modestele manuale de istorie bisericească existente în limba română şi dojeneşte indirect nevrednicia şi precaritatea culturii ortodoxe din România sfârşitului de mileniu...

Răzvan CODRESCU

Cuvine-se... Cuvine-se... Cuvine-se... Cuvine-se... Cuvine-se...

SAMI WEBER

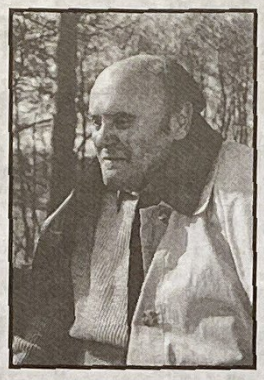

La sfârşitul anului trecut, din Germania, de la Aachen, ne-a sosit trista veste că încă unul din camarazii noştri de luptă şi de suferinţă din anii rezistenţei anticomuniste ne-a părăsit. Cu credinţa nestrămutată în cuvintele lui Iisus - "Eu sunt lumina lumii; cel ce Îmi urmează Mie nu va umbla prin întuneric, ci va avea lumina vieţii" (*Ioan* 8, 12) - în ziua de 22 Decembrie 1998, SAMI WEBER a păşit în veşnicie.

Samuel Weber s-a născut la 24.05.1928, în comuna Dârlos, din apropierea Mediaşului. După terminarea şcolii în comuna natală, împreună cu alţi adolescenţi, saşi şi români, în urma unei înţelegeri între statul român şi statul german, a plecat pentru a-şi face anii de ucenicie în Germania, unde va învăţa meseria de mezelar. Prăbuşirea Germaniei şi instaurarea regimului comunist în România îl găsesc pe meleaguri străine, în mijlocul unei Europe transformate în ruine de urgia războiului. Şi cum căminul său, familia, rudele şi apropiaţii săi se găseau în România, pe meleagurile transilvane, acolo unde strămoşii săi s-au aşezat în urmă cu opt secole, Sami Weber nu a pregetat să se încumete pe drumurile bântuite de hoardele asiatice ale armatei roşii, dornic a se întoarce "acasă".

Cumplită reîntoarcere! Trădătorii neamului românesc (autorii "Actului de la 23 August 1944") în numele unor himere pentru ceasul istoric de atunci (democraţie şi alianţă cu Occidentul), au transformat România într-o epavă morală. Răsturnarea conducerii legitime a statului, într-un moment în care însăşi existenţa noastră ca naţiune era pusă în chestiune, capitularea unilaterală în faţa Uniunii Sovietice (cu consecinţa imediată: dezarmarea şi capturarea întregii armate din Moldova), precum şi participarea forţelor armatei regale române, după trei ani de cruciadă anticomunistă, alături de armata roşie în marşul acesteia spre inima Europei, toate acestea sunt stigmate ruşinoase, care afectează şi astăzi credibilitatea noastră ca naţiune. Dar evenimentul care va împovăra pentru totdeauna istoria perioadei ieşirii României din războiul antisovietic a fost "Deportarea etnicilor germani din România în Uniunea Sovietică".

"În ianuarie 1945 - ne spune Dr. Paul Philippi, Preşedintele Forumului Democrat al Germanilor din România, în Cuvântul înainte al studiului întocmit de Dna Hannelore Baier pe tema deportării etnicilor germani în URSS - asupra comunităţilor germane din România s-a abătut o catastrofă, din ale cărei consecinţe acestea nu şi-au mai revenit. Aproximativ 70.000 de etnici germani, toate femeile între 18 şi 30 de ani şi bărbaţii între 17 şi 45 de ani (rămaşi încă neîncorporaţi) au fost deportaţi, într-o acţiune nocturnă bine organizată, la munci de reconstrucţie în Uniunea Sovietică... În timpul celor 5 ani de deportare, aproximativ 15-20% din persoanele ridicate au murit ca urmare a muncii silnice şi a lipsurilor îndurate... Majoritatea celor deportaţi, marcaţi pentru tot restul vieţii de boli, s-au întors acasă, pentru a constata aici că şi legislaţia română din anii de după război îi priva de drepturi" (toate proprietăţile etnicilor germani au fost confiscate, iar în casele lor au fost instalaţi ţigani).

La începutul anilor cincizeci, tânărul Weber Samuel este încorporat în armata comunistă. Conflictul ideologic între lumea liberă şi comunism ameninţa să degenereze într-un nou război mondial, iar armatele lagărului sovietic aveau nevoie de carne de tun. În acelaşi timp, NATO şi-a organizat puncte de rezistenţă în ţările aflate sub dominaţia comunistă, pentru România făcând apel la tinerii legionari aflaţi în Occident. Din rândurile acestora a fost paraşutat pe teritoriul românesc un grup de diversiune, cunoscut sub numele de Grupul Tănase-Samoilă-Golea, care a acţionat în zona Braşov. Cu aparţenenţii acestui grup se va intersecta destinul tânărului ostaş Weber Samuel.

În spiritul ideilor eroului naţional al saşilor transilvăneni, pastorul mediesan Stephan Ludwig Roth (executat de unguri în 1848, pentru loialitatea sa faţă de românii din Ardeal), şi pe linia declaraţiei saşilor din Transilvania din 8 Ianuarie 1919, de la Mediaş, că "din această zi poporul săsesc se consideră membru al regatului român, iar fiii şi fiicele sale cetăţeni ai acestui stat", Sami Weber nu ezită să se alăture rezistenţei anticomuniste, ajutând grupul de legionari paraşutaţi. Epilogul acestei acţiuni eroice este cunoscut. În urma unui act de trădare, organizaţia închegată pe nucleul legionarilor paraşutaţi a fost capturată de Securitate. Principalii acuzaţi, în număr de 13, au fost judecaţi în Octombrie 1953 şi condamnaţi la moarte. Restul inculpaţilor au fost judecaţi o lună mai târziu, suferind condamnări la diferite termene. Pentru inculpatul Weber Samuel, Tribunalul Militar Bucureşti a rostit o condamnare la 10 ani de muncă silnică, pe care acesta a ispăşit-o în principalele temniţe destinate deţinuţilor politici.

În cei 10 ani de detenţie, Samuel Weber a fost un model de comportament şi un nesecat izvor de optimism şi speranţă în momentele în care intenţia regimului comunist de a-i extermina pe deţinuţii politici prin înfometare, frig, lipsă de asistenţă medicală şi brutalitate era evidentă. Dar poate nimic nu caracterizează mai bine noblеţea sufletească a acestui tânăr sas din Dârloz ca următoarea întâmplare petrecută în primele ceasuri de la eliberare, după executarea celor 10 ani de temniţă. Deşi la ieşirea pe poarta penitenciarului din Gherla a trebuit să semneze un angajament prin care se obligă să nu vorbească nimic despre cele îndurate în detenţie şi despre deţinuţii cu care a fost împreună, ajuns în gara Sibiu, în loc să se îndrepte spre Mediaş, s-a suit în trenul de Ocna Sibiului. Înfruntând primejdia de a fi rearestat pentru nerespectarea angajamentului semnat, s-a oprit în fapt de noapte la adresa pe care i-o dăduse camaradul său de celulă, deţinutul Popa Savu, condamnat la 25 de ani de muncă silnică. Purta mesajul acestuia pentru logodnica sa, care-l aştepta de 13 ani. A bătut uşor în geam şi, după ce s-a convins că persoana care a deschis fereastra este fiinţa căutată, i s-a adresat şoptit: "Tu Suzană, să-l aştepţi de Savu, că se întoarce!". Împăcat cu sine, s-a strecurat spre gară, pentru a ajunge acasă la Dârlos.

Ca toţi deţinuţii politici ,după eliberare şi-a găsit un loc de muncă pentru a-şi putea câştiga existenţa. Viaţa i se va împlini însă prin căsătorie. Soţia, asistentă medicală, originară din aceeaşi comună, îi va aduce cea mai de preţ zestre care putea fi adusă în acele timpuri de încrâncenare ateistă: fervoarea credinţei creştine. Dumnezeu le-a binecuvântat căsnicia cu trei copii, doi băieţi şi o fată. Pentru a se îndepărta de ochiul bănuitor al Securităţii, familia Weber se stabileşte la Hunedoara, unde trăieşte retrasă, în aşteptarea aprobării de a emigra în Germania. Evenimentele din Decembrie '89 fac însă inutilă o astfel de aprobare. Aidoma copleşitoarei majorităţi a saşilor din Transilvania, familia Weber emigrează în Germania, lăsând în urmă opt sute de ani de istorie. În noua patrie, în pragul bătrâneţii, Sami Weber îşi umple viaţa cu bucuria pe care i-o aduce împlinirea morală şi profesională a copiilor, dar şi cu amintirile din anii luptelor pentru adevăr şi dreptate, la care a participat cu toată fiinţa sa.

De dincolo de mormânt, nouă, celor pentru care Sami a fost un simbol de desăvârşită camaraderie şi de puritate sufletească, ne adresează următoarele cuvinte, în faţa cărora ne înclinăm pios: "Dacă mă căutaţi, căutaţi-mă în inimile voastre! Pentru cei ce m-au iubit, trăiesc şi mai departe în inimile lor".

IOAN BORCEA

În noaptea de 20-21 decembrie 1998, s-a stins din viaţă, la locuinţa fiicei sale din Piatra Neamţ, încă un ostaş din generaţia eroică a anilor '30.

Inginerul IOAN BORCEA s-a născut în anul 1914, în comuna Sălişte, din Mărginimea Sibiului. A urmat cursurile liceale la Sibiu şi cele universitare la Cluj. A fost inginer agronom la Agnita şi Oradea, iar după anii de detenţie, la Tecuci.

Din cei 84 de ani de viaţă, 12 au fost de detenţie şi 2 de domiciliu obligatoriu. Arestat în 1948, după 8 ani de regim penitenciar (1948-1956) este trimis cu domiciliu obligatoriu în Bărăgan, până în 1958. Este arestat din nou în 1960, fiind pus în libertate în 1964.

Era o fire rezervată; în modestia sa, veteranul de război şi fostul deţinut politic Ioan Borcea nu făcea caz de viaţa petrecută pe front sau în temniţele Aiud şi Jilava, nici de legăturile sale cu personalităţi marcante din perioada 1935-1940.

A fost înhumat în ziua de 23 decembrie 1998, conform dorinţei lui, în cimitirul din Tecuci, alături de soţia sa, Alisa.

Dumnezeu să-l ierte şi să-l odihnească în pace.

POPA SAVU

Odată cu zăpada ninsă de februarie, cernind tăcere şi reculegere, a coborât în pământul Ocnei Sibiului, la 7 februarie 1999, încă unul dintre cei ce s-au făcut icoană în galeria rezistenţei neamului nostru românesc - fratele SAVU POPA.

Abia împliniţi 70 de ani de viaţă, un suflet mărturisitor, cu dragoste şi dăruire de părinte, ocrotindu-şi familia şi comunitatea, răspândind atâta bucurie, lumină şi bunătate în preajma lui, se va încununa acum cu răsplata ostenelii truditoare în Împărăţia lui Dumnezeu.

Noi, cei rămaşi în urma lui, să-i ascultăm propria mărturisire: "În ceea ce priveşte adevărul despre cele relatate în legătură cu viaţa, activitatea şi suferinţa mea, mi-am verificat de mai multe ori drumul pe care am fost sortit să-l parcurg în temniţele comuniste şi fapte care să-mi pună în întuneric activitatea nu am găsit.

Mă numesc Popa Savu, sunt din oraşul Ocna Sibiului, de meserie forjor şi agricultor. Sunt născut în anul 1928, la 2 decembrie, din părinţi ţărani. În ziua în care am împlinit 2 ani, mi-a murit tatăl, întors acasă după 12 ani de armată, război şi prizonierat, după primul război mondial. Mama, văduvă la numai 34 de ani, care nu a avut nici o posibilitate să mă dea la o meserie sau la şcoală, a plâns după tata şi de mila noastră, a trei copii orfani, până şi-a pierdut vederea. Am fost crescut în spiritul Bisericii şi al neamului, gata oricând să-mi fac datoria faţă de ţară - aşa credeam eu că este bine la un fecior de ţăran, ajuns la maturitate. În această situaţie mă găsesc dramaticele evenimente şi transformări care se petreceau în ţara noastră: război, foamete, secetă şi colectivizare forţată. Nemaiputând suporta greutăţile şi umilinţele la care erau supuşi ţăranii, nemaiputându-mi câştiga existenţa în agricultură, am intrat de tânăr ca muncitor necalificat la Fabrica de Cuţite Ocna Sibiului, unde am lucrat până la plecarea în armată. În armată am fost recrutat pentru o şcoală de ofiţeri, de grăniceri, pe care am refuzat-o, de unde a început calvarul vieţii mele. Mi-a plăcut armata, mi-a fost dragă haina militară, dar fiind de tânăr un anticomunist convins, am refuzat să mă fac ofiţer în armata populară, ca să otrăvesc sufletele ofiţerilor români cu politica nedreaptă comunistă. Neputând suporta educaţia ateistă, nefiind de acord cu minciuna, fiind împotriva reformelor comuniste din armată, în permanentă contrazicere cu politrucii, susţinând aşa cum am învăţat în familie, Biserică şi şcoală, adevărul, dreptatea şi credinţa creştină, având legături cu partizanii din munţi, am fost arestat într-un grup de sibieni, dus la Serviciul de Informaţii al Armatei din Bucureşti şi, după o lungă şi grea anchetă de 13 luni, am fost condamnat la 25 de ani de muncă silnică şi confiscarea totală a averii, fără drept de recurs, sentinţa rămânând definitivă.

Am fost transferat, în lanţuri, de la Jilava la Gherla, unde am lucrat în cele mai grele condiţii, la atelierul de forjă. Nesupunându-mă reabilitării, am fost transferat la mina de plumb Baia Sprie, pentru exterminare, unde am stat 4 ani. După 14 ani de închisoare, anul 1964 m-a găsit la Aiud".

După eliberarea din închisoare, în anul 1964, o regăseşte acasă pe SUSANA, îndelung răbdătoarea logodnică, ce aşteptase vreme de 14 ani, şi cu care a întemeiat o rodnică familie. Pentru că aşa a învăţat de la "domni" în închisoare, a ţinut (şi Dumnezeu i-a împlinit dorinţa) ca fiii lui să urmeze şcoală: cel mare, Savu, este preot; o fiică, Susanica - preoteasă; şi cea mai mică, Oltea - profesoară de religie.

Moartea, după vreme de 6 ani de hemodializă cronică, i-a adus odihna şi împăcarea cea veşnică.

Dumnezeu să-l pomenească în oastea cerească a drepţilor Săi.

TRAIAN AMBROZIE

A plecat pe drumul cel fără de întoarcere, luni, 11 ianuarie 1999, fostul magistrat şi camarad de crez legionar, TRAIAN AMBROZIE.

A plecat senin, împăcat cu sine şi cu cei din jur, spre lăcaşurile veşnice, unde se va întâlni cu foştii săi camarazi, cu care a îndurat, timp de 15 ani, calvarul Aiudului. Sufletul lui s-a dus în lumea de dincolo, la judecata cea dreaptă, de care nu a avut parte în această viaţă, iar trupul i-a fost dat pământului din Cimitirul Eternitatea (Iaşi), la data de 13 ianuarie.

Născut în 1907, cu o pregătire intelectuală temeinică, a fost un magistrat integru, pătruns de un înalt simţ juridic şi moral, la care a adăugat o deosebită modestie şi sinceritate. Viaţa lui a fost plină de încercări. Temniţa nu l-a încovoiat. A suferit cu bărbăţie şi cu deplină demnitate. Plecând acum din această lume, lasă în urmă regrete în sufletele celor ce l-au cunoscut şi o soţie - şi ea luptătoare, cu un martiraşiu de peste 10 ani de temniţă - care, adânc îndurerată, îl urmăreşte cu sufletul ei nobil, pe drumul de dincolo de moarte.

Dumnezeu să-l odihnească în pace.

EST MODUS IN REBUS

EST MODUS IN REBUS

"*Există o măsură în toate şi mai ales anumite limite*" - sună cunoscutul vers 106 al satirei I din Cartea I a *Satirelor* lui Horaţiu. O maximă devenită simbol pentru spiritul de echilibru care ar trebui să guverneze acţiunile oamenilor, îndeosebi ale acelor oameni care, prin poziţia lor socială, au îndatoriri morale faţă de semenii lor.

A vorbi despre *"măsură"* şi *"limite"* în anii regimului comunist este un nonsens. Prin însăşi esenţa sa, comunismul neagă toate valorile civilizaţiei şi culturii omeneşti, încurajând orice formă de abuz, chiar şi crima, dacă aceasta contribuie la consolidarea sistemului. Evenimentele din Decembrie '89 nu au schimbat însă substanţial moştenirea lăsată de regimul comunist. Deşi guvernarea Iliescu a fost obligată de contextul internaţional să accepte democraţia ca formă de desfăşurare a vieţii politice, a găsit totuşi soluţia de a se menţine la putere şi de a evita consecinţele unor posibile "zburdălnicii" democratice din partea unei populaţii devenite conştientă că domnia aparatului de represiune comunistă a luat sfârşit. O soluţie pe cât de simplă, pe atât de eficientă: *prezervarea structurilor şi instituţiilor comuniste şi menţinerea în funcţiile de conducere şi de răspundere a foştilor membri P.C.R., aceleaşi persoane care serviseră cu devotament şi zel dictatura comunistă*. Pentru ca însă partidul condus de Ion Iliescu să-şi asigure fidelitatea foştilor nomenclaturişti P.C.R. era nevoie de argumente convingătoare, argumente constând în avantaje şi privilegii la un nivel cel puţin comparabil cu avantajele şi privilegiile de care se bucurase înainte de Decembrie '89.

În studiul intitulat *Sociologia Naţiunii*, Dimitrie Gusti dă următoarea definiţie partidului politic: *"Partidul politic este o asociaţie de cetăţeni, uniţi în mod permanent prin interese şi idei comune, de caracter general, asociaţie ce urmăreşte, în plină lumină publică, a ajunge la puterea de a guverna pentru realizarea unui ideal etic social"*. Dar tot sociologul român semnalează posibilitatea ca *"partidul politic să devină o clică, atunci când majoritatea membrilor lui urmăreşte speculareа statului, exploatarea acestuia ca pe o moşie proprie, făcând din guvernare un mijloc de îmbogăţire personală"*. Este tocmai maniera de guvernare practicată timp de 7 ani, sub patronajul comunistului Ion Iliescu, de Partidul Democraţiei Sociale din România şi de aliaţii săi (P.R.M., P.U.N.R., P.S.M., toţi aşchii desprinse din Partidul Comunist, dar apărute pe scena politică sub denumiri noi, pentru ca spectacolul democratic oferit Occidentului să fie cât de cât convingător). O perioadă în care corupţia, jefuirea banului public şi abuzurile de toate felurile au proliferat până la dimensiuni revoltătoare. De o parte, partizanii şi clientela forţelor politice aflate la guvernare acumulau, pe căi necinstite, bunuri şi valori uriaşe, fără teamă că vor fi traşi la răspundere; de cealaltă parte, marea majoritate a populaţiei, spoliată de clica deţinătorilor puterii politice şi supusă unui proces progresiv de sărăcire, cu consecinţe grave şi pe tărâm moral şi cultural. Acesta este bilanţul erei Iliescu, exprimat prin ideile şi faptele care o caracterizează, dar mai ales prin consecinţele ei, resimţite până astăzi.

În urma rezultatelor obţinute la alegerile de la sfârşitul anului 1996, s-a sperat că, prin izgonirea de la guvernarea ţării a garniturii comuniste, se va pune capăt degradării morale, economice şi sociale. O speranţă din păcate neîmplinită, neîmplinire ale cărei cauze ni le dezvăluie tot Dimitrie Gusti, în studiul menţionat mai sus: *"Orice partid politic este în pericol să fie degradat la forma de clică, pentru că aproape nu există partid politic care să nu numere arivişti şi oameni de afaceri; în acest caz, frazeologia politică seducătoare serveşte drept platformă ipocrită pentru a masca ambiţiile pur personale"*.

Lamentabilul eşec al Convenţiei Democrate, devenit evident la scurt timp după preluarea puterii şi accentuat progresiv până azi, are la origine calitatea necorespunzătoare a oamenilor politici aflaţi în fruntea partidelor care şi-au unit forţele pentru a contracara primejdia reprezentată de Frontul neocomunist. Simpla etalare a blazoanelor celor două mari partide care au dominat scena politică în perioada interbelică - Partidul Naţional Ţărănesc al lui Maniu şi Mihalache şi Partidul Liberal al Brătienilor - s-a dovedit insuficientă să asigure ţării o guvernare stabilă, capabilă să apropie România de standardele occidentale. Ceea ce au nesocotit *"seniorii"* partidelor istorice (reanimate după Decembrie '89) este preceptul citat la începutul acestui eseu: *"Există o măsură în toate şi mai ales anumite limite"*. În primul rând, au uitat că în viaţa oamenilor există anumite limite biologice, pe care orice om de bun-simţ trebuie să le respecte. În acest context, îmi îngădui să le reamintesc D-lor Diaconescu, Ţepelea, Ionescu-Galbeni, Gabrielescu şi Ionescu Quintus (ca să numesc numai câteva dintre personalităţile din fruntea partidelor istorice) versetul 10 din *Psalmul 89* (pe care-l citez în transpunerea în versuri a Eugeniei Mureşeanu, ea însăşi fostă deţinută politică): *"Ale vieţii noastre zile/ scrise sunt la tine-n file/ şaptezeci de ani să fie,/ iară cei ce au tărie/ pot ajunge la optzeci;/ însă pragul lor de treci,/ tot ce-i peste orânduială/ doar durere-i osteneală"*...

Spune-mi de unde mănânci, ca să-ţi spun cine eşti...

În sprijinul perenităţii lor politice, categoria octogenarilor, care se cramponează de înaltele funcţii politice pe care le deţin, invocă trecutul de foşti deţinuţi politici. Un argument şubred. În primul rând, marea majoritate a foştilor deţinuţi politici, înainte de a intra în temniţă, au avut profesiuni fără tangenţă cu politica, iar regimul penitenciar comunist nu numai că nu a îngăduit instruirea deţinuţilor în disciplinele politice, dar nu a permis nici un fel de instruire. O dovadă că temniţele comuniste nu au fost tocmai nişte universităţi o constituie cazul Ion Diaconescu. Este suficient să-l asculţi vorbind pe preşedintele principalelor foruri ale actualei puteri politice pentru a constata că cei 17 ani de puşcărie nu l-au ajutat să-şi umple evidentele goluri din cultura generală şi nici să-l pună la adăpost de penibilele agramatisme pe care le comite de câte ori deschide gura. Ca *motto* la lucrarea sa intitulată *Le politique* (Omul politic), Louis Barthou pune următorul citat din La Bruyère: *"Nu există nici o meserie care să nu-şi aibă anii ei de ucenicie"*. Probabil însă că octogenarii din fruntea actualei puteri politice îşi închipuie că arta guvernării este un dar şi că geniul politic se naşte - *nascitur, non fit*. O prejudecată pe care Dimitrie Gusti o pune astfel la punct: *"Se ştie că nici cel mai talentat om politic nu poate improviza soluţii mari, căci toate darurile naturale şi empirismul afacerilor publice, fără cultură politică nu sunt suficiente pentru a forma marele om de stat modern"*.

Mai grav este însă faptul că superficialitatea, spiritul de improvizaţie şi maimuţăreala unor pseudomodele occidentale s-a transmis echipei de oameni politici tineri, destinaţi să preia de la *"seniori"* ştafeta conducerii politice. Apariţia fostului ministru al Apărării Naţionale şi actual ministru de Interne, Constantin Dudu Ionescu, la o ceremonie militară, dar şi a prim-ministrului Radu Vasile, la o vizită într-o zonă calamitată de inundaţii, purtând pe cap şepcuţe de *base-ball* (aşa cum poartă Bill Clinton când inspectează portavioanele americane) sunt atitudini grăitoare în acest sens. Cât priveşte temeinicia pregătirii politice a urmaşilor *"seniorilor"*, situaţia este de-a dreptul dezolantă. Incapacitatea funciară a purtătorului de cuvânt a P.N.Ţ.C.D., D-l Remus Opriş, de a se desprinde de tiparele propagandistice ale învăţământului politic comunist este dezolantă. Asistând la modul căznit în care se străduieşte, la conferinţele de presă ale partidului al cărui purtător de cuvânt este, să înfiereze naţionalismul (care în mintea sa se confundă cu C.V. Tudor), te întrebi cât a priceput acest tânăr ţărănist din gândirea politică a lui Iuliu Maniu. O fi aflat măcar că cele patru principii de bază ale doctrinei P.N.Ţ. sunt: ***morala creştină, naţionalismul constructiv, democraţia integrală şi dreptatea socială?***

Activitatea politică desfăşurată de unii foşti deţinuţi politici, deveniţi după Decembrie '89 aleşi ai naţiunii, iar din Noiembrie 1996 deţinători ai puterii politice, ar fi trebuit să se concentreze asupra următoarelor două obiective: *reforma morală a societăţii româneşti, cu accentul pus pe reformarea clasei politice, condiţie sine qua non pentru reuşita reformei economice şi sociale, şi adoptarea unei atitudini ferme de condamnare a fostei nomenclaturi comuniste (activişti de partid şi securişti), menţinuţi în funcţii publice de regimul Iliescu şi preluaţi ca atare de regimul Constantinescu*. Dar spre ruşinea celor care se împăunează cu anii petrecuţi în spatele gratiilor pentru un crez politic, deîndată ce au devenit demnitari au adoptat fără jenă stilul de viaţă al predecesorilor lor, pe care îi judecaseră necruţător pe când se găseau în opoziţie. Nepotismul este în floare şi pe alocuri a dobândit un caracter agresiv; corupţia se practică cu aceeaşi dezinvoltură ca şi în regimul trecut; iar disprețul faţă de lege manifestat de clientela actualei puteri depăşeşte uneori abuzurile săvârşite în timpul guvernării pedeseriste.

Cât priveşte relaţiile actualei puteri cu foştii nomenclaturişti, ele au devenit tot mai amiabile. Prin acceptarea comuniştilor (dar nu şi a legionarilor!), ca membri cu deplină onorabilitate, în "partidele istorice", s-a şters din codul eticii politice şi ultima linie de demarcaţie între bine şi rău. De altfel, ostilitatea manifestată de unii foşti deţinuţi politici aflaţi în rândurile puterii faţă de adoptarea unei legi de deconspirare a Securităţii şi colaboratorilor ei din perioada comunistă este oarecum suspectă. Despre foştii deţinuţi politici se ştie bine pentru ce au fost condamnaţi, după cum se ştie bine cum s-au comportat în puşcărie. Ce au făcut însă din 1964, când au fost golite temniţele, până în 1989, nu se mai ştie. Fiecare fost puşcăriaş îşi are povestea sa şi mulţi fac din ea o taină.

Şi, în încheiere, o precizare (pentru evitarea unei interpretări greşite a textului de mai sus). Dezvăluirea brutală a păcatelor actualei puteri, în care ne pusesem atâtea speranţe, nu trebuie privită ca un îndemn de a pleca urechea la propaganda formaţiunilor politice a căror prestaţie o cunoaştem deja, şi cu atât mai puţin la promisiunile deşănţate ale *"justiţiarului"* C.V. Tudor (cea mai odioasă figură care a spurcat vreodată scena politică românească). Ceea ce ne rămâne de făcut este să ne rugăm ca, până la viitoarele alegeri generale, Dumnezeu să lumineze minţile românilor, spre a avea *"măsură în toate"*.

Gabriel CONSTANTINESCU

Editura PUNCTE CARDINALE
B.R.D. Sucursala SIBIU
Cont nr. 251100996517509

Gabriel CONSTANTINESCU (director),
Răzvan CODRESCU (redactor şef),
Demostene ANDRONESCU (redactor şef-adjunct),
Ligia BANEA (secretar de redacţie), Marcel PETRIŞOR, Florea TIBERIAN
Adresa Redacţiei: 2400 SIBIU - Calea Dumbrăvii 109, tel. 069/422536

Tehnoredactare computerizată "PUNCTE CARDINALE"
Masib S.R.L Printing Company